

Pražská vysoká škola psychosociálních studií

Využití nástroje Transformační systemické terapie

Virginie Satirové v sociální práci s rodinou

- Rodinná mapa

Lenka Ságnerová

Diplomová práce

Studijní program: Sociální politika a sociální práce
(kombinované studium)

Vedoucí práce: Doc. PaedDr. David Urban, PhD.

Praha 2018
Prague college of psychosocial studies

**The Use of Virginia Satir's Transformational Systemic
Therapy Tool in Social Work with Families
– the Family Map**

Lenka Ságnerová

The Diploma Thesis

The Diploma Thesis Work Supervisor: Doc. PaedDr. David Urban, PhD.

Prague 2018

Prohlášení:

1. Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 19. 02. 2019

Podpis

Poděkování

Děkuji panu Doc. PaedDr. Davidu Urbanovi, PhD., za čas věnovaný přípravě, průběhu a závěrečné konzultaci nad prací. Děkuji především za užitečné rady a odborné vedení při tvorbě této práce a způsob komunikace. Mnohokrát děkuji také respondentům, díky kterým jsem mohla nashromáždit data a díky jimž celá práce nabyla životaschopnosti. A děkuji Virginii Satirové za schopnost vidět svět jako lepší místo pro jedinečné životy každého z nás.

Anotace: Autorka se zabývá problematikou využití nástroje Transformační systemické terapie Virginie Satirové (dále v textu TSTS), konkrétně rodinné mapy v sociální práci. Práce obsahuje popis TSTS, objasňuje teorii nástroje a představuje vhodnost jeho využití pro sociální pracovníky. Zabývá se pojmem rodina, specifiky práce s rodinou a možnostmi využití představeného nástroje právě při práci s rodinným systémem. Empirická část představuje kvalitativní šetření mezi sociálními pracovníky, znajícími model TSTS. Tato zkušenost je zkoumána analýzou rozhovorů se sociálními pracovníky se znalostí modelu růstu a se zkušeností s prací s nástrojem rodinné mapy. Následuje zhodnocení rozhovorů a následná interpretace s cílem popsat a představit, v čem je využití nástroje TSTS přínosem a jak mohou rodinné mapy zkvalitnit či usnadnit práci v sociální oblasti.

Klíčová slova: Transformační systemická terapie Virginie Satirové, rodinná mapa, sociální práce, komunikace, rodina.

Abstract: The author deals with the use of the tool of Virginia Satir's Transformational Systemic Therapy (further in the text TSTS), namely with the use of family maps in social work. The thesis contains a description of TSTS, it explains the theory of the tool and represents the suitability of its use for social workers. The thesis deals with the concept of family, the specifics of the work with families as well as the possibilities of use of the tool while working with a family system. The empirical part presents the qualitative investigation among social workers who have already known the TSTS model. This experience is examined by analysis of interviews with social workers. All the respondents have been acquainted with the growth model and have already had the experience working with the family map. The aim of the following evaluation of the interviews and their subsequent interpretation is to describe and introduce the use and benefits of the TSTS for social work as well as to understand how this tool can help a social worker.

Keywords: Virginia Satir's Transformational Systemic Therapy, a family map, social work, communication, family.

OBSAH

ÚVOD.....	1
1 RODINA	3
1.1 Definice pojmu rodina	3
1.2 Význam rodiny	5
1.3 Legislativa České republiky ohledně rodinné politiky	7
1.4 Specifika práce s rodinou.....	8
2 VÝVOJOVÉ FÁZE RODINY	9
2.1 Období namlouvání.....	9
2.2 Období manželství	10
2.3 Období narození dítěte a zacházení s dětmi.....	11
2.4 Fáze zúžení / období zralého manželství	12
2.5 Fáze ukončeného zúžení / odpoutání rodičů od dětí.....	13
2.6 Uzavření / odchod do důchodu a stáří	14
3 PĚSTOUNSKÉ RODINY A JEJICH SPECIFIKA	15
3.1 Rozvodová problematika rodin – sešívání rodiny.....	17
4 KOMUNIKACE.....	18
4.1 Sebezáchovné pozice	20
4.1.1 Usmiřující pozice	21
4.1.2 Obviňující pozice	22
4.1.3 Rozumující pozice.....	23
4.1.4 Rušící pozice	23
4.1.5 Kongruence	24
5 KONCEPT TRANSFORMAČNÍ SYSTEMICKÉ TERAPIE VIRGINIE SATIROVÉ	25
5.1 Základní principy TSTS.....	26
6 ŽIVOTOPIS VIRGINIE SATIROVÉ.....	28
6.1 Rodinná mapa Virginie Satirové.....	29
6.2 Přesvědčení TSTS Virginie Satirové	30
6.3 Rodinná mapa jako nástroj v sociální práci	30
6.4 Cíle práce s rodinnou mapou	33
6.5 Explorace Rodinné mapy.....	35
6.6 Publikační činnost Virginie Satirové	37

7	VYMEZENÍ VÝZKUMNÝCH CÍLŮ	39
7.1	Výzkumný vzorek.....	40
7.2	Výzkumná metodika	40
7.3	Časová organizace výzkumu	41
7.4	Metoda sběru dat.....	41
8	VÝSLEDEK VÝZKUMU	42
8.1	Etické aspekty	42
8.2	Práce s daty	42
8.3	Získaná fakta.....	43
8.3.1	Rozhovor č. 1 - Petra.....	48
8.3.2	Rozhovor č. 2 - Simona.....	48
8.3.3	Rozhovor č. 3 - Katka.....	49
8.3.4	Rozhovor č. 4 - Ivana	49
9	DISKUSE	51
	ZÁVĚR	53
	Literatura a zdroje	56
	příloha 1 TRANSKRIPCE ROZHOVORŮ.....	1
	SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK	26
	Bibliografické údaje.....	27

ÚVOD

Rodina je základní prvek lidského soužití. Rodina je základ společnosti. Rodina je tvořena jednotlivci, kteří mají svou jedinečnost. Rodina jako celek má svá pravidla, historii, hodnoty, způsoby komunikace. Učíme se nápodobou. Je známo, že všechna tato tvrzení jsou pravdivá. Ovšem právě lidská komunikace je jedním z nejtěžších umění, která existují. Neznámý autor řekl: „Lidé mají jedna ústa, ale dvě uši. Někdo asi chtěl, abychom dvakrát více poslouchali, než mluvili. Někdo může namítnout, že je to proto, že poslouchání je dvakrát těžší než mluvení.“ (<https://www.e-citaty.cz/>)

Předkládaná diplomová práce zprostředkovává nahlédnutí do problematiky komunikace v rodinách, především z pohledu na komunikaci, kterou přináší rodinná pravidla a dopad původní rodiny na život jednotlivců v rodinách nových, založených s partnerem / partnerkou. Diplomová práce představuje Transformační systemickou terapii rodinné terapeutky Virginie Satirové, která patří mezi celosvětově uznávané odborníky v oboru sociální práce a psychoterapie. Její poznatky jsou natolik aktuální, přenosné a použitelné v kontextu doby, že je můžeme označit za univerzální pro sociální práci.

Cílem diplomové práce je užití nástroje Rodinná mapa a jeho využití v sociální práci s rodinou. V kapitole první a jejích podkapitolách autorka předkládá vymezení pojmu rodina, jejich proměny v době a času. Dotýká se významu rodiny jako základního prvku lidské společnosti.

Ve druhé kapitole se zabývá vývojovými fázemi rodiny, což je důležité pro pochopení významnosti postavení v kontextu dopadu na jednání a chování jednotlivce v tíživých, krizových či stresových situacích. Právě vyhocené situace, které jsou vyjmenovány, nutí jedince reagovat tak, aby je v daném okamžiku přežil. Tyto reakce nejsou však adekvátní s pozdějším rozumovým postojem. Každá vývojová fáze rodiny má svá specifika, která jsou univerzální pro každého člověka. Pokud tato specifika pochopíme, dopad na jednání a rozhodování bude pozitivní a růstový.

Třetí kapitola je výběrem specifík některých rodin, které v současné době představují cílové skupiny, se kterými se můžeme v sociální praxi setkat. Při práci s rodinnou mapou půjde o specifika, která se odlišují zaznamenáním do mapy.

Čtvrtá kapitola poskytuje informace o komunikaci, mezilidské komunikaci, co všechno ji ovlivňuje a jak je pro jednotlivce důležitá pro vnímání sebe sama v postavení ve světě, v rodině, v práci a v dalších vztazích. Cílem této kapitoly je

představit sebezáchovné pozice TSTS, které jsou v rodinné mapě nositelem základních přesvědčení, očekávání a uvědomování si vlastní sebeúcty.

Teoretická část má za cíl popsat faktory, které se podílejí na vzniku sociálních jevů v rodinách, dále rozvodovost a sociální chudobu v kontextu rodinné historie. Pojem „sociální chudoba“ lze popsat na následující situaci: Zhruba sto šedesát tisíc lidí v České republice chodí do práce, má pravidelnou mzdu, a přesto každý měsíc zápasí se svým rozpočtem a statisticky spadá do kolonky chudý či ohrožený chudobou. Součástí teoretické části je dále představení osobnosti Virginie Satirové, první ženy-terapeutky pracující s rodinným systémem, představení nástroje Rodinné mapy a jeho využití v sociální práci. Teoretická část se opírá především o poznatky pracovníků a odborníků v oblasti sociální práce s rodinami, pro něž je Transformační systemická terapie známým prostředkem v jejich práci.

Kapitola pátá seznamuje s konceptem, ze kterého autorka vychází. Jedná se o bližší seznámení s přesvědčeními Transformační systemické terapie Virginie Satirové. Životopis Virginie Satirové je nedílnou součástí diplomové práce. Cílem šesté kapitoly je ukázat praktické užití nástroje Rodinná mapa v kontextu životního příběhu Satirové. Autorka do své diplomové práce zařadila i kapitolu, která popisuje publikační činnost Virginie Satirové. Je to proto, že předkládaná diplomová práce bude používána pro lektorské účely. Autorka s prací ve své praxi dále pracuje.

Empirická část je doplňkem teoretického pohledu profesionálů a jejich zkušeností s představeným nástrojem v sociální práci. Jedná se o výzkum kvalitativní, nestrukturovaný. Celý výzkum a jeho výsledky jsou ve finále shrnuty v diskuzi nad získanými daty. V této kapitole jsou navrženy i možnosti dalšího využití výsledků. Empirická část diplomové práce srovnává zkušenosti profesionálů z práce s Rodinnou mapou.

Téma diplomové práce i forma zpracování výzkumné části byla zvolena z několika důvodů. Autorka diplomové práce se profesně setkává s rodinami v těžkých životních situacích a má pozitivní zkušenost s dopadem užití nástroje rodinné mapy při práci s rodinami v sociální práci. V předkládané práci se věnuje především problematice pěstounských rodin a rodin v kontextu rozvodové problematiky. Vystudovala Ergoterapii, Speciální pedagogiku, Vychovatelství, je manažerkou neziskových organizací. Absolvovala psychoterapeutické výcviky zaměřené na rodinnou terapii. Pracuje s rodinami psychiatrických pacientů, s pěstounskými rodinami, s rodinami v Azylových domech a lektoruje. Její láskou je mezilidská komunikace,

čímž je ovlivněna veškerá její činnost a život. Dalším profesním i osobním zájmem autorky je šíření účinných technik a metod práce mezi odborníky.

1 RODINA

Následující podkapitoly budou věnovány pojmu rodina, důvodem je zaměření autorky na práci s rodinou a vnímání společenských změn, které s sebou nese kontext doby. Rodinná mapa je důležitou součástí rodinné historie, která shromažďuje podstatné informace napříč generacemi. Rodinná historie je pro jednotlivce důležitá pro pochopení a uvědomění si vlastního poslání ve světě a tím žití plného a radostného života. (Satirová, 2006, s 36).

Sociální práce s rodinou je velmi košatý obor, který pracuje s mnoha proměnnými a je nutno brát v potaz celistvý živý organismus, kterým rodina je. Jedná se o společenství jednotlivců, kteří tvoří celek a dopad jeho fungování má za následek funkční či nefunkční vzorce jednání, chování a rozhodování jednotlivce ve společnosti. Zdravý jedinec s vědomím své ceny, s vědomím svých zdrojů a vědomím, že je nositelem stavebních prvků pro další generace, tvoří nepostradatelné, zdravé jádro společnosti. První kapitola uvede legislativu platnou pro rodinné právo a seznámí s vybranými specifiky práce s rodinou. (Radosová, 2012).

1.1 Definice pojmu rodina

Již na základní škole jsme se učili, že „rodina je základní sociální jednotka“. (Geist 1992, s. 344) Toto tvrzení platí již po staletí je definováno v mnoha sociologických knihách. Geist také zdůrazňuje, že při definování pojmu rodina je potřeba brát v potaz mnohé proměnné: kulturní aspekty, příslušnost k etniku, společenské normy, spirituální hodnoty, víru, a další. Sociologický slovník říká, že za rodinu může být považován institucionalizovaný sociální útvar nejméně tří osob, z něhož část členů je vzájemně spojena pokrevním nebo adoptivním, sociálním vztahem rodič – dítě, druhá část pokrevním vztahem matka – otec, třetí část, která se vždy nutně nemusí objevovat, vztahem pokrevním nebo adoptivním, sourozenectvím, všichni vztahem příbuzenství v sociálně sankcionovaném více či méně trvalém sociálním vztahu.

Řada autorů se zabývá popisem charakteristických znaků rodiny. Pokud je struktura rodiny dána triádou otec – matka – dítě, pak mluvíme o rodině úplné. Z tohoto

vyplývá, že existují také rodiny neúplné, ke kterým se dnes řadí také páry nesezdané, homosexuální či lesbické rodiny, singl rodiče a doplněné rodiny, někdy též nazývané rodinou „sešivanou“, které bude věnována bližší pozornost v kapitole 3 „Pěstounské rodiny a jejich specifika“. Samotná struktura pěstounské rodiny a sestavení její rodinné mapy je velmi zajímavým prvkem a stojí za samostatnou kapitolu. Přináší nové kontextové prvky, se kterými musíme při sociální práci s rodinou počítat, proto je dobré seznámit se s pojmem pěstounská rodina obšírněji.

Co se týče definice pojmu „rodina“, autorka této diplomové práce (dále jen „autorka“) se přiklání k tvrzení pana Ondřeje Sekery (Mgr. Ondřej Sekera, Ph.D., sociální pedagogika, odborný garant oboru Vychovatelství na Ostravské univerzitě), že „rodina je strukturovaným celkem nebo systémem, jehož smyslem, účelem a náplní je utvářet relativně bezpečný, stabilní prostor a prostředí pro sdílení a produkci života lidí. Rodina je nenahraditelnou institucí i pro dospělého člověka“ (Kraus 2008, s. 79-80). „Je prostorem, ve kterém se odehrávají nejdůležitější procesy pro utváření individuality, procesy nutné k vnímání sebeúcty, k rozvoji osobnostních rysů, pro vytváření a předávání hodnot, socializaci a vytváření vztahu k sobě, ke druhým a ke světu.“

Rodina je základní skupina osob, formující jedince. Rodina má funkci chránící, ale taky sociální a výchovnou. Je velmi důležité, s jakým přesvědčením se dva lidé rozhodují, že budou rodiči. Je nutno také pozornost věnovat průběhu těhotenství, jak probíhal porod a přijetí nového jedince do rodiny. Jaká přání měli pro novorozence jeho předci. Všechny tyto události jsou důležité pro roli jedince a jeho zvládnání náročných životních situací. Připravuje jej na krizové, konfliktní situace a jeho fungování ve společnosti.

Při pohledu na posledních dvacet let vývoje naší společnosti (Geist 1992, s. 348), je zřejmé, že rodinný systém prošel velkými změnami. V souvislosti s těmito změnami pociťuje naše společnost změny v komunikaci mezi jednotlivci. Komunikací se zabývá kapitola 4, která poskytuje nahlédnutí do problematiky komunikace v rodinách, jak slibuje tato diplomová práce. Komunikujeme nejen verbálně a neverbálně, ale také intrapsychicky a interpersonálně. Důležitý je tón hlasu, naše nálada a v neposlední řadě přesvědčení o světě.

Mění se normy pro partnerství, zakládání rodin, rodičovství i výchovu. Díky těmto novým fenoménům je zřejmé, že vznikají změny v sociální politice státu. Což se můžeme dozvědět díky psychoterapeutickým společnostem, které se zabývají problematikou vývoje rodiny a rodinnými problémy (Česká asociace pro psychoterapii).

1.2 Význam rodiny

Virginie Satirová říká: „všechny rodiny jsou odlišné, všechny rodiny jsou stejné. Stejnosti nás spojují, na rozdíllostech rosteme.“ Ve všech rodinách fungují pravidla, rituály, přesvědčení. Existují tabu a vytváří se mýty. Každá rodina má historii. Nikdo z nás se nerodí sám, rodíme se jako nová hvězda staré galaxie. Virginie Satirová, její přístup Transformační systemické terapie, jejíž jedním prvkem je pozitivní orientování na změnu, klade důraz na užívání zdrojových pojmů, které jednotlivce vyživují. Slovo klient nahrazuje označením Hvězda, při práci s Rodinnou mapou se jednotlivec „rozzáří“. Na rodinu můžeme pohlížet jako na živý systém s určitou interakční dynamikou. Tato dynamika funguje na základě interakčních vzorců. (Ságnerová 2018). Tyto komunikační vzorce budu vysvětleny v kapitole 4, věnované komunikaci.

Dynamikou se nazývají jevy, které umožňují částicím „držet“ v čase pohromadě a utvářet komplexní systémy, stejně jako přežít těžkou stresovou situaci nebo konflikt. Interakce umožňují popsat všechny způsoby silového působení hmotných částic mezi sebou. Následující definice převzatá z (<http://probud.se/kvantuv-svet/kvantpsycho/699-fyzika-a-principy-chovani-vdomi-lovka>) plně vystihuje i interakce mezi lidmi: „V kvantově fyzikální realitě se jedná o sílu silnou, elektromagnetickou, slabou a gravitační. Fyzici jimi dokáží popsat jakýkoli pozorovaný fyzikální fenomén, od galaktických srážek až po vazby v protonu. Velmi laicky řečeno, působení interakčních sil umožňuje, aby částice, potažmo jakýkoliv přírodní systém mohl utvářet komplexní a „pohromadě držící systém“ s konzistentními projevy chování v čase. Tyto síly současně ovlivňují jakékoliv působení jednotlivých systémů mezi sebou.“

Zdravá, fungující rodina se v dnešní době v naší společnosti vyskytuje jen zřídka. Rodina dnes ztrácí základní stavební kameny, zakotvující jasné definování rolí, pravidel, priorit, rodinných rituálů a hodnot, která jsou z historického hlediska základními prvky pro utváření celospolečenských norem morálních i etických. Sekera (2010, s. 4) uvádí: „Rodiče snažící se zajistit kvalitní život nejen sobě, ale i svým potomkům, se dostali do pozice, kdy je na ně nahlíženo jako na ty, kteří neodpovídají současnému životnímu stylu“. Důvodem je zaměření na výkon a bytí tady a teď. Při práci s rodinným systémem se naskýtá prostor vracet rodinám jejich důležitost a postavení ve společnosti. Vnímání rodiny jako první společenské, sociální jednotky pro utváření nové generace a zdravé populace společnosti, což Satirová velmi výstižně sdělila výrokem „Mír začíná v rodině.“ (2006, s. 143)

Další velmi důležitou, ovšem často opomíjenou funkcí rodiny je význam rodiny jako prostoru pro vznik a rozvoj schopnosti empatie a podpory humanity – „člověčenství“. Vznik a rozvoj citové etiky, způsob, jak se člověk dostává k základům mravnosti. Což dokazuje mnoho rčení, které autorka dále uvádí. Důvodem k výběru těchto citací je vystižení hodnoty mravnosti a etiky, ale také vlastenectví, jako základní předpoklad pro zdravou vztahovost mezi lidmi. Například Masaryk (1990, s. 57) řekl: „Soulad citu s rozumem a do jisté míry převládání citů je základem mravnosti“. Už v Bibli rodina zprostředkovává význam starého, leč uznávaného pravidla, které platí i jako základ moderní mravnosti: „Miluj bližního svého jako sebe samého!“ (Bible). V tomto tvrzení je položen základ pro vnímání vlastní ceny, sebeúcty a kongruentní komunikace. (Masaryk, 1990, s. 57-58) „Kdo je bližním? Bližním je ten, ke komu cítíme lásku, lásku soustředěnou. Milovat všechny stejně nelze. Vybíráme si a musíme si vybírat předměty své lásky. A proto bližní, má-li být láska k němu praktickou, účinnou, je nám nejbližší. A nejbližší každému je matka, otec, bratr, sestra, žena, muž, děti. Už dávno bylo řečeno: Cti otce svého a matku svou! Já myslím, že máme k tomu přidat: A měj úctu k duši svého dítěte! Pamatuj na generace budoucí!“

V rodině se předávají základní pravidla o hranicích, blízkosti, intimitě, sexualitě, pravdomluvnosti, vzdělání, lásce a smrti. V Rodinné mapě zakresluje vzdálenosti mezi jednotlivými členy, vynořujeme pozitivní a negativní vlastnosti jednotlivých předků či žijících členů rodiny a ozřejmujeme jednotlivci, odkud se jaké přesvědčení vzalo, kde je prapůvod a vznik jedinečné hodnoty, případně kdo je nositelem takto důležitých sdělení. (Satirová 2007, s. 51)

„Rodina jako otevřená společensko-kulturní jednotka neustále čelí požadavku na změnu.“ (Minuchin 2013, s. 103). Tyto požadavky vyvolávají biopsychosociální změny u jednoho nebo u několika rodinných členů. Výchova dítěte je běh na dlouhou trať, který ale vždy začíná u rodičů. (Zimbardo 2017, s. 170). Zde může Rodinná mapa pomoci, když vynořená a definovaná pravidla, která fungovala v jisté etapě života jednotlivce, a plnila svou funkci, ozřejmíme, neboli „zvědomíme“ a posléze transformujeme, pokud jedinec zjistí, že v daném okamžiku, místě i v čase se tatáž pravidla stávají nepotřebnými a je nutno je zrevidovat. Vzhledem k neustále se měnícím kontextům, je potřeba pravidelně revidovat pravidla rodiny a společenské vazby; stejně jako sebehodnocení jednotlivců v rodině a způsoby komunikace. (Satirová 2006, s. 16).

Websterův slovník uvádí, že pravidlo je zavedený ukazatel nebo předpis, činnost, chování, systém nebo uspořádání. Satirová říká, že pravidla jsou naše představy o tom,

co bychom měli či neměli dělat. Vnímá je jako druh zkratky, která nabývá důležitosti, jakmile dva nebo více lidí žije pohromadě. Pravidla mohou být jednak jasně definovaná, ale také existují i vnitřní pravidla. Jedná se o tak zvaná nepsaná pravidla, která mohou omezovat svobodu projevu tím, jak jedinec projevuje hněv nebo smutek.

Existuje také mnoho dalších pravidel, která budou blíže uvedena v kapitole 2, jejichž nevědomění může vést jednotlivce ke znejistění v jiné etapě rodiny, a k následnému selhávání v životních rolích. Jedná se konkrétně o revize hodnot, přesvědčení, tabu, zdrojů, faktických údajů, vztahů mezi jednotlivými členy rodiny, revize pravidel a sebehodnocení. Pokud se tyto revize nedaří dělat s pozitivním dopadem na rodinu, pak je dobré vyhledat odbornou pomoc. Zde je nezastupitelné místo pro vstup sociálního pracovníka či jiného odborníka pro práci s rodinou k jejímu doprovázení v tíživé etapě života a pro provedení procesem změny a přijetí nového status quo.

Sociální pracovník nebo odborník pro práci s rodinou může využít nástroje Transformačně systemického přístupu Virginie Satirové v sociální práci s rodinou. Využití tohoto přístupu vede jednotlivce či celou rodinu ke změně. Transformační systemický přístup má pět prvků: Je zážitkový - zapojuje nejen rozum, ale také paměť těla, zprostředkovává člověku zážitek, který napomůže k rychlejšímu uvědomění změny. Je pozitivně orientovaný - všechny způsoby a nástroje práce jsou orientovány na osobní růst. Je direktivní - což je v praxi nutná dovednost sociálního pracovníka pro motivaci klienta k práci a nepřeshlapování na místě. Je zaměřený na změnu - uvědomění a nová učení se ihned ukotvují v těle. Je strukturovaný - má jasná pravidla a postupy a definované cíle. (De Little 2015, s. 31).

Následující podkapitola poskytne seznámení se základními legislativními opatřeními České republiky v oblasti rodinného práva, což je důležité pro porozumění všech oblastí, které rodina plní. Pochopení legislativy, platné v rodinném právu je základní dovedností nejen sociálního pracovníka, ale každého odborníka pracujícího s rodinami. Tato znalost je důležitou součástí sociální práce.

1.3 Legislativa České republiky ohledně rodinné politiky

V České republice je možno si všimnout, že zákony a politické cíle jsou orientovány především na jednotlivce. Rodina a její problematika není prioritou, což má za následek nárůst fenoménu sociální chudoby, nárůstu rizikového chování u dětí a dospívajících. Je jasné, že tyto a mnoho dalších problémů se v blízké budoucnosti

budou muset stát prioritou sociální politiky. „V současné době se stát v sociální oblasti zaměřuje zejména na podporu osob či skupin v nepříznivé životní situaci, ohrožených sociálním vyloučením, jako jsou např. tělesně či zdravotně postižení lidé, neúplné rodiny, senioři či osoby a skupiny ze slabších sociálních vrstev. Jen v pozadí zatím zůstává podpora zdravé a fungující rodiny, ačkoli rodina je, byť rozšířena o řadu nových forem partnerství a soužití, stále považována za základ společnosti.“ (https://ww.mpsv.cz/files/clanky/6778/Rodinna_politika.pdf/).

Všechny důležité informace v oblasti rodinného práva je možné dohledat v Občanském zákoníku v Úplném znění zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, jak vyplývá ze změn a doplnění provedených následujícími zákony: Zákonem č. 132/1982 Sb.; Zákonem č. 234/1992 Sb.; Nálezem Ústavního soudu č. 72/1995 Sb. a Zákonem č. 91/1998 Sb., ve znění pozdějších změn provedených Zákonem č. 360/1999 Sb., Zákonem č. 301/2000 Sb. a Zákonem č. 109/2002 Sb. (<http://www.zakonycr.cz/seznamy/094-1963-Sb-zakon-o-rodine.html/>).

Petrášek (2014, s. 15) sděluje, že „česká sociální doktrína se opírá o hodnotová východiska, daná zakotveností v evropském kulturním a myšlenkovém prostoru. Elementární požadavky jsou na sociální politiku kladeny z hlediska zajištění základních lidských a sociálních práv. Do sociální politiky se promítají i nové akcenty a ambice reflektující dosavadní průběh sociální reformy a měnící se společenskou realitu ve světě i u nás.“

V dnešní době jsou děti vychovávány mnoha různými způsoby. Každá rodina má své specifické problémy a možnosti, které je potřeba při práci s nimi vzít v potaz. Cíle práce s rodinou je nalézt lepší, fungující životodárný způsob péče o vztahy. Vztahy jsou živá pouta, spojující rodinné členy. Rodinná mapa je nástroj, který pomáhá zkoumat mnoho složek jednotlivých vztahů a tím dospět k pochopení rodinného systému a vrátit do něj vitalitu, dobrotu, lásku a sounáležitost. (Satirová 2006, s. 17).

1.4 Specifika práce s rodinou

Při práci s rodinami se sociální pracovníci setkávají ve velké míře s bolestí. Základním prvkem této bolesti je nízká sebeúcta. Člověk s nízkou sebeúctou má vysoká očekávání od ostatních a zároveň velký strach, ve výsledku očekává zklamání a nedůvěru. (Satirová 2007, s. 20). Člověk s nízkou sebeúctou zažívá silné pocity úzkosti a nejistoty z vlastní existence. Jeho sebeúcta je extrémně závislá na mínění okolí.

Nízká sebeúcta má původ v zážitcích z dětství. Člověk s nízkou sebeúctou nikdy nezažil pocit, že je dobré být člověkem určitého pohlaví, který je ve vztahu s člověkem opačného pohlaví. Závislost na mínění okolí paralyzuje jeho autonomii a individualitu. Svou nízkou sebeúctou promítá do svého okolí, zvláště pokud chce druhým imponovat. (Satirová 2007, s. 66).

„Cílem práce s rodinou je změnit vnímání vlastní ceny, vnímání ceny druhého člověka a v neposlední řadě vnímání kontextu, který je důležitým aspektem pro vznik vztahu mezi jednotlivými členy rodiny.“ (Minuchin 2013, s. 29-30) Práce s rodinou se zaměřuje na poznání, že kontext ovlivňuje vnitřní pochody, že změny v prostředí vyvolávají změnu v jedinci a že pro tuto změnu je důležité chování, které je na vnímání vlastní sebeúcty závislé. V následující kapitole budou představeny vývojové fáze rodiny, které nesou specifika pro práci s Rodinnou mapou.

2 VÝVOJOVÉ FÁZE RODINY

Ve všech vývojových fázích rodiny je nástroj Rodinné mapy velmi důležitý. Poukazuje na kontext daného období, zachycuje důležité okamžiky, platná pravidla a přesvědčení. V neposlední řadě vztahovost a vnímanou skutečnost. Každá rodina je vyvíjecí se skupina podléhající měnícím se vnějším vlivům, se společnou historií a budoucností a se stádií vývoje, stejně jako s navyklými vzorci chování svých členů. Rodiny procházejí procesem rozvoje. Když je tento proces narušen, například když dojde k dislokaci či přerušení rozvíjejícího se životního cyklu rodiny, objevuje se u lidí úzkost a psychiatrické symptomy. Symptom je signálem, že rodina má problémy opustit určité stádium v životním cyklu. Symptom se podaří odstranit tehdy, když dojde k zásadní změně ve společenské situaci člověka, která ho osvobodí a umožní mu růst a vývoj. První vývojovou fází rodiny je období namlouvání. (Ságnerová 2012).

2.1 Období namlouvání

Lidé, stejně jako jiní živočichové, mají vývojový proces namlouvání, sblížování, a stavění hnízda. Tato fáze trvá v průměru jeden až dva roky. Vzhledem k složitější sociální organizaci lidských bytostí jsou problémy, které vyvstávají v průběhu životního cyklu lidské rodiny, jedinečné. Zásadním rozdílem mezi lidmi a ostatními živočišnými druhy je fakt, že jenom člověk má rodinné příbuzné, kteří jsou součástí každého stádia

rodiny. Zvířata vychovávají svá mláďata a ta pak odejdou a zvolí si partnery bez pomoci starších. Medvědice neříká své dceři, koho si má vzít, ani nedohlíží na výchovu jejich mláďat. Lidští rodiče však podrobně zkoumají potencionální partnery svých dětí a následně pomáhají s výchovou. Vývojový úkol pro adolescenta je simultánně se začlenit do rodiny a mezi vrstevníky. Proces „odstavování“ je dokončen poté, co dítě odejde z domova a vytvoří si intimní vazby mimo svou rodinu. Úkolem sociálního pracovníka v práci s Rodinnou mapou je pomoci mu vynořit pravidla původní rodiny a transformovat je pro nově vznikající. Tato práce je velmi důležitá pro porozumění dopadu minulosti na současnost a budoucnost. (Radosová 2007)

2.2 Období manželství

Práce s Rodinnou mapou v této etapě představuje práci s pravidly, hodnotami, které slouží či sloužili páru či jednotlivci v minulosti. V nové podobě svazku však některá již neplní svou funkci a je potřeba je změnit nebo plně opustit. V této fázi „vynořujeme“ také zdroje jednotlivců. Cílem je podpořit sílu manželského svazku a objevení silných stránek, které pomohou páru překonat obtížné situace, a přitom nemuset přehlížet nebo popírat své osobní přání a hodnoty. (Satirová 2006, s. 48).

Sňatek je rituálem, který symbolizuje a formalizuje dohodu mladých lidí k „doživotnímu závazku“. Stanovuje historicky stále platná obecná pravidla a normy pro páry, která jim umožní projít změnou nejen společenského postavení, ale také vztahu v páru. Dvojice je najednou postavena do situací, kdy se na jedné straně zbavují zábran a na druhé objevují nové vzájemné reakce a interakce. Musí si vytvořit mnoho dohod a úmluv mezi sebou. Tyto dohody se týkají komunikace a způsobu jednání s původními rodinami, vrstevníky, musí řešit případné rozdíly mezi sebou. Podle Radosové (2014) „Informace, které mají páry o manželství a jejich osobní zkušenost s ním, jsou dvě různé roviny vědění.“ Pár musí najít způsob, jak řešit neshody. Často, místo hledání řešení sporů, se v raném období těmito konfliktům vyhýbají. Počet sporných témat roste a někdy se sporná témata, o nichž nelze diskutovat, zabudují do fungování manželství. Nejdůležitější však v tomto období je, že oba mladí lidé se musí oprostít od závislosti na rodičích a navázat s nimi nezávislý, dospělý vztah a zaujmout nový způsob vztahování se k nim. Pár si vytváří území, teritorium, kde budou utvářet nová pravidla pro jednání s dětmi, která do manželství přivedou. Přílišná ochota pomoci ze strany rodičů může být velmi ničivá, stejně jako nekonstruktivní kritika. Nebezpečím může být vznik symptomu.

Tato etapa končí narozením posledního dítěte.

2.3 Období narození dítěte a zacházení s dětmi

Období narození dítěte přináší nová témata a otevírá staré záležitosti. Z původní dvojice, která si vypracovala způsoby, jak spolu jednat, jak řešit problémy, se po narození dítěte automaticky stává triáda, trojúhelník. Záležitosti neřešené v minulosti se dostávají na povrch. Způsobem zvládnutí může být nové řešení, nebo řešení prostřednictvím dítěte, které se může stát obětí beránkem a výmluvou. (Gjuričová 2003, s.95).

Pokud se dítě stává součástí triády, krize nastanou v okamžiku, kdy je připraveno opustit domov, protože jsou manželé spolu konfrontováni, aniž by měli prostředníka. Tady vzniká proces navracení kritických situací z minulosti. Zde nástroj Rodinné mapy napomůže k identifikaci onoho kritického období a vynoření zdrojů, jak by se situace mohla řešit dnes, způsobem, který by měl pozitivní dopad na budoucnost. Prioritou je v této etapě budování sebeúcty všech přítomných osob. (Radosová 2007).

Do této etapy také patří téma, kdy je vstup do manželství uspíšen kvůli těhotenství. Pak se dítě stává záminkou pro manželství a lze mu tak dávat za vinu všechny manželské konflikty a problémy i konflikty v širším okruhu příbuzných. Být takovýmto dítětem a vyrůst v dospělého jedince bez pocitu viny, je velmi obtížné. Rodinná mapa však umožňuje zbavit se v dospělosti přenesené odpovědnosti dospělých, které tomuto jedinci byly přiřknuty v dětství.

Poté, co zvládnou manželé narození dítěte, stávají se na několik let maximálně zaneprázdnění péčí o potomky. Toto období můžeme ještě rozdělit na několik samostatných stádií.

- Stádium péče o malé děti – objevují se specifické problémy u žen. Nechodí do zaměstnání, jsou odříznuty od sociálního dění, musí změnit svůj dosavadní způsob trávení volného času. Někdy zjistí, že jsou odříznuty od dospělého života a pohybují se ve světě dětí. Což může mít za následek pocit nespokojenosti a vzniku závidi vůči aktivitám manžela.

Úkolem socioterapeuta je pomocí Rodinné mapy pomoci matce odpojit se od dítěte, vytvořit si uspokojivější způsob vlastního života, a tak vyřešit problém. Toto se znázorní tak, že se do rodinné mapy zakreslí systémy a subsystémy, ve kterých se žena

pohybuje. V dnešní době, kdy na rodičovské „dovolené“ může pobývat muž, by se samozřejmě stejným způsobem pracovalo s ním a jeho rodinou mapou.

- Stádium školního věku dítěte – do výchovy a rodinného systému vstupují nové události, instituce a sociální skupiny, které mění dynamiku rodiny. Zde se do popředí dostávají především konflikty týkající se způsobu výchovy potomka. Nástupem dítěte do školy si rodič poprvé uvědomí, že děti jednou odejdou z domova. V této fázi je dobré v Rodinné mapě pracovat na komunikačních vzorcích a jejich přínosech v daném období. Pracujeme vždy na zvědomění přínosu a postupně na změnách těchto stresových vzorců. Dítě se stává prostředníkem komunikace mezi rodiči. Tento komunikační trojúhelník může nastat i po rozvodu či rozchodu rodičů. Zde je nutné odhalit nezdravý způsob komunikace a v rodinné mapě vynořit a oslovit sebeúctu všech zúčastněných stran. Pojmenovat zranění a změnu nastavit v dynamice komunikace mezi členy rodiny. Cílem socioterapeuta je pomoci pustit přetrvávající zranění a nechat jednoho z rodičů odejít. Stejnou problematiku můžeme řešit také u rodin neúplných bez otce či matky. Roli chybějícího rodiče často přejímá babička a vznikají generační problémy, které vyplouvají na povrch ve chvíli, kdy dítě doroste a mělo by se zapojit do společnosti mimo rodinu. Toto období končí, když první dítě opouští domov, jinými slovy, stává se soběstačným.

2.4 Fáze zúžení / období zralého manželství

Lidská populace se mimo jiné od zvířat liší tím, že rodiče jsou za své děti odpovědní mnoho let od jejich narození. Absolvují jejich dospívání, což je velmi těžké a problematické období pro všechny zúčastněné. Toto období vyžaduje, aby se členové rodiny přizpůsobovali velikým změnám. Jedná se o zcela nový kontext, ve kterém se rodina nachází. Je nutno opět revidovat pravidla, vztahy a vztahovost, změny fyziologické, sociální i psychické. Se změnou vazeb se také přehodnocuje vztah manželů. V této době se manželé dostávají do střední části svého životního cyklu. Podle Radosové (2014): „Často se jedná o jedno z lepších životních období. Úspěchy v práci jednoho z manželů či dokonce u obou, jistější finanční zajištění, manželka se odpoutává od dětí, cítí se svobodnější a může dále rozvíjet své schopnosti a dovednosti. Oba manželé se mohou věnovat kariéře.“ Skončily potíže s výchovou malých dětí a jsou nahrazeny společnou radostí z růstu a vývoje potomků.

Zdá se, že se jedná o velmi stabilní období, ovšem jedná se o období, kdy se oba manželé mají čas zastavit a uvědomit si svou hodnotu, mají čas vidět a prožívat sami sebe v kontextu událostí a nově nabitě svobody. Tématem práce s Rodinnou mapou je tedy tematika Já-Ty-Kontext. Mohou nastat těžkosti s negativním dopadem, kdy si manžel uvědomí, že již nenaplní ambice z mládí. Velmi úspěšný muž si uvědomí, že se k němu žena chová stále jako v době, kdy byl ještě nezkušený, což vede ke konfliktům. Úspěšný muž ve středních letech se stává atraktivním a přitažlivým pro mladé ženy nebo žena má více času zamyslet se nad svými ambicemi, životními hodnotami nebo naopak může pochybovat o svých schopnostech. (Radosová 2014).

Postupně, jak děti rostou, staré vzorce chování se stávají nefunkčními a dochází ke krizi. Někdy dojde k nahromadění problémových témat, které vedou k problematickému chování, jako je pití nebo agresivita jednoho z partnerů. Nástup středního věku vede manžele k rozhodování o společném setrvání nebo rozchodu. V tomto období se v Rodinných mapách projeví dopad rozhodnutí z minulosti – početí dítěte jako důvod pro uzavření manželství. Tento dopad se ukáže v mapě jako chaos, nedorozumění, zmatek v intrapsychemickém systému. Může docházet k rodinným krizím, když do rodiny někdo přichází nebo ji opouští.

Další důležitou změnou je přechod dětí z dětství do rané dospělosti. V jevu známém jako „adolescenční zmatek“, což je „období hledání a přehodnocování, v němž má jedinec zvládnout vlastní proměnu, dosáhnout přijatelného sociálního postavení a vytvořit si subjektivně uspokojivou, zralejší formu vlastní identity“ (Vágnerová 2005, s. 321). Z hlediska rodiny můžeme vidět boj o zachování dosavadního hierarchického uspořádání uvnitř rodinného systému. Symptomy, které vznikají u dítěte nebo rodiče, jsou často hledáním způsobů, jak stabilizovat systém. V Rodinné mapě je potřeba vyořit stresové pozice jednotlivých členů rodiny a jejich účinnost. Prakticky se jedná o hledání rigidních vzorců chování.

2.5 Fáze ukončeného zúžení / odpoutání rodičů od dětí

Jakmile začnou děti odcházet z domova, pravděpodobně rodina přichází do kritického období. Podle Radosové (2014) „Vypukne zmatek, který mizí po odchodu dětí, rodiče si vytvoří nový vztah jako pár, podaří se jim vyřešit konflikty a umožnit dětem žít s jejich partnery a mít vlastní životní směr a zvládají přechod k prarodičovství.“ Problematika neúplných rodin se projeví v tom, že rodič může pociťovat ztrátu dítěte jako

začátek stáří a osamělosti. Vynořuje se smutek a hluboký žal. Někdy manželé zjistí, že nemají společná témata, neumějí sdílet a nemají si co říci. Často při zakreslování do Rodinné mapy zjistí, že mluvili jen o dětech a dřívější konflikty jen odsunuli. Takové zjištění často vede k rozchodu.

Také je možné, že rodina vyhledá socioterapii, protože dítě či adolescent začne somaticky projevovat například bolesti břicha, bolesti hlavy, svědění kůže a jiné a bývá přiveden jako ten, který má problém; ne však jako ukazatel nefungujících vztahů v rodině. Od socioterapeuta se očekává, že rodině nastaví zrcadlo symptomu, jenž se objevuje jako somatický projev u dítěte či mladého člověka v pubertě a najít jeho původ v rodinné komunikaci. Socioterapeut nevidí problém v dítěti, ale v celé rodinné situaci. Nyní je nutné pracovat s Rodinnou mapou způsobem, který vytyčuje zcela jasně hranice mezi jednotlivými systémy. Někdy je potřeba s rodinou provést iniciační obřad adolescenta do dospělosti; tím se myslí přijetí dospívající dívky či mladého chlapce mezi dospělé. Rituály v tomto období jsou velmi účinným prostředkem pro všechny členy rodiny. Rodiče se v této etapě musí učit, jak být dobrými prarodiči a také se vyrovnat se ztrátou vlastních rodičů a následným smutkem.

2.6 Uzavření / odchod do důchodu a stáří

Odchod do starobního důchodu je dalším těžkým obdobím v životě rodin. Manželé spolu tráví po mnoha letech dvacet čtyři hodin denně. V tomto období, pokud manželé pracují na společných tématech a socioterapeut použije nástroj Rodinné mapy, není prioritním cílem nalézt problém a nastavit změnu. Cílem je soustředit se na navození příjemnějšího vztahu v páru. Začínají se objevovat zdravotní problémy. Smrt jednoho z partnerů způsobí, že pozůstalý si musí najít způsob, jak se zapojit do rodiny či do nějaké jiné funkce. Úkolem rodiny je nyní vypořádat se s péčí o staršího člověka nebo ho umístit do domova, kde se o něj budou starat jiní. (Schinkmanová 2016).

Ve všech rodinách, ať již narušených či stabilních, musí její členové řešit stejné problémy. Každá osoba má pocit vlastní ceny, otázka zní: Jaký? Každá osoba komunikuje, otázka zní: Jak a s jakým výsledkem? Každá osoba se řídí pravidly, otázka zní: Jakým způsobem a jaké jsou výsledky?

Další kapitola se ještě blíže zabývá specifiky práce s rodinami, popisuje cíle práce s rodinou. Péče o rodiny s dětmi v pěstounské péči, jejichž minulost má dopad na současné dění, chování a prožívání v těžkých životních situacích, je velmi složitý

system práce. Většinu času individuální práce je nutno věnovat právě životním úsekům před příchodem do nové rodiny či před svěřením do pěstounské péče. Existují specifické nástroje, které je možno použít. Jedním z nich, velmi komplexním, je opět nástroj Rodinná mapa. Navíc je tento nástroj velmi přehledný a srozumitelný.

3 PĚSTOUNSKÉ RODINY A JEJICH SPECIFIKA

V České republice je systém náhradní rodinné péče již poměrně dobře rozpracován. Práce s pěstounskými rodinami je ovšem velmi obtížná a má svá specifika. Rozlišuje se pěstounská péče příbuzenská a nepříbuzenská. V příbuzenské pěstounské péči se lze potkat s rodinnými vzorci chování, které vedly ke vzniku rizikového chování v původní rodině a selhání potomka v životní roli rodiče. Dítě si nese do každé pěstounské péče své úzkosti, strachy, obavy, agrese či jinou copingovou strategii, která mu umožnila přežít tíživé životní období (Satirová 2009). Pojem „coping“ zde znamená způsob zvládnání těžkých životních situací, zvolený způsob komunikace ve stresové situaci. Ukazuje se, že v systému vzdělávání pěstounů zcela chybí semináře s těmito tématy, zaměřené na změnu či zmenšení dopadu minulosti na budoucí život jedince.

Pojem „attachment“ (Bowlby 2010, s. 65) z anglického slova „vazba, přilnutí, připoutání“ znamená v češtině důležitost citového pouta v životě. Dítě se od svého narození vztahuje k blízké osobě. Obvykle touto důležitou osobou bývá matka. Pokud je spokojená, cítí se odpočatá a milující, pak uspokojuje potřeby dítěte a její chování je pro dítě čitelné. V mozku dítěte se ukládá informace, že vztahy jsou bezpečné, dobré a vzájemné. Pokud tyto potřeby jsou naplňovány, pak bude dítě v pozdějším věku přistupovat ke světu jako k bezpečnému místu. V případě, že ty potřeby naopak uspokojovány nejsou, svět nebude dítětem vnímán jako bezpečné místo a takové dítě se stáhne do sebe a nenaučí se, jak s druhým člověkem vytvořit fungující, vzájemně uspokojující vztah. „Mít blízkou pečující osobu v raném dětství je bezpochyby důležité pro každého jedince.“ (Bowlby 2010, s. 82)

Je známo, že čím dříve je dítě svěřeno do náhradní rodinné péče, tím více se snižuje riziko vzniku duševních poruch a nemocí. Náhradní rodičovství je velice důležitá role, z praxe je ověřeno, že je nutné mít pro tento výběr vyvinut jasný systém kontroly, sankcí práv a povinností. Pod pojmem „nevlastní rodinné schéma“ je možné si představit všechny formy výchovy a vzdělávání dětí, které nežijí ve své biologické rodině. Pěstounská péče je jednou z forem náhradní rodinné péče. Do pěstounské péče

jsou svěřovány děti, které často zažily odmítnutí vlastních rodičů, nebylo o ně řádně pečováno a jejich výchova byla zanedbávána. V České republice dělíme pěstounskou péči takto: Pěstounská péče klasická a pěstounská péče na přechodnou dobu. Jedná se o alternativu k adopci. V Tabulce 1 jsou představeny základní rozdíly mezi pěstounskou péčí a adopcí ([https:// www.pestouni.cz/pestounska-pece/](https://www.pestouni.cz/pestounska-pece/)).

Tabulka 1: Základní rozdíly mezi pěstounskou péčí a adopcí.

PĚSTOUNSKÁ PÉČE	ADOPCE
Do pěstounské péče jsou umísťovány hlavně děti, které nemohou být adoptovány, často děti starší či sourozenci.	Do osvojení jsou umísťovány hlavně novorozenci.
Pěstouni nejsou zákonnými zástupci dítěte.	Osvojitelé (adoptivní rodiče) jsou zákonnými zástupci dítěte.
Dítě má biologické rodiče, kteří mohou mít nadále rodičovskou odpovědnost.	Biologičtí rodiče nežijí nebo nemají rodičovskou odpovědnost.
Pěstouni nemají vyživovací povinnost.	Osvojitelé mají vyživovací povinnost.
Dítě nemá práva biologického potomka (např. dědění).	Dítě má stejná práva jako biologický potomek.
Pěstounská péče může být jen na dlouhou či přechodnou dobu.	Osvojení je „na doživotí“.
Pěstouni pobírají finanční příspěvky.	Osvojitelé nepobírají žádnou zvláštní odměnu.
S pěstounskou rodinou je v pravidelném kontaktu sociální pracovník.	Osvojitelé nejsou ze zákona v kontaktu se sociálním pracovníkem.

Děti v pěstounské péči se často cítí ztraceny a v chaosu. Kladou si otázky typu: Kam jdu? Kdo jsem? Co dělám? (Satirová 2006, s. 175). Dítě se také může ptát, jak se má ke svému novému rodiči chovat, jak mu má říkat. Jak o nových rodičích mluvit před těmi biologickými. (Satirová 2006, s. 173) To, co zůstává pro všechny formy rodin stejné, je, že forma rodiny není ve své podstatě v rodinném dění rozhodujícím činitelem. Forma rodinu staví jen před odlišné problémy, které je potřeba řešit. Nakonec je to ale proces, odehrávající se mezi členy rodiny, který určuje, jak spolu členové rodiny vycházejí;

jak se vyvíjejí dospělí, každý zvlášť a všichni dohromady, a jak se vyvíjejí děti v tvořivé, zdravé lidské bytosti. K tomu je třeba hlavních prostředků pro dobrou funkci rodiny, a to jsou sebehodnocení, komunikace, pravidla a systém. (Satirová 2006, s. 173).

Další skupinou, se kterou autorka intenzivně pracuje, a může tak sledovat dopady na chování a na rozhodování lidí, jsou rodiny s rozvodovou problematikou. V dnešní době je spousta dětí vychovávána lidmi, kteří je nepřivedli na svět. Jedná se o rodiny, kde se rodiče rozvedli, jeden nebo oba zemřeli, nikdy neuzavřeli sňatek nebo se nemohou z nejrůznějších důvodů o děti starat. Takovým rodinám se v dnešní době říká nevlastní, nebo také „sešíváné“ (patchworkové). (Satirová 2006, s. 153).

3.1 Rozvodová problematika rodin – sešíváné rodiny

Slovo „patchwork“ pochází z angličtiny a většinou se vybaví druh ruční práce, sešíváné vzory z několika kusů látek. Němečtí sociologové se tímto pojmem inspirovali a přišli tak s označením pro rodiny, kde žijí děti i dospělí ze současných i předešlých vztahů. Přestože je pojem „sešíváná rodina“ poměrně mladý, je již zcela zažitý a užívaný v jazyce pracovníků, jejichž cílovou skupinou jsou rodinné systémy. Při bližším pohledu na problematiku těchto rodin, třecí plochy vznikají především zpočátku, než se spolu členové rodiny sžijí. „Je to logické při představě, že je vám třináct let a najednou máte sdílet pokojíček s cizím klukem nebo holkou. V sešíváných rodinách platí známé rčení, že všechno je o lidech, dvojnásob.“ (<https://www.patalie.cz/mama-tata-dite-jedina-spravna-rodina/>). Jedná se o rodiny nově spojené, z partnerů a dětí, které si prošly těžkou životní situací, ke které patří mimo jiné i rozvod rodičů.

Rodinné mapy v tomto případě poslouží k ujasnění si své hodnoty v rodinném systému, pravidel, které stanoví nová rodina, a především k ujasnění hranic mezi jednotlivými rodinnými systémy, do kterých jednotlivci náleží, je-li například výše zmiňované třináctileté dítě nebo jiný člen rodiny. Platí, že vedle úplné rodiny (úplná ještě neznamená zdravá či funkční) je nejčastější formou soužití domácnost ženy a dětí po rozvodu. (Gjuričová 2003, s. 84).

Jistotu ve vnímání vlastní ceny mohou dospělí zprostředkovat přijetím. E. H. Erickson (1985) řekl: „Je možné, že lidstvo lze zachránit jen díky rovnoměrnému, polarizovanému dozrávání všelidské mateřské a otcovské péče. To však vyžaduje, aby budoucí spoluodpovědnost v mateřství a otcovství vycházela ze sjednocující polarity mateřsky sdíleného pozemského prostoru a otcovského smyslu pro společnou ochranu

a obranu takového prostoru.“ Tato polarita se rozvodem rodičů pro všechny zúčastněné naruší. Jak rychle se však stabilizuje a rozbouřená hladina uklidní, záleží na přístupu každého jednotlivce. Transformační systemická terapie užívá komunikaci zaměřenou na změnu a nástroj Rodinná mapa může posloužit jako struktura pro znovuoobjevení zdrojů, které pomohou, k již zmíněnému zklidnění hladiny. K bližšímu pochopení samotného nástroje Rodinná mapa je zapotřebí představit si koncept TSTS Virginie Satirové, který bude podrobněji popsán v kapitole 5.

Předchozí kapitoly se zabývaly přirozenými etapami vývoje rodiny, podaly přehled o pěstounských rodinách, legislativě České republiky v oblasti rodinného práva. Kapitola 4 zprostředkuje nahlédnutí do problematiky komunikace v rodinách. Učení Virginie Satirové je opřeno o zdravý způsob komunikace, a o již dříve zmiňovanou sebeúctu. Jako jedinec komunikuje člověk nepřetržitě. Komunikace probíhá ve dvou úrovních - intrapsychické a interpersonální. Autorka v další kapitole popisuje vnímání komunikace z pohledu TSTS. Jedno z přesvědčení TSTS, které se v rodinných mapách ukazuje je, že když má jedinec kongruentní komunikaci sám se sebou, je schopen zdravé, přímé řeči i s ostatními lidmi. Jak komunikujeme se svými blízkými a sami se sebou, předurčuje naše bytí ve světě a vztahování se k němu.

4 KOMUNIKACE

Komunikaci lze definovat jako způsob, jakým lidé předávají informace. Komunikace je klíčem k pochopení vnějších i vnitřních procesů člověka, jeho zacházení s realitou a hodnocení sebe sama. „Vývoj jedince v rodině a způsob, jak pojímá rodina kontinuální růst a změny jednotlivých členů, může být souzvukem tónů, ale i zápas, zahalený bolestí a snahy přežít.“ (Trapková, Chvála, s. 86)

Při narození je člověk ve stavu alfa; (Satirová 2012, s. 44) přirozeným stavem mozku je dominance pravé hemisféry. Tato hemisféra je označována za zážitkovou. Lidé jsou otevření všem stimulům přicházejících z jejich smyslů. Smysly jsou čidlem lidského učení a komunikace. (Banmen, Gomori, Gerberová, s. 25). Podstata je kombinace dvou proměnných: spermie a vajíčka - principu muže a ženy. Ženský a mužský jazykový modus je v rodině, kde je přítomna matka i otec, stále k dispozici. „Vztah mezi rodiči, to, co je spojilo, když zakládali rodinu, a to, jak se s takovýmto úkolem vypořádají, proudí k dětem skrz interakce s každým mimovolně, jako přirozená výživa.“ (Trapková, Chvála, s. 85). Učení TSTS vychází z názoru, že lidé touží stát se celistvými lidskými bytostmi.

Satirová tuto sílu nazývá „životní silou“ (Banmen 2012, s. 25). Jde o vnitřní energii, která působí prospěšně a psychicky vede jedince životem emocionálně a spirituálně. Satirová ve své teorii lidského růstu vyšla z představy dynamické rovnováhy změny a neměnnosti. Vycházela z čínské filozofie, ve které čínští filosofové viděli realitu, jejíž konečnou podstatu nazývali „tao“, jako proces nepřetržitého toku a změny. „Všechny jevy, které se dají pozorovat, se účastní tohoto kosmického procesu, a jsou tedy vnitřně dynamické. Hlavní vlastností tao je periodická povaha jeho neustálého pohybu. Veškerý vývoj v přírodě, jak ve světě hmotném, tak i v psychologických a sociologických sférách, vykazuje periodické chování. Číňané dali této myšlence opakujícího se chování konečný tvar tím, že zavedli polární protiklady jin a jang. Dva póly, které stanoví limity pro cykly změn.“ ([https:// duchovno.doktorka.cz/zmena-jako-prirozeny-sklon](https://duchovno.doktorka.cz/zmena-jako-prirozeny-sklon))

Rodina je prvním místem, kde se setkáváme s vnímáním světa a také s učením, jak se světem komunikovat a jaký vztah ke světu pojmout. Rodinný systém má v tomto směru největší vliv. Rodinná mapa slouží jako nástroj k nalezení a potvrzení vlastní hodnoty, ložisko hodnocení je uloženo v jedinci a usiluje o pochopení, uznání a ocenění. Jak již bylo jinými slovy zmíněno v předchozích kapitolách, v prostředí, kde se člověku dostává málo ochrany, tam je více zranitelný, přijímá informace jako neustálý chaos a nesourodé kusy reality nezapadající do sebe. Tento jedinec komunikuje nejasně a vlastní hodnotu nevnímá, začíná užívat komunikační vzorce vhodné pro přežití těchto obtížných a nesrozumitelných situací. Naopak, když je jedinec obklopen pozitivními zkušenostmi, dostane do života vybavení a vědomí zdrojů formujících jeho osobnost. Jeho přesvědčení o světě je pak bezpečné, jeho komunikace se stává kongruentní a vlastní hodnotu a sebeúctu pociťuje vysoko.

Je nutno podotknout, že dítě se nevyvíjí pouze biologicky, ale také sociálně. Metafory jako sociální děloha a sociální porod plně popisují sociální potřeby jedince v celé škále jeho vývoje. Sociální děloha hovoří o hranicích, prostoru a metafora sociální porod zase o přirozené separaci dospívajícího jedince z původní rodiny.

Co všechno se v původní rodině lze naučit? Primárně se jedinec naučí pravidla o bezpečí, o svém těle, o své hodnotě a schopnosti milovat. Dítě, které se nenaučí sebehodnotě, čelí mnohem více problémům, než dítě, které se naučilo například hodnotě čtení. Nízká sebeúcta oslabuje schopnost učit se, pracovat a vztahovat se k druhým. Terapeut při práci s Rodinnou mapou hledá opověď na otázku. Tou otázkou není, jakou má jedinec sebeúctu, ale v jakém stavu se tato hodnota nachází. Člověk si často mylně myslí, bohužel i v dospělosti, že jeho sebehodnotu určují druzí.

Následující citace představí sebehodnotu z jedné z imaginací Virginie Satirové.

„Já jsem já. Na celičkém světě není nikdo jako já. Jsou lidé v něčem stejní, ale jako celek nikdo není přesně jako já, protože JÁ sám jsem si to zvolil. Vlastním na sobě všechno - své tělo a všechno, co dělá, své pocity, svá ústa i hlas. Své chování k sobě i druhým, fantazii, naději, sny i strach. Vlastním své vítězství a úspěchy, stejně jako prohry a chyby. A protože se mám celý, můžu se intimně poznávat. A tím, že to dělám, se mohu milovat a být přítelem všech svých částí. Vím, že v sobě mám hádanky i věci, kterým nerozumím. Ale dokud jsem svým přítelem a miluji se, můžu si dodávat odvahu a s nadějí hledat řešení záhad a hledat cesty, jak se o sobě dozvědět víc. Jakkoliv vypadám, a znám, a říkám, a cokoliv si v danou chvíli myslím a cítím, je stoprocentně moje. A když mi časem něco z toho, jak jsem vypadal, zněl, myslel a cítil, přestane vyhovovat, mohu to opustit a zbytek si nechat. Zkusit něco nového namísto toho, co mi už nesedělo, nesloužilo. Můžu a umím vidět, slyšet, myslet, mluvit a dělat. Mám „nářadí“ k přežití, k tomu být blízko ostatním, být produktivní a dávat smysl a pořádek světu lidí. I věcem mimo mě. Jsem svůj, a proto na sobě mohu pracovat. Já jsem já a je to tak dobře.“ (V. Satirová – Napsáno jako odpověď na otázku patnáctileté dívky „Jak se mohu připravit na plnohodnotný život?“) (Banmen, Gomori, Gerberová, s. 29).

4.1 Sebezáchovné pozice

Sebezáchovné pozice podle Virginie Satirové jsou obecně známé, jedná se o pozice způsobu přežití a zvládnutí emočního stresu. V žádném případě nejde o osobnostní psychologii. Většina lidí používá ve stresu primárně jednu pozici, ovšem mnoho lidí dokáže používat všechny pozice dle kontextu nebo typu vztahu či situace, ve které se aktuálně nacházejí. (Banmen 2009, s.37) Jedná se o nevědomou reakci na stresovou situaci.

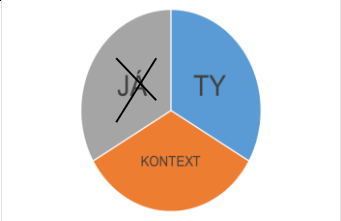
Cílem práce s nástrojem Rodinné mapy je mimo jiné uvědomit si užívané sebezáchovné pozice a změnit je na kongruentní. V kontextu sociální práce jde o vynoření, přijetí, odpuštění a nastavení nového status-quo. Podle Satirové se jedná o proces transformační změny. (Banmen 2009, s. 185) Pátou komunikační pozici, kterou Satirová popisuje, je kongruence, kterou lze vnímat jako pozici pro život. V nonverbální a verbální komunikaci je rovnováha, životní síla a vědomí ceny druhých v souladu, stejně tak jako vědomí sebe. Intrapsychická i interpersonální komunikace v souladu, což znamená, že to, co si jedinec myslí, sděluje i navenek.

Každá pozice pro přežití má v sobě obsaženo zrno zlata. V kapitole 1.2 autorka poukazuje na dovednost sociálního pracovníka, vzdělaného v transformačním systemickém přístupu, „přerámovávat“ negativní postoje, pojmenovávat nebo měnit zdrojové přesvědčení na pozitivní. Konkrétně šlo v kapitole 1.2 o vysvětlení pojmu Hvězda. V Rodinné mapě, kde se sebezáchovné pozice zakreslují a pojmenovávají jako způsoby, které jsou nápomocny k přežití stresové situace, se hledají pozitivně orientovaná sdělení těchto pozic, které Satirová nazývá zrnky zlata. Cílem socioterapeuta v práci s Rodinnou mapou je tato zrnka zlata pojmenovat. Autorka v dalších podkapitolách vyjmenuje pět jednotlivých pozic přežití, včetně zrnka zlata. Také popíše způsoby přežívání a dlouhodobého užívání těchto pozic z hlediska psychosomatického, rovněž možná somatická onemocnění, pokud jedinec svůj způsob zacházení se sebou nezmění.

4.1.1 Usmiřující pozice

Usmiřování je jeden ze způsobů, jak lidé reagují, když je jejich přežití ohroženo. Neberou v daném okamžiku v úvahu vlastní pocity, ale důležité pro ně je, co si myslí ostatní. Důležitá je také situace, ve které se nachází. Ti druzí mají nad nimi moc. Lidé v usmiřující pozici říkají ANO, i když si vnitřně přejí říci NE; jejich intrapsychická a interpersonální komunikace je v rozporu. Při usmiřování jsou jedinci na druhé lidi milí, i když se jako milý člověk nevnímají. Často zakrývají vztek, chtějí napravit všechny potíže a někdy dokáží i přesvědčivě lhát. Lidé, kteří mají jako prioritní copingovou pozici usmiřování, se často chovají tak, jako by hlavním cílem v životě bylo vyřešit všechny cizí problémy. Svým chováním sdělují druhým, že jsou zodpovědní za jejich život. (Banmen, Gomori, Gerberová, s. 39).

Tabulka 2: Usmiřující pozice.

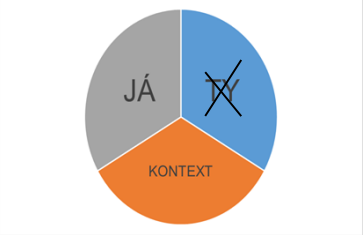
<p><u>Co přežívání v této pozici přináší:</u></p>	
<p>Na tělesné / psychosomatické rovině:</p>	<p>Člověk pociťuje ztuhlost svalů, mělké dýchání, tichý hlas, bolesti kloubů. Tep je velmi nízký až neslyšný. Nahrbená záda.</p>

Možná onemocnění:	Deprese, smutek, ztráta radosti ze života, gastrointestinální potíže, žaludeční vředy, průjem, zácpa, zvracení.
Přesvědčení o sobě:	Nemám žádnou cenu, nejsem nikdo.
Zrnka zlata:	Umí pomoci druhým, umí dělat kompromisy, senzitivita, empatie.

4.1.2 Obviňující pozice

Obviňující pozice je diametrálně odlišná od usmiřující. Reakce ve stresu je naprosté netolerování společenských pravidel, reflexe jedince nám říká, abychom se v dané chvíli postavili jen a jen za sebe a abychom neakceptovali jednání a chování druhých. Lidé v této sebezáchovné pozici jsou často vnímáni jako samolibí, necitliví, arogantní. Obviňování budí v druhých strach. Obviňující pozice pramení z rozhodnutí, že jediný způsob, jak uspět v životě, je se jím protlouct. (Banmen, Gomori, Gerberová, s. 42).

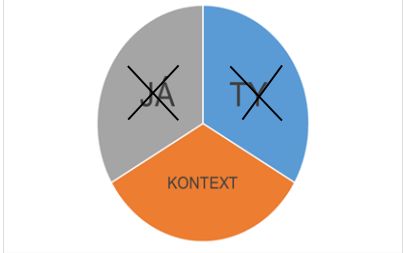
Tabulka 3: Obviňující pozice.

<u>Co přežívání v této pozici přináší:</u>	
Na tělesné / psychosomatické rovině:	Rychlé, povrchní dýchání. Pocit vzrušení, tuhnutí svalů, vysoký krevní tlak, rudnutí kůže spojenou a nedostatkem prokrvení. Hlas je velmi hlasitý. Bolest zad.
Možná onemocnění:	Vysoký krevní tlak, onemocnění hlasivek, bolesti hlavy, astma. Artritida, zácpa.
Přesvědčení o sobě:	Já to tady vedu, nikdo nesmí poznat mou slabost.
Zrnka zlata:	Dokáže věci rozhýbat, když jsou ostatní zaseknutí. Dokáže použít svou energii na rozhodnutí. Dokáže si být vědom svých potřeb a sdělovat je.

4.1.3 Rozumující pozice

Rozumující sebezáchovná pozice popírá potřeby lidí, důležitost náleží pouze situaci. Tito jedinci často trpí samotou. Naučili se přežít těžké životní situace tak, že se odpojili od veškerého prožívání emocí. (Banmen, Gomori, Gerberová, s. 47). Rozum a obecně platné poučky, předpisy, pravidla, normy, zákony, které jsou vysvětlitelné a dají se rozumově vysvětlit, jsou pro tento způsob sebezáchovné komunikační pozice jediný přijatelný.

Tabulka 4: Rozumující pozice.

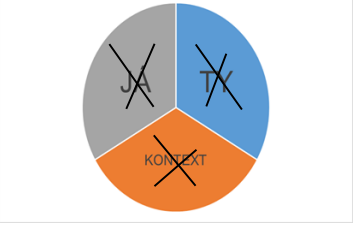
<p><u>Co přežívání v této pozici přináší:</u></p>	
<p>Na tělesné / psychosomatické rovině:</p>	<p>Monotónní suchý hlas, bez emocí. Dýchání odměřené ani jej nevnímáme. Ztuhlé celé tělo.</p>
<p>Možná onemocnění:</p>	<p>Obscese - kompulze, sociopatie, sociální fobie. Rakovina, Infarkt, bolesti zad, nemoci žláz s vnitřní sekrecí.</p>
<p>Přesvědčení o sobě:</p>	<p>Cenu mají jen informace a ověřená data. Lidé nejsou důležití.</p>
<p>Zrnka zlata:</p>	<p>Umí věci jasně definovat a popsat. Umí si věci jasně promyslet. Umí dobře fungovat ve stresu</p>

4.1.4 Rušící pozice

Tuto sebezáchovnou pozici si mnozí pletou s klaunstvím, zábavností a spontaneitou. Tito lidé jsou stále v pohybu, snaží se odvést pozornost od tématu diskuse. Jejich myšlenky se neustále mění a rádi by dělali mnoho věcí najednou. Oni sami, druzí lidé, ani kontext nehrají roli. Druhými jsou často vyhledáváni, protože nic neřeší a dokáží odlehčit situaci. (Banmen, Gomori, Gerberová, s. 51). Rušící sebezáchovná pozice

má dvě varianty, jednu extrovertní, výše popsanou a druhou introvertní, kdy se jedinec uzavře do sebe, nechce být viděn ani slyšen okolím, jako by nebyl.

Tabulka 5: Rušící pozice.

<u>Co přežívání v této pozici přináší:</u>	
Na tělesné / psychosomatické rovině:	Hyperaktivita, skákání do řeči, neustálý pohyb. Přerušování, odbíhání od tématu.
Možná onemocnění:	Hyperaktivita, schizofrenie, chybění empatie, diabetes, migrény, žaludeční neurózy.
Přesvědčení o sobě:	Není tady pro mě místo. Nic a nikdo není důležitý. Udělám všechno, aby si mě druzí všimli.
Zrnka zlata:	Humor, kreativita, spontaneita.

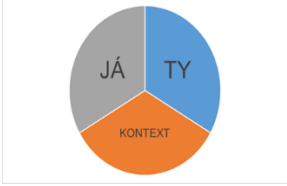
4.1.5 Kongruence

Kromě toho, že je kongruence stavem bytí, je také způsobem převodu informací. Při komunikaci máme nejméně tři možnosti, jak se rozhodneme vystupovat vůči okolí:

- a) použijeme nekongruentní slova a vzbudíme kongruentní dojem
- b) použijeme kongruentní slova a vzbudíme nekongruentní dojem
- c) použijeme kongruentní slova a vzbudíme kongruentní dojem

Dojmem v kontextu učení podle Satirové vnímáme tón hlasu, mimiku, gesta, barvu kůže, dýchání, tonus. Při kongruentním chování a zacházení se sebou samým je vše v souladu. ANO a NE, která vyslovujeme, jsou zcela v souladu s vnitřním prožíváním jedince a jeho verbální i neverbální projevy jsou také v souladu. (Banmen, Gomori, Gerberová, s. 69). Komunikační pozice mají jedince chránit, kongruence je stavem bytí, stejně jako kvalitou komunikace. Jakmile padne rozhodnutí v sociální práci pracovat s Rodinnými mapami, zahájí se celistvá práce na propojení klienta s jeho životní silou. To umožní proudění této síly do každého dne a okamžiku jeho života.

Tabulka 6: Kongruence.

<u>Co přžívání v této pozici přináší:</u>	
Na tělesné / psychosomatické rovině:	Klidný postoj, harmonie, soulad.
Možná onemocnění:	Dobré zdraví.
Přesvědčení o sobě:	Vše plyne jak má. Vysoká hodnota.
Zrnka zlata:	Sounáležitost. Opravdovost. Kontakt se sebou, druhými i s kontextem.

V následující kapitole bude představen koncept práce Virginie Satirové, kterou je možno v některých starších zdrojích nalézt pod názvem Model růstu, dnes nazýván Transformační systemický přístup.

5 KONCEPT TRANSFORMAČNÍ SYSTEMICKÉ TERAPIE VIRGINIE SATIROVÉ

Virginia Satirová (1916-1988) je považována za jednu ze zakladatelek rodinné terapie. Satirová významně přispěla svou prací k rozvoji rodinné terapeutické práce. Společně se svými spolupracovníky vyvinula koncept Transformační systemické terapie (TSTS), dříve známý pod názvem „Model růstu“, který se zabývá hlavně komunikací. S učením Virginie Satirové se setkáváme ve specializovaných oborech. V kontextu sociální práce je zažitý pojem Model Růstu, v oboru psychologie, psychoterapie a socioterapie pojem Transformační systemická terapie. Termíny „Model růstu“ a TSTS budou tedy považovány za synonyma. Jak už bylo řečeno, využívají především zásady přímé komunikace a pozitivního přístupu k člověku.

Komunikace je proces, který bychom mohli dle Virginie Satirové metaforicky popsat jako otevřený deštník nad všemi lidskými bytostmi, deštník, který zachycuje vše, co se mezi lidmi odehrává. Komunikujeme rozličnými způsoby – komunikujeme v období před narozením, od prvního dne po narození, ve všech etapách našeho života. Komunikace je přítomna v každém jedinečném okamžiku. Novinkou v komunikaci v současné moderní době jsou komunikační technologie, které mají nesporný vliv

na mezilidskou komunikaci, na sociální vazby mezi lidmi. Dopady těchto novodobých vymožeností však ještě nebyly zcela podchyceny. Mluvíme-li o komunikaci, je možno ji vnímat jako sociální dovednost, která není ustálená, stále se vyvíjí a je všudypřítomná. Komunikace je barometrem, který ukazuje výši sebehodnocení druhého člověka. „Komunikace pokrývá celou škálu možností, jak si předávat informace, to znamená, jaké informace si lidé sdělují a přijímají, jakým způsobem je použijí a jaký jim přisuzují význam.“ (Satirová 2006, s. 55).

5.1 Základní principy TSTS

Základní principy TSTS by se daly vystihnout takto: vést lidi k celistvosti, posilovat jejich sebeúctu, kongruenci, tj. přímou komunikaci k osobní zodpovědnosti a ke schopnosti žít smysluplný a bohatý život. Podle (Banmen 2009), (Černý 2008) a (Štelcová 2013) TSTS vychází z mnoha směrů a myšlenkových vzorů. Je ovlivněn například idealismem, ze kterého si Satirová převzala přesvědčení, že svět je podřízen mysli. Konstruktivismus ovlivnil Satirovou přesvědčením, že člověk si vytváří sám realitu svého života a může jej tedy efektivně ovlivňovat. Dalším směrem byl sociální konstruktivismus, jenž klade důraz na kontext rodiny a společnosti. Z humanismu si převzala přesvědčení a inspiraci především v oblasti vnímání vlastní hodnoty, právo na svobodnou volbu a nastavení vztahů s druhými lidmi.

Základní předpoklady, přesvědčení a hypotézy, ze kterých Model růstu (TSTS) vychází, mohou být shrnuty do následujících bodů: (Použito z materiálů MOVISA zpracovaných týmem pracovníků: Radosová, Rainerová, Ságnerová).

- Lidský růst je přirozený a ubírá se pozitivním směrem.
- Všichni lidé mají společný spirituální základ, který se u jedinců projevuje individuálně. Všechny lidské procesy jsou všeobecné, stejné pro všechny lidské bytosti.
- Všichni lidé jsou ve své podstatě dobří, přirozeně pozitivní a mohou se napojit na svou vlastní sebe hodnotu.
- Všichni lidé mají vnitřní zdroje, které jim pomáhají vypořádat se s jakoukoliv životní situací a dosáhnou díky ní růstu.
- Ohrožující události, ztráty, zranění či vztahy nejsou problémem, problémem může být to, jak se s nimi lidé vypořádávají a jak je zvládají.

- Změna je možná vždy, a to i v situacích, kdy nelze měnit vnější realitu a změna se může odehrát pouze na úrovni vnitřního dopadu vnější reality na jednotlivce.
- Minulost nelze měnit, ale lze změnit její dopady na současný život.
- Lidé vždy dělají to nejlepší, co v daném okamžiku dovedou, jejich jednání je reflexí jejich aktuální sebe hodnoty.
- Intervence v Modelu růstu (v TSTS) se orientuje na zdravé způsoby zvládnání a možnosti řešení, ne na patologii a negaci.
- Pocity patří jejich nositelům, ti jsou za ně odpovědní a mají možnost volby, mohou své pocity ocenit, ponechat si je, změnit je nebo je úplně odložit.
- Nežádoucí jednání bývá často podvědomým řešením problémů, které s sebou přináší vytváření disfunkčních vzorců zvládnání, i přesto se ve své podstatě jedná o pozitivně orientovanou snahu přežít bolest či ohrožení pramenící z dané situace. (Štelclová 2013), (Satirová 1994), (Banmen 2009).
- Lidé potřebují vysokou úroveň sebeúcty, aby byli schopni úspěšně žít a fungovat.
- Kterákoliv lidská bytost na světě se může bez ohledu na vnější podmínky a okolnosti vnitřně změnit. Lidé za to, že zůstávají stejní, platí často nemocí, pocitem viny, ztrátou intimity, produktivity a radosti.
- Celistvost člověka vždy znamená víc, než je sám schopen vidět. Celistvost obsahuje vše, co je zjevně či skrytě přítomno.
- „Ať jsme jakékoli rasy, pohlaví nebo národnosti, existence nás všech počala spojením vajíčka a spermie.“ (neznámý zdroj).

Zmíněné principy jsou univerzální a platné dodnes. Virginia Satirová měla výborné pozorovací schopnosti. Rodinná mapa je strukturální a systemický nástroj pomáhající zpřehlednit procesy, vztahy a dění v rodinách. Satirová o práci s rodinou říká: „Byla jsem ohromena obrovskou různorodou aktivitou, probíhající ve všech směrech: fyzicky pohybem osob a psychologicky nejasnými sděleními, nedokončenými větami, nejasnými vazbami.“ (Satirová 2006, s. 175).

Účelem další kapitoly je ukázat, z jakých životních podmínek Virginie Satirová pocházela, jaké měla dětství a co ji formovalo. V následující kapitole autorka nejprve užívá životopis Virginie Satirové, který byl účelově zpracován Radosovou (2012) pro psychoterapeutický výcvik MOVISA IV. Tento životopis poslouží jako modelový příklad možnosti zpracování anamnézy o jednotlivci. V podkapitole 6.1 bude následně

poskytnuta ukázková rodinná mapa podle životopisu samotné Satirové, který pro výcvik MOVISA 6 zpracovala Palečková – Pešková (2017). Autorka tímto názorně ukazuje možnost praktického využití nástroje Rodinné mapy k získání a zaznamenání získaných klíčových dat.

6 ŽIVOTOPIS VIRGINIE SATIROVÉ

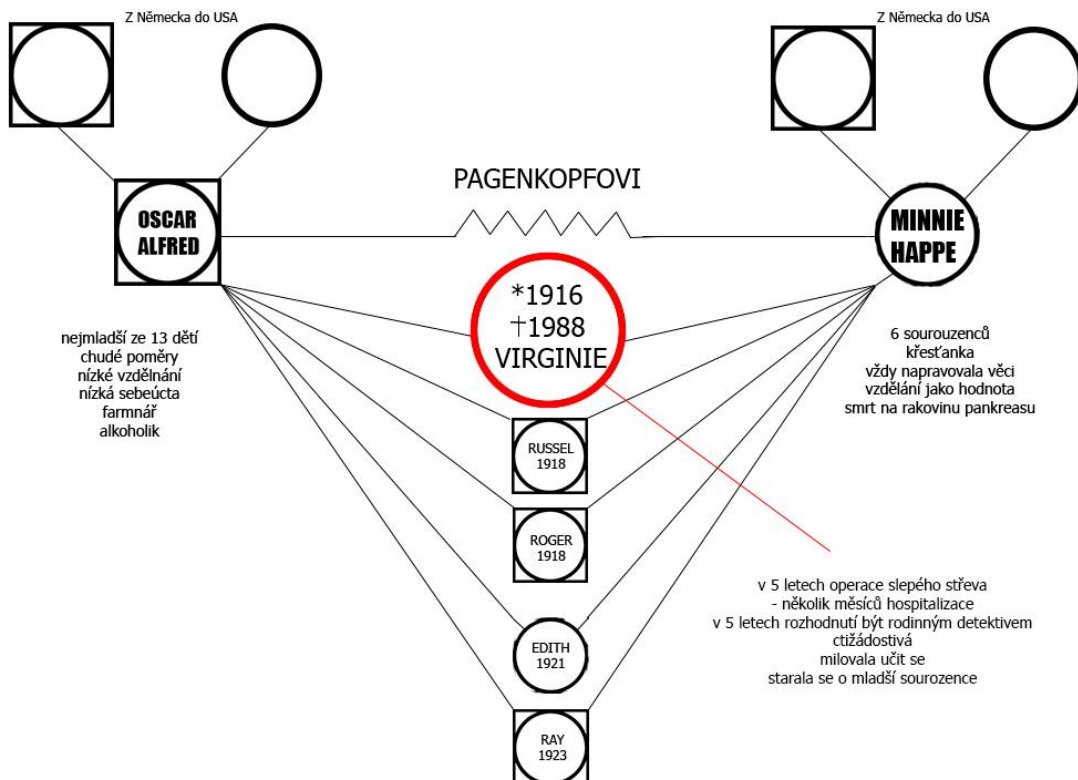
Virginia Satirová (1916-1988) se narodila se v Neillsville, ve Spojených státech amerických jako nejstarší z pěti dětí. Její prarodiče pocházeli z Německa. Rodiče z otcovy strany se usadili na farmě nedaleko Neillsvillu ve Wisconsinu. V této oblasti žilo hodně producentů sýrů ze Švýcarska, hodně Němců a Poláků. Virginia byla nejstarší z pěti dětí. Když jí bylo osmnáct měsíců, narodili se její bratři – dvojčata, o které se později starala. Rodiče Satirové podporovali vzdělání svých dětí, i když je sami neměli. Virginia nerozuměla tomu, proč rodiče mají neshody a v pěti letech se rozhodla, že bude „dětským detektivem na rodiče“. V pěti letech dostala zánět slepého střeva. Její rodiče měli neshody, a proto ji do nemocnice dovezli opravdu na poslední chvíli. Virginia podstoupila operaci a musela zůstat v nemocnici několik měsíců. Možná už tehdy si uvědomila, jak je důležitá komunikace mezi lidmi. Po dalším prodělaném infekčním onemocnění ohluchla na dva roky. V té době si vyvinula schopnost pozorovat a komunikovat. Tyto své schopnosti využila později při své práci s klienty. Na farmě získala svůj postoj k práci a potřebu se o sebe postarat, milovala přírodu a zvířata. Život farmářů byl pro ni velkou inspirací i později při její práci. Satirová (2007) v kapitole o duchovnosti říká: „Mé osobní názory a chápání duchovnosti mají počátek v mých dětských zážitcích z mlékařské farmy ve Wisconsinu, kde jsem vyrůstala. Všude kolem mě jsem viděla něco růst. Pochopila jsem velmi brzy, že růst je vlastně projev životní síly, projev ducha. Úcta k životu mi byla dána velmi brzy. Žádné rostliny nezačaly lépe růst, protože jsem je o to požádala anebo, že jsem jim pohrozila. Rostly, jen když měly správné podmínky a řádnou péči, což pro mne znamenalo mít k nim láskyplný vztah a občas také s nimi promluvit. Najít správné místo a výživu pro rostliny – a také pro lidi – je něco, co je třeba neustále zkoumat a bděle sledovat“. Velmi ráda se učila, po absolvování vesnické jednotřídky nastoupila na střední školu v Millwaukee, kterou ukončila těsně před svými šestnáctými narozeninami a začala studovat na Státní pedagogické fakultě na Wisconsinské Univerzitě. V roce 1936 dokončila bakalářské studium pedagogiky na Univerzitě ve Wisconsinu. V témže roce nastoupila jako učitelka do vesnické školy.

Velmi záhy zjistila, že v úspěchu či neúspěchu učitele hraje zásadní roli jeho vztah k žákům. V roce 1937 nastoupila na univerzitu v Chicagu, kde v roce 1948 získala magisterský titul v oboru sociální práce, pokračovala doktorátem. Mezitím v roce 1941 se provdala za Gorgona Rogerse. Její manžel po roce manželství odešel do války jako letec a Virginie se spolu s ním stěhovala na vojenské základny. Těžkou zkouškou bylo mimoděložní těhotenství a ztráta naděje na mateřství. S Gordonem si adoptovala dvě sestry Mary a Ruth, ale její manželství se rozpadlo v roce 1950. Po roce 1951 se provdala znovu, za Normana Satira. Ani její druhé manželství však nevydrželo.

Výše uvedený životopis Virginie Satirové poslouží v podkapitole 6.1 jako názorná ukázka vytvoření grafického znázornění Rodinné mapy. Deklaruje jednoduchost a celistvost získaných informací například formou rozhovoru při zjišťování anamnézy.

6.1 Rodinná mapa Virginie Satirové

Obr. 1: Rodinná mapa Virginie Satirové.

6.2 Přesvědčení TSTS Virginie Satirové

Transformační systemická terapie Virginie Satirové, je práce zážitková, pozitivně orientovaná, direktivní, zaměřená na změnu. Práce Satirové vychází především z jejího základního pozorování mezilidské komunikace, jak Satirová (2007, s. 13) sama uvádí: „Když mi bylo pět let, rozhodla jsem se, že se stanu dětským detektivem mezi rodiči. Nebylo mi sice úplně jasné, po čem budu pátrat, ale uvědomovala jsem si, že v rodinách se odehrává spousta věcí, které zůstávají našim očím skryté“. V téže knize se o několik řádků níže objevuje sdělení: „Učila jsme se svou prací. Učení otevírá nové objevitelské možnosti a ukazuje nové směry. Teď je mi jasné, že rodina je mikrokosmem světa. K pochopení světa stačí, budeme-li pozorovat rodinu. Hodnoty jako síla, intimita, autonomie, důvěra a schopnost komunikovat jsou životně důležité složky, na nichž závisí kvalita našeho života na světě“.

6.3 Rodinná mapa jako nástroj v sociální práci

Rodinná mapa jako nástroj pro práci s klientem je velmi konstruktivní, strukturovaný, a především bezpečný nástroj pro klienta i pro pracovníka. Liší se od běžně užívaných Genogramů a Ekomap především obsáhlostí, množstvím zdrojů a srozumitelností pro zúčastněné strany. V sociální práci je velmi užitečným nástrojem nejen při prvním kontaktu s klientem, kdy práce sociálního pracovníka spočívá především v mapování a šetření potřeb, při sestavování individuálního plánu, k identifikaci překážek a plánování péče, ale také při závěrečném hodnocení dosažených cílů.

Jde o prostor, kde klient zprostředkovaně vynořuje a zažívá změny nebo „Aha!“ okamžiky. V rodině jsou často nejasné hranice mezi jednotlivými členy, i jejich postavení v rodině. Také pravidla, jak vlastně rodinná síť funguje, mohou být velmi nejasná. (Satirová 2006, s. 177).

Práce s rodinnou mapou vyžaduje vzdělání sociálního pracovníka takové, aby byl schopen nástroji porozumět. Nejedná se o dlouhodobé vzdělávání. Není potřeba dlouhodobého speciálního výcviku. Je ovšem nutná znalost základních pilířů TSTS terapie a přístupu. Tudíž je práce s tímto nástrojem i finančně výhodná. Nejdůležitější pro práci s rodinnou mapou je osobnost sociálního pracovníka, jeho schopnost sledovat všechny procesy, které se během setkání s klientem dějí. V tomto případě je velmi cenný psychoterapeutický výcvik, který podporuje růst člověka ve všech jeho životních rolích.

Model růstu vnímá člověka jako jedince, který vyrůstá a žije, nebo vyrůstal a žil, se svými rodiči, od kterých se učil pravidla o přístupu k životu. Sociální službu si tento člověk našel z nějakého důvodu. Lidé služby vyhledávají, pokud je něco trápí, bolí, když cítí, že mají problém, který potřebují vyřešit. (Satirová 2006, s. 183).

Umění sociálního pracovníka spočívá především v pohledu na jedince bez předsudků, zažitých stigmat či společenských přesvědčení. Prvním pohledem a cílem sociálního pracovníka je setkání se s člověkem, s jeho jádrem, které Model růstu nazývá sebeúctou, sebehodnotou. „Minulá zkušenost poznamenává současnost. Způsob, jakým jsme se naučili přežít ve svých rodinách nám jako dospělým v jiných systémech už tak dobře neslouží.“ (Banmen, Gerber, Gomori, 2012, s. 30). Sociální pracovník, musí najít způsob, jak se v klientovi dotknout jeho životní síly, ke které v tíživé situaci nemá přístup. Efektivní práce s rodinnou mapou zahrnuje zkoumání mnohogeneračních disfunkčních poznatků a vzorců, snaží se je nahlížet z jiné perspektivy (perspektivy současnosti) a transformovat je. Tato forma sociální práce – socioterapie, se zaměřuje především na aktualizaci lidské zkušenosti a osvobození klienta od omezujících disfunkčních vzorců copingu získaných v dětství. (Banmen, Gerber, Gomori, 2012, s.30).

K obnovení sebeúcty klienta je potřeba umět jej provést procesem změny. Tento proces se opírá o minulost, popisuje současnost a orientuje dopad změny na budoucnost. Změna je možná vnitřní i vnější. Satirová tvrdila, že změny, především té vnitřní, je schopen každý, bez ohledu na věk či jiné charakteristiky. Změna je ovšem možná i z vnějšku, v reakcích na události. To znamená, že se člověk dokáže ztotožnit se všemi svými reakcemi a pocity, i s těmi, které vnímá jako negativní. Slovy Satirové: „Máme možnost volby reakcí, copingu a bytí vůbec. Jakým způsobem se rozhodneme se sebou zacházet, souvisí s úrovní naší sebeúcty. S nízkou sebeúctou máme tendenci si myslet, že naše reakce podmiňuje nějaká příčina. Věříme, že nás rozzlobila událost. Za významy, které si o sobě, ostatních a kontextu tvoříme, však zodpovědnost převzít můžeme.“ (Banmen, Gerber, Gomori, 2012, s. 31).

Další dovedností je schopnost vnímat kontexty, ve kterých se klient nachází. Všichni lidé žijí dva souběžné životy: svůj život se sebou samým a svůj život s důležitými lidmi. (Satirová 2006, s. 184). Sociální pracovník si musí být vědom toho, že člověk, klient, sedící proti němu, je víc, než příběh, který vypráví. K tomu, aby se jedinec pohnul se svým životním stylem ze stavu přežívání k zdravějšímu bytí, je potřeba vynořit a použít vnitřní zdroje.

„Ten, kdo rodinnou síť zaznamenává, musí vědět, že každý, kdo byl jednou součástí rodiny, v ní zanechá zřetelný vliv. Často i zemřelá osoba je ve vzpomínkách pozůstalých velmi živá.“ (Satirová 2006, s. 178). Dříve se mapa používala jako prostředek k navázání kontaktu mezi dětmi a rodiči na rovině partnerství. V současnosti jsou využívány při řešení negativního dopadu minulé zkušenosti a při hledání zdrojů klienta. Zatímco dříve se mapy využívaly především v Rodinné rekonstrukci, dnes jsou běžnou součástí individuálních terapeutických sezení.

Rodinná mapa, neboli chronologie rodinného života, může napomoci tomu, aby terapeut a jeho klient nezůstávali pouze u příběhu. Při pohledu na rodinu, jaký Model růstu (TSTS) nabízí, je možno vidět tři generace:

- a) rodič jako dítě ve své rodině
- b) rodiče jako architekti své vlastní rodiny
- c) nová rodina dětí – pokud již mají partnera

Model růstu hovoří vždy o triádách, tři tvoří základní stavební kámen, rodinu a tři tvoří komunikaci. Stručně řečeno to znamená, že rodinu tvoří rodiče, prarodiče a děti. Každá generace reprezentuje odlišný kontext v různém čase a místě. Okolnosti, kontext a doba, za nichž se rodina formovala, tvoří terén, ve kterém se sociální pracovník musí umět orientovat a přitom musí mít na paměti následující body:

1. Každá rodina má jedinečnou a neopakovatelnou historii se svými vlastními významy a interpretacemi, které vytvářejí jednotliví členové rodiny.
2. Každá rodina funguje na základě soustavy explicitních a implicitních pravidel. Pohled na tři generace rodiny nám rychle odhalí, jakým způsobem se tato pravidla podepisují na vývoji rodiny.
3. Rodinná chronologie je historický sled událostí, které ovlivnily život rodiny. Sociální pracovník musí pochopit, jakým způsobem rodina zachází s událostmi, jakými jsou například smrt dítěte, úmrtí rodičů, válečný konflikt, deprese nebo jiná závažná nemoc člena rodiny, věznění, a podobně. (Satirová 2007, s. 17).

Rodinná mapa v první fázi slouží k sestavení anamnézy. Je nutné držet se a pracovat v kontextu „tady a teď“. Rodinná mapa se kreslí společně s klientem. Po celou dobu terapeut získává cenné informace o jednotlivých členech rodiny klienta a událostech takovým způsobem, že doposud ohrožující informace o dění v rodině

se stávají důležitými momenty pro pochopení procesů odehrávajících se v dané rodině. „Každá osoba představuje samostatnou osobnost, kterou můžeme pojmenovat, popsat její fyzické rysy, zájmy, záliby, talenty, zvyky – všechny vlastnosti, které má jako jednotlivec.“ (Satirová 2006, s. 178).

Použití nástroje Rodinné mapy je natolik transparentní a srozumitelné napříč následujícími profesemi: sociální pracovník, pracovník v sociálních službách, speciální pedagog, sociální pedagog, socioterapeut, psychoterapeut, psycholog, psychiatr, a dalšími. Rodinné mapy zprostředkovávají odborníkovi a jeho klientovi bezpečný prostor, ve kterém je možno navázat a prohlubovat důvěru, což je důležitý prvek profesionálního vztahu, jehož dopadem je pomoc klientovi v tíživé situaci. Je srozumitelná a odhaluje komunikační uzly a překážky mezi jednotlivci, to znamená, že vynořuje nebo odhaluje vzorce chování v intrapersonálních vztazích. Zároveň odhaluje osobní hranice a pravidla, hodnoty a přesvědčení, tabu a rituály, čímž umožňuje změny také na rovině intrapsychické

„Rodina se během času stále vyvíjí, buduje vždy na tom, k čemu do té doby ve svém vývoji dospěla. Posoudíme-li minulost z hlediska zkušeností a z nich vyplývajícího poznání, obvykle nám to osvětlí přítomnost. A je vedlejší, zda svou minulost považujeme za dobrou nebo špatnou.“ (Satirová 2006, s. 199). „Každý rodič si klade otázku: Jakého člověka bych chtěl ze svého dítěte mít? A jak mám postupovat, abych toho dosáhl?“ (Satirová 2006, s. 201).

6.4 Cíle práce s rodinnou mapou

Od sociálního pracovníka se vyžaduje, aby posoudil v rámci plánování, kolik času bude práce na jednotlivých částech mapy potřeba. S kým bude klient pracovat a jakým způsobem se budou hodnotit změny, které se na základě společné práce budou dít. Rodina je prostor, kde rodiče vyučují v nejobtížnější škole světa – ve škole na utváření lidí. Rodinná mapa je nástroj, který pomáhá v mnoha aspektech rodičům tuto jejich roli zvládnout.

- Cílem je získat náhled a poskytnout novou perspektivu rodině či jedinci.
- Sociální pracovník musí sledovat, jakým způsobem se rodina vztahuje ke své historii. Požaduje se od něj, aby věnoval pozornost copingu jednotlivých rodinných příslušníků, tj. způsobu zvládnání těžkých životních situací, komunikační pozici ve stresu.

- Klient či celá rodina přichází do služby s obavami, se strachem a s pocitem bezmoci. Úkolem pracovníka je nalézt novou naději.
- Cílem práce terapeuta je změna pro celou rodinu, nejen identifikovaného klienta.

„Mezi narozením a dospělostí je nutné pro každého jedince nezbytný stupeň poznání, ke kterému pomocí rodinné mapy směřujeme. Toto poznání spadá do čtyř kategorií, které se objeví v následujících otázkách: Co jsem se naučil o sobě samém? Co jsem se naučil o ostatních lidech? Co jsem se naučil o světě? Co jsem se naučil o životě a jeho zdroji – spiritualitě, duši, bohu, víře?“ (Satirová 2006, s. 234).

Při práci s dospělým klientem se vytváří mapa jeho původní, primární rodiny. Mapa obsahuje dvě základní roviny: aktuální přítomnost a vnímanou minulost. V praxi se osvědčilo vytvořit nejprve mapu aktuální současnosti a na ni navázat s prací na vnímané minulosti.

1. Jména otce a matky.
2. Data a místa narození.
3. Aktuální věk, popřípadě data úmrtí.
4. Datum sňatku, popřípadě rozvodu, ovdovění.
5. Vyznání.
6. Zaměstnání.
7. Vzdělání.
8. Etnická příslušnost.
9. Zájmy a koníčky.
10. Nemoci, úrazy.

Tyto informace se doplní u všech členů rodiny včetně klienta. Klient je v mapě dítětem, bez ohledu na jeho aktuální věk. Součástí mapy jsou i informace o úmrtí sourozenců, potratech či přerušení těhotenství – pokud k nějakým v rodině došlo. Mapa má přehlednou strukturu. Děti jsou umístěny podle data narození ve vertikále. Ženy jsou označeny kruhem, muži kruhem ve čtverci. Univerzální rodinná mapa se tvoří ze tří položek, tří lidí: muž, žena a dítě. V modelu růstu se znázorní všechny doposud zmiňované skutečnosti do faktografické mapy. Jakmile je práce na faktografické mapě hotová, přistoupí se k druhému stádiu, stádiu vnímané skutečnosti. (Satirová 1991).

Klient je požádán, aby se v představě vrátil do dětství (před osmnáctý rok věku) a poskytl další informace, tentokrát na rovině zážitkové. Nejprve je požádán, aby každému členu rodiny včetně sebe přiřadil tři pozitivní a tři negativní adjektiva, charakteristiky, podle toho, jak je i sebe v dětství vnímal. V minulosti byl klient žádán pouze o tři adjektiva, zjistilo se ale, že lidé, jejichž primární sebezáchovnou pozicí je usmiřování, jsou schopni přiřadit ostatním pouze kladné vlastnosti. Naopak lidé obviňující přiřazují pouze vlastnosti negativní. Je známo, že všichni máme jak pozitivní, tak i negativní vlastnosti, a proto nyní jsou klienti žádáni, aby našli vždy po třech z každé kategorie.

Dalším aspektem vnímané minulosti jsou vztahy mezi jednotlivými členy rodiny a jejich chování ke druhým ve stresujících momentech rodinného soužití a konfliktech. Popis vztahů prezentovaný klientem samozřejmě odráží jeho úhel pohledu a je zobecněním jeho zkušenosti z dětství. Pro popis vztahů je klientům nabízeno několik možností:

- Nalézání rodinných hodnot – například vzdělání dětí, peníze, a podobně.
- Hledání rodinných pravidel omezujících a snižujících sebeúctu – to znamená, jaká pravidla zachovávala rodina, jaká pravidla v rodině platila (například „chlapi nikdy nepláčou“; „dokud budeš doma, tak budeš poslouchat“; „musíš dojíst vše, co máš na talíři“, a podobně).
- Metafory – výstižné vyjádření pro jednotlivé členy i pro celou rodinu (přezdívka, nebo jak se členům rodiny říkalo).
- Rodinná tajemství, mýty a tabu.
- Rodinné rituály, tradice.
- Dědictví.
- Vyjadřování pocitů.

6.5 Explorace Rodinné mapy

(upraveno podle Johna Banmena)

1. Jaké rodinné hodnoty propagovala Tvoje rodina v době Tvého dětství a dospívání? Například vzdělání, poctivost.
2. Na kterých rodinných pravidlech Tvoje rodina trvala zjevně nebo skrytě? Udělej jejich seznam, například děti by měly být vidět, nikoli slyšet; nebřeč; a tak podobně?

3. Jak se zacházelo s pocity? (Vyjadřovaly se? Podělili jste se o ně? Ignorovaly se? Potlačovaly se?)
4. Jak se zacházelo s hněvem?
5. Jak se projevovала intimita?
6. Jak se projevovало přijetí a jak neschválení?
7. Jak se řešila nedorozumění mezi rodiči, rodiči a dětmi, a mezi dětmi?
8. Co rodiče od Tebe očekávali, každodenně a co se budoucnosti týká?
9. Co Ty jsi očekával od svých rodičů?
10. Měli jste v rodině tajemství? Jak jsi na ně přišel?
11. Byla tam nějaká velká zklamání nebo katastrofy?
12. Jak se zacházelo s nemocí?
13. Popiš vztah mezi svými rodiči a zbytkem rodiny.
14. Jaké měli fantazie rodiče o Tobě?
15. Kdo byli Tvoji učitelé v dětství/dospívání? (knihy, veřejné osoby, známí, přátelé?)
16. Jaké rituály jste slavili?
17. Čeho ze svého dětství/mládí si vážíš, když se nyní díváš zpátky?
18. Jaké změny jsi udělal od dospívání? Napiš seznam, oceň.
19. Jaké jsou Tvé rodinné vztahy nyní? Kdo se změnil? Co se změnilo?

Obr. 2: Stádium 2 - Vnímaná minulost.

1. Tlustá čára, která indikuje konfúzní vztah. Plná tlustá čára znamená nediferencované vztahy bez hranic, příliš těsné, závislé.

2. Klikatá čára znamená bouřlivý, vlnovka nebo zubatá čára znamená bouřlivý, divoký, konfliktní vztah.

3. Plná tenká čára znamená normální přijímající vztah s malým množstvím konfliktů.

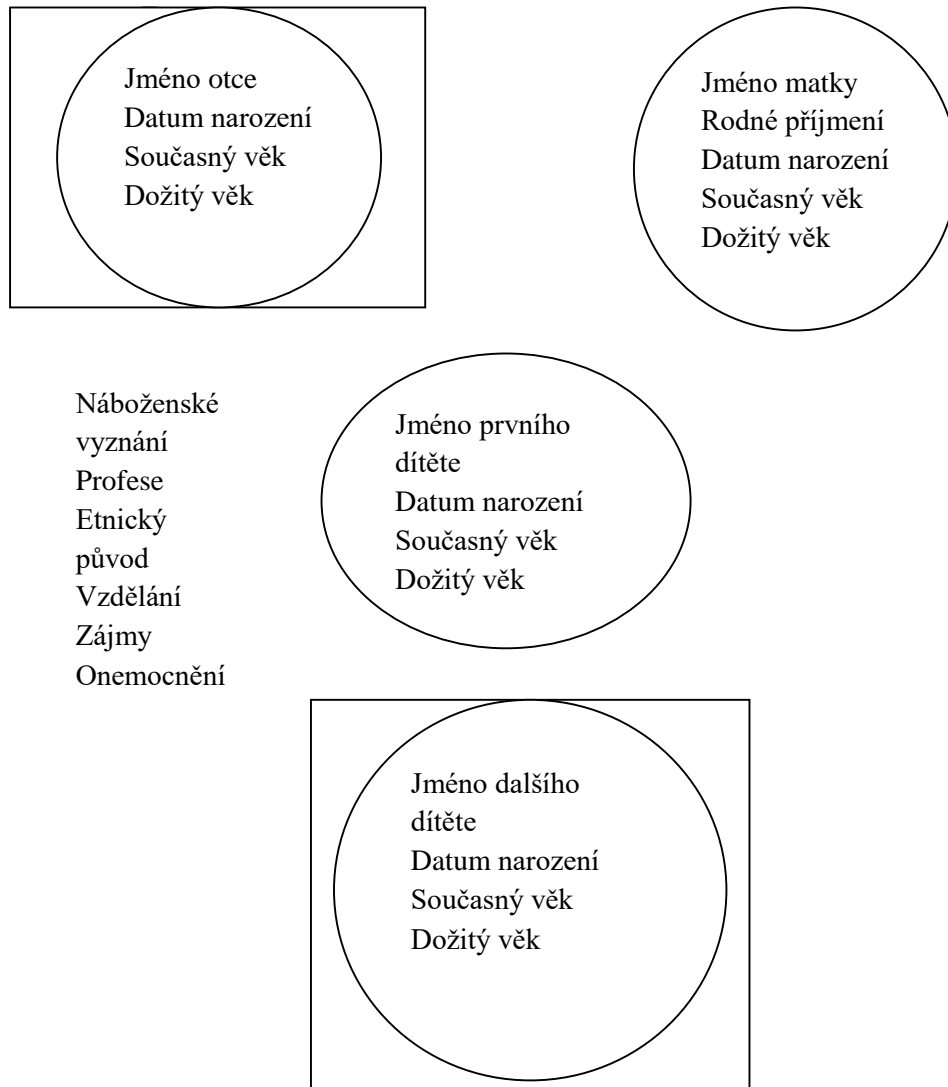

4. Přerušovaná čára znamená vzdálený, lhostejný, chladný vztah.

Obr. 3: Stádium 1 - Faktická přítomnost.

Datum svatby, rozluky nebo rozvodu

6.6 Publikační činnost Virginie Satirové

Tato kapitola se může jevit jako zcela neadekvátní k diplomové magisterské práci, je však nedílnou součástí pochopení práce Virginie Satirové. Autorka ji používá ve své profesi lektorky psychoterapeutického výcviku k přednáškám.

Profesionálně-terapeutická práce Virginie Satirové se utvářela v letech 1936–1988. Světu psychoterapie v té době dominovali muži a hlavní slovo měla psychoanalýza. Virginia zprvu pracovala, stejně jako ostatní terapeuti, výhradně s jednotlivci. Setkání s ostatními členy klientovy rodiny se i mimo terapeutické sezení vyhýbala. Tento způsob

práce jí ale velmi brzy přestal vyhovovat. V roce 1951 se v rámci terapie poprvé setkala s celou rodinou (Satir, Banmen, Gomori, 1991). V roce 1955 pracovala v Psychiatrickém institutu v Illinois, kde rozšířila péči o pacienta a také o jeho rodinu. Přestěhovala se do Kalifornie a v roce 1959 společně s Julesem Riskinem a Donem Jacksonem založila „Mental Research Institute“ (MRI) v Palo Alto a v témže roce otevřela první seminář rodinné terapie.

Satirová se při práci s klienty lehce a přirozeně přecházela z oblasti intrapsychické do oblasti interpersonální, které vnímala jako neoddelitelné části jediného celku. Nechávala zároveň prostor pro zkoumání vnitřních konfliktů, které lidé zažívají a které mohou mít, a často mají, své kořeny v minulých zkušenostech. Virginia se, spíše než o výzkum, zajímala o praxi a výuku a brzy se proto stala první ředitelkou výcvikového centra MRI. V roce 1962 se jí podařilo získat grant Národního institutu mentálního zdraví (National Institute of Mental Health) a díky němu otevřela první ucelený výcvikový program v rodinné terapii.

V roce 1964 vydala Virginia první knihu „Conjoint Family Therapy“, česky vydáno v roce 2007 nakladatelstvím Portál pod názvem „Společná terapie rodiny“. V této knize formulovala své zkušenosti s prací s rodinami a ukázala, že rodinný systém významným způsobem ovlivňuje život každého jednotlivce. Kniha se mezi odbornou i laickou veřejností dočkala velkého ohlasu a Virginia se začala věnovat výuce rodinné terapie. Jak sama říkala, jejím cílem bylo pomáhat lidem v cestě k lidskosti.

V roce 1969 otevřela první pravidelný čtyřtýdenní výcvikový program v rodinné terapii, který vedla až do své smrti v roce 1988. V roce 1972 vyšla její kniha „The New People making“, v češtině vydalo nakladatelství Práh pod názvem „Kniha o rodině“ v roce 1994. Tato kniha byla přeložena do šestnácti jazyků. Získala ocenění Americké Asociace pro rodinnou a manželskou terapii a čestný doktorát Univerzity ve Wisconsinu.

V osmdesátých letech se Virginia věnovala především práci s velkými skupinami a komunitami. Hodně cestovala a pořádala doma i v zahraničí mnoho workshopů. Na nich názorně učila lidi poznávat sebe, svou komunikaci. Užívala humor a obrazné formy, práci s tělem k vyjádření všech vnitřních procesů, sochání, hraní rolí. Svým kontaktem s lidmi vytvářela pocit naděje, důvěry a bezpečí, ve kterém se lidé mohli otvírat novým procesům. V té době vytvořila a začala používat terapeutické nástroje, které jsou s jejím jménem spojovány nejčastěji: „Večírek částí“ a „Rodinnou rekonstrukci“. Při práci se skupinami se snažila uplatňovat osobní a profesní rozvoj a růst všech zúčastněných. Účastníci spojovali změny v osobním životě s účastí na skupinách

vedených Virginíí Satirovou. Mnoha profesionálům ale přesto chyběla dovednost převést svou osobní zkušenost do přímé práce s klienty, do klinické praxe. Velmi si přáli používat Model růstu při práci s klienty, páry i rodinami.

Ke konci osmdesátých let začali Satirová, Banmen, Gerber a Gomori psát knížku s názvem „The Satir Model“, česky „Model růstu: Za hranice rodinné terapie“, vydáno nakladatelstvím Cesta v roce 2005. Knihu dokončili její spolupracovníci až tři roky po její smrti, vyšla v roce 1991. V této knize byl zdůrazněn význam kongruence, celistvosti, vysoké sebeúcty a také způsob, jak se naučit lépe rozhodovat. V knize byly zmiňovány teze, které jsou považovány za předchůdce současného „pozitivního myšlení“. V knize byla také zdůrazněna důležitost změny na všech úrovních bytí. Kniha představila detailněji metaforu ledovce, jako cestu k porozumění osobnosti – metaforu, v níž byly integrovány různé psychologické systémy.

Po smrti Virginie Satirové se Banmen společně s dalšími kolegy soustředili více na teoretické propracování Modelu růstu a na možnosti, jak tento model používat v klinické praxi. Snažili se vyučovat Model růstu tak, aby byl přímo použitelný pro profesionály v pomáhajících profesích. V České republice vznikl Institut Virginie Satirové, dnes Společnost transformační systemické terapie.

Satirovou poprvé přivedl do bývalého Československa MUDr. Boš. Po revoluci v roce 1989 v šíření myšlenek Virginie Satirové pokračovala PhDr. Holubová. Dnes v procesu učení pokračuje Transformační systemická společnost Virginie Satirové ČR, z.s. v čele s MUDr. Radosovou a PhDr. Kořátkovou.

7 VYMEZENÍ VÝZKUMNÝCH CÍLŮ

Za cíl empirické části práce si autorka diplomové práce zvolila popis praktické zkušenosti užití nástroje Rodinné mapy oslovenými respondenty. Tuto zkušenost lze shrnout v popisu reakcí, pocitů, očekávání a osobní zkušenosti. Výběr otázek vycházel z neformální diskuse se sociálními pracovníky, jejichž cílovou skupinou jsou rodiny s dětmi. Na základě diskuse byly formovány následující otázky:

1. Jakým způsobem užíváte nástroj Rodinné mapy?
2. V jaké fázi práce s rodinou tento nástroj využíváte?
3. Jaký je nejčastější způsob využití nástroje Rodinné mapy?
4. Jaký dopad má práce s Rodinnou mapou na klienta?
5. Kde nebo v čem vidíte klady a zápory nástroje Rodinné mapy pro vaši práci?

Při plánování samotného výzkumu, byl výčet otázek uzavřený, výzkumný záměr však počítal s možností vynoření dalších témat, které mohou otevřít možnosti k novému badání a ke vzniku nevyslovených okruhů otázek.

7.1 Výzkumný vzorek

Pro potřeby výzkumu byli osloveni odborníci s dlouholetou praxí v oboru sociální práce, jejichž cílovou skupinou jsou rodiny. Konkrétně se jedná o tři sociální pracovníky, jednu psycholožku, jednu porodní asistentku a jednoho speciálního pedagoga. Dalším společným znakem vybraných kolegů je absolvování psychoterapeutického výcviku Transformační systemické terapie MOVISA a znalost nástroje Rodinná mapa.

Tabulka 7: Výzkumný vzorek, respondenti výzkumu.

Respondent	Petra	Simona	Katka	Ivana
Pohlaví	žena	žena	žena	žena
Věk	45	39	35	38
Vzdělání	vysokoškolské	vysokoškolské	vysokoškolské	vysokoškolské
Obor	Sociální práce	Sociální práce	Psychologie	Porodní asistentka
Rozsah textu rozhovorů	8 normostran	5 normostran	8 normostran	3 normostrany

7.2 Výzkumná metodika

Výzkumný design je soubor znaků vymezených například Hendlem (2005, s. 144–147), reprezentující především strategie výzkumu, metody získávání dat, způsob sestavení výzkumného souboru, časový harmonogram výzkumu, metody zpracování a analýzy dat a v neposlední řadě výsledná interpretace získaných poznatků. Tato posloupnost kroků musí tvořit logickou strukturu a korespondovat s cílem výzkumu i s aktuálními poznatky, a být též dostatečně kreativní, aby se mohla výsledná výzkumná práce ucházet o pozici vědeckou a profesionální. Pro práci byl zvolen výzkum kvalitativního charakteru i přístupu ke zkoumaným skutečnostem. Jde o přístup

pomáhající lépe porozumět a odkrýt význam reality v centru zkoumání (Disman 2002, s. 285).

7.3 Časová organizace výzkumu

Celý výzkum byl připravován ve spolupráci s odborníky ze společnosti Transformační systemické terapie. Po výběru hlavního tématu byli telefonicky osloveni kolegové pracujících v sociálních službách, jejichž cílovou skupinou je rodina a práce s ní. Po představení záměru, popisu samotného šetření a časové náročnosti autorka diplomové práce získala potvrzení jejich účasti na výzkumu. Odborníci byli z různých částí České republiky, což vyžadovalo půlroční plánování rozhovorů s respondenty vzhledem k pracovním povinnostem a již zmiňované vzdálenosti. Výzkum byl zahájen v říjnu roku 2017 a ukončen v březnu 2018. Poté probíhalo zpracování dat.

7.4 Metoda sběru dat

Výchozí metodou pro sběr dat byl polostrukturovaný rozhovor. Otázky byly kladeny neformálně, dle individuálního toku rozhovoru s jednotlivým respondentem, polostrukturovaný, neformální rozhovor byl veden narativním způsobem, kdy respondent mohl svou odpověď volně doplnit. (Reichel, 2009, s. 111), (Hendl, 2005, s. 176). Ukázalo se, že zvolená metoda byla velmi přínosná pro celý výzkum. K aspektům, které byly nápomocny k získání cenných dat do výzkumu, patřila především důvěra, prostředí terénu, kde byly rozhovory vedeny a znalost nástroje Rodinné mapy všemi respondenty. Tento aspekt otevřel možnost dotazování se na hlubší přínos nástroje a jeho užití pro klienta, pro celkovou spolupráci. Nebylo nutno ulpívat na vyjasňování si užívaných pojmů a základní terminologie.

Pro neformální rozhovor a narativní způsob odpovědí napomohl fakt, že všichni respondenti jsou odborníci s několikaletou praxí v oboru, nemají tedy pouze znalosti teoretické, nýbrž i praktické, které v mnohém předčily očekávání z výsledku výzkumu. Dokonce přispěly k rozvíjení myšlenek a potažmo i poskytly prostor k zamyšlení, jak do praxe zavést zkoumaný nástroj a jak jej využít plně a v jeho různých podobách.

Další součástí výzkumu bylo nezúčastněné pozorování respondenta, jeho řeč těla, neverbální komunikace. Nezúčastněné pozorování bylo využito při kladení dotazů. Autorka se zajímala o zainteresovanost respondentů samotným tématem. Rozhovory byly

nahrávány po odsouhlasení respondentem na diktafon. Byl veden deník sebereflexí, které jsou součástí kapitoly 7 Reflexe výzkumníka.

8 VÝSLEDEK VÝZKUMU

K dosažení výsledků výzkumu nejprve použila autorka sebereflexi k problematice podpory a pomoci rodinám obecně, nad tématem současné problematiky rodin v dnešní době. Dalším postupem byl několikanásobný poslech záznamů a následně i čtení přepisů záznamů rozhovoru s jednotlivými respondenty tak, aby byla podchycena rozvíjející se témata, která díky rozhovorům vznikala.

8.1 Etické aspekty

Etická pravidla výzkumu a jejich dodržování je nezbytnou součástí každého výzkumu. Etická pravidla výzkumů v sociální oblasti shrnul Reichel (2009, s. 176–179). Zdůraznil nutnost seznámit účastníky s cílem, formou sběru a zpracováním dat a s výstupem, který výzkumník očekává; nezbytná je také záruka anonymity respondenta a zajištění získaných informací proti zneužití. Výzkumník má povinnost být nezávislý a neodsuzovat.

Všichni oslovení respondenti byli seznámeni s požadavky rozhovoru. Bylo jim sděleno, kam výzkum směřuje a k jakému účelu bude sloužit. Anonymita všech zúčastněných byla zajištěna tím, že se použije pouze jejich křestní jméno. Souhlas o umožnění hlasového záznamu se opakuje před zahájením každého nahrávání. Důraz je kladen také na to, že se osobně známe. Pokud by to měla být pro respondenta nepřekonatelná překážka pro uskutečnění rozhovoru, má možnost se výzkumu neúčastnit. Všechny rozhovory probíhaly na neutrální půdě, nebylo zapotřebí tedy domlouvat speciální pravidla s tímto spojená.

8.2 Práce s daty

Pořízený materiál byl vypořechnut několikrát před samotným zpracováním do textové podoby. Zjištěná data a informace nebyly při prepisu rozhovorů analyzovány do hloubky. Tato práce započala až po dokončení mechanických procesů. Přepisy rozhovorů tvoří nezbytnou přílohu této práce. V průběhu výzkumu si autorka dělala

poznámky do deníku výzkumníka, dotazy vnořené během rozhovoru pokládala ihned. Žádný speciální jednotný systém pro práci s textem vytvořen nebyl. Každý rozhovor trval hodinu a půl. Záznamy rozhovorů byly čteny vícekrát, a to i s odstupem několika dnů a měsíců. Důležité bylo zachovat nestranný pohled, zachytit důležité aspekty, společné znaky a opakující se fakta v jednotlivých rozhovorech. Tyto skutečnosti jsou zmíněny v Reflexi výzkumníka v kapitole 7.

8.3 Získaná fakta

Tato kapitola poskytuje celkové shrnutí poznatků výzkumu. Jedná se o důležitá zjištění z jednotlivých rozhovorů, doplněná o myšlenky výzkumníka. Zjištění jsou pojmenované možnosti využití nástroje Rodinná mapa v sociální práci s rodinou. Každé zjištění je rozepsáno a doplněno citacemi jednotlivých respondentů.

a) Rodinná mapa jako komunikační kanál pro odborníka a klienta

Potřeba odborníka mít se o co opřít v komunikaci s klientem, mít nástroj, který dokáže napomoci k nastavení a prohloubení vztahu mezi sociálním pracovníkem a klientem. Sociální pracovník touží po tom mít sborník technik, které budou využitelné a srozumitelné pro něho i klienta.

- „Protože ten nástroj vnímám jako velmi **komplexní, přehledný** a pro ty klienty, jako **srozumitelný**.“
- „...takže i klienti v něčem zahlcení nebo jsou jednodušší, tak tomu **porozumí**, jako by tomu **systemu** té rodiny velmi rychle, jako **porozumí**.“
- „Takže zároveň se to stává našim **komunikačním kanálem**, jó, ta rodinná mapa.“
- „Ta naše práce je rozdělena na určité role, takže **komunikujeme** spolu třeba přes tenhle nástroj“
- „...slouží jako **komunikační kanál**...eee...třeba s **klíčovým pracovníkem**...“

b) Rodinná mapa jako nástroj pro mapování a šetření sociálního pracovníka

Základní dovedností sociálního pracovníka je mapování a šetření. Zjišťování potřeb klienta a následné pojmenování cílů spolupráce. (zákon108/2006). Rodinná mapa slouží k tomuto dílu sociální práce, což vyplývá z analýzy rozhovorů respondentů.

- „dokáží lidi uchopit **vývoj** vztahů v rodinách“

- „zároveň to mnozí z nich začnou používat, prostě pro svoje **mapování** nebo zaznamenávání jako situace té rodiny.
- „A k čemu je **používám** v tom, jak ten klient vnímá **rozvrstvení svých vztahů** a samozřejmě mě napadá, jaké uzly vidím, nechci říkat patologie, prostě **místa, na které by stálo se zaměřit**“
- „...ve které by mu prospělo **podívat se** jakoby o krok **zpět do původní rodiny**...“
- „...uděláme...**časovou osu**, kde se v jejich životě odehrály nějaký **významný události**, který si pamatují, tak se d toho místa vrátíme...“
- „Tu základní orientační mapu někdy už třeba použiju u **prvního rozhovoru** jakoby nastínění, jak co se dá vnímat, jako co se dá vnímat, jak tomu rozumí, jak se napojuju na své vlastní rodiče...“
- „Mám rodinnou mapu **k mapování a šetření**, stoprocentně ano. Ale nemusím ho vyděsit tím, že prostě jakoby jde rovnou do hloubky“
- „V **úvodním rozhovoru**, protože tam se **krásně zjistí**, kde se váže ta nemoc v rodině, jestli je dědičná dispozice k tý nemoci, **v jakém prostředí** ten člověk vyrůstal, jaký si může nést **zkušenosti** z té rodiny“

c) Rodinná mapa jako součást spisu

Mnohdy je v případě zainteresováno více odborníků, kteří v některých situacích o sobě nevědí a klient obchází služby, jednu po druhé, a všude vypráví svůj příběh, znova a znova od začátku. Dopadem syndromu otáčivých dveří (slovník-cizích-slov), je vyhoření klienta a zacyklení v nefunkčních vzorcích chování. Zvyšuje se také jeho nedůvěra k odborníkům, službám a naděje na zlepšení jeho stavu.

- „...určitě a dokonce já ji dávám jako **součást zápisu do spisu**...“
- „...první rovina je **diagnostická, druhá terapeutická**...“

d) Rodinná mapa nemusí být úplná, a přesto může být použita jako komunikační nástroj mezi odborníky

Rodinná mapa může dobře posloužit v různé fázi práce s klientem, nemusí nutně obsahovat všechny předepsané a v diplomové práci zmiňované doporučené kategorie, aby dobře posloužila dosažení stanovených cílů sociální práce s jednotlivcem, párem či rodinou. Rodinná mapa je srozumitelná pro odborníky, velmi strukturovaná, pracuje s fakty a je plnohodnotným anamnestickým dokumentem, přenositelným do mnoha oborů.

- „...přes tenhle nástroj a to děláme v 99%, jako moje rodiny mají zpracovanou rodinnou mapu, **třeba ne úplně, ale prostě to co tam je potřeba mít...**“
- „...**propojení komunikace mezi odborníkem a klientem...**“

e) **Rodinná mapa je nedílnou součástí práce sociálního pracovníka**

Sociální pracovník potřebuje nosný nástroj, který umožňuje snadnější navázání prvního kontaktu a prohloubení důvěry mezi odborníkem a klientem. Nástroj, který slouží zároveň pro diagnostiku, což v sociální práci nazýváme mapováním a šetřením potřeb, které slouží k sestavení individuálního plánu a následně stanovení dlouhodobých, střednědobých a krátkodobých cílů. Plánování práce a pojmenování dílčích kroků díky rodinné mapě je možné ve velmi krátké době.

- „*Mě to přijde, že to je jako užitečné, jako v mnoha profesích, ...ale **třeba pro sociální pracovníky zcela nezbytné, proto, kdo jako pracuje s rodinou, tak já už si skoro nedovedu představit, že by někdo mohl pracovat bez mapy, jó***“
- „*a s jakoby **mládežníky...kreslím samostatně jejich mapu a ...pak připojují jejich rodiče***“

f) **Rodinná mapa jako projasnění a porozumění toho, co se zrovna v životě klienta děje**

Klient přichází do služby v běžných případech z důvodu pocitu vnitřního chaosu, nerozumí, co se zrovna v jeho životě děje, zažívá pocity frustrace, smutku, nepochopení někdy beznaděje. Rodinná mapa funguje jako „louč“, která velmi citlivě a pozvolna prosvěcuje, vynořuje a ukazuje příčiny vzniklého nedorozumění a intrapsychie procesů v životě jednotlivce. Kdykoliv se můžeme při práci s mapou zastavit a prozkoumat danou nejasnost klienta.

- „...*lidé často spolu nemluví, protože se stalo tohle a tady tohle, vzdalují se. A fakt se setkávám s tím, že jsou úžasní a **najednou něco vidí...***“

g) **Rodinné mapy jsou kreativní**

Osobnost sociálního pracovníka a jeho způsob práce je jedinečná. Všichni odborníci mají na paměti, že cíl musí být s klientem dosažen, co může být rozdílné je cesta, kterou se při práci vydáme. Nástroj rodinné mapy umožňuje využít kreativity sociálního pracovníka, tak, aby nástroj byl srozumitelný pro klienta a zároveň složil k dosažení stanovených cílů.

Mapu můžeme napsat na papíře, stejně dobře jako vysochat na pískovišti nebo při práci s kameny.

- „*tak víš co, ta klasická je, že si malujeme kolečka*“
- „*Druhé použití je pro mě, když třeba pracuji s klientem a nedělám si mapu, ale třeba s ním **pracuji na pískovišti** nebo **děláme něco jiného**, jó, ...*tak já si vždycky kreslím mapu...*“*
- „*...pomocí práce na písku...*“
- „*namaluji jim to....**doplň fotky**...ty obrázky...kterou zastupuje ty určité lidi, pak různé přesouvají, vysunují z toho systému a dívají se, **kam se ten systém může pohnout***“
- „*mám **malé mandaly**, mandalky, takové malinké, to jsou kolečka a s těma třeba pracuji s adolescentama*“
- „*...pracovala jsem s 2,5letým dítětem a dělali jsme **rodinnou mapu s brontosaurama***“
- „*...používám hračky, když nemám **hračky** použiju **kameny a pastelky**...*“
- „*socháň s rodinami*“
- „*...**práce s fotografiemi**, ...*nechám ty klienty si přinést nějaké fotky a třeba si sedneme na zem, roztáhneme deku a tu mapu společně **tvoríme s těma fotkama**. Že oni si ji fakt tvoří*“*

h) Rodinná mapa funguje jako nástroj pro sestavení individuálního plánu

Důležitou dovedností sociálního pracovníka je stanovení cílů práce a sestavení individuálního plánu klienta. Rodinná mapa velice jasně a viditelně ukáže priority, které je nutno řešit, aby se klient mohl posunout dál. Rodinná mapa odhalí i to, který odborník by s vnořeným problémem mohl pomoci, což sociálnímu pracovníkovi umožní sestavení jasného multidisciplinárního týmu, který k práci s klientem mohl přizvat. Rodinná mapa se rázem stane nástroje komunitního plánování.

- „*...plán postupu...*“
- „*... je to **projasnění a porozumění** tomu, co se jako v rodině děje...*“
- „*...**jestli pracovat individuálně nebo v rámci rodiny**...*“

i) Rodinná mapa umožňuje vidět lidem zdroje, místa naděje

Je důležité hledat pozitivní záměry, místa naděje, zdroje – rodinná mapa toto plně umožňuje. Každý člověk potřebuje naději, o to více, když prochází těžkým životním obdobím. Zdroje jednotlivce či rodinného systému rodinná mapa vidí, popisuje,

a tyto zdroje jsou klientovi stále na očích. Dopadem vynoření naděje je nalezení možností pro změnu a zvýšení motivace klienta pro práci.

- „...často si vytahují zdroje..“
- „rozhodně ve **vztazích a na zdrojích**“
- „vynmoření zdrojů“

j) Rodinná mapa zachází do hloubky, ale neděsí

Rodinná mapa se dá udělat velmi jednoduše, a přesto funguje do hloubky, ale neděsí. Klienti sociálních služeb k nám přicházejí často s pocitem strachu, co všechno budou muset o sobě říci, mnohdy přichází s pocitem studu. Rodinná mapa otevírá i těžké někdy i traumatické události ze života jednotlivce velmi citlivě. Tyto hluboké zážitky, ve smyslu intrapsychického dopadu na klienta se díky tomuto nástroji stávají snesitelnými a klient může o nich hovořit.

- „...jojo..musejí mít výcvik, aby pochopili....to provázání a aby **to mělo hloubku..**“
- „klient je **při tvorbě mapy jako motýl, může se něčeho jen dotknout a do jiných záležitostí se může i ponořit**“
- „...ptala jsem se na toho dinosaura, takovej hnusnej,jó, dal ho přiřadit k mamince a já říkám, **maminka je velkej brontosaurus a on jo, protože řve....**
- „...na první dobrou je napadne, že **jsou součástí systému Pak si uvědomí svoji roli...nejsou ve vzduchoprázdnu...**“
- „...ty plusy, které vidím,...že jsou tam **fakta, která neohrožují...**“
- „...**ukáž mi to, nemusíš o tom mluvit, jen mi to ukaž...**“

k) Rodinná mapa slouží k vynoření rodinných pravidel

Mezi důležitá zjištění výzkumu patřil fakt o vynoření pravidel rodiny. Jejich nutnosti, rigiditě. Pravidla a jejich pojmenování slouží klientovi k porozumění jejich smyslu. Jakmile je klient vidí před sebou, může je transformovat tak, aby mu sloužila, a ne jej svazovala.

- „Rodinná mapa dokáže **vynořit nepojmenovaná pravidla**“
- „Ještě bych doplnila, že se mi dobře pracuje s rodinnou mapou, **při změně rodinných pravidel**“
- „**nepojmenovaná pravidla, něco, co se může jako fenomén, nebo něco objevovat v tý rodině opakovaně**“
- „**takže pak už na transformaci pravidla, to už by byla druhá zakázka**“

V další části jsou popsána důležitá sdělení jednotlivých respondentů výzkumu.

8.3.1 Rozhovor č. 1 - Petra

Rozhovor probíhá v kavárně v Opavě. Petra je vedoucí pracovník. Pracuje jako lektor, socioterapeut, manažerka společnosti. Petra je nadšená pro práci, je sdílná. Petra pracuje s Modelem růstu již osmnáct let. Její cílovou skupinou jsou rodiny v rozvodovém řízení. Jedná se většinou o nemotivované rodiny. Také pracuje s lidmi, kteří přicházejí z výkonu trestu a vracejí zpět do rodinného systému. Je nutno zmínit, že do péče Petry se většinou dostane jednatel, málokdy rodina. Již v prvních minutách rozhovoru zazníávají důležitá fakta práce s rodinnou mapou.

Za povšimnutí stojí úvaha použít Rodinnou mapu jako součást dokumentace. Velmi dobrá informace pro sociální pracovníky je, že práce s rodinnou mapou nese s sebou zátěž dlouholetého vzdělávání. Psychoterapeutický výcvik je dobrý pro uchopení komplexnosti Modelu růstu. Ovšem pro potřeby sociální práce stačí krátkodobé vzdělávání. Nejčastější způsob zpracování je zakreslování, dobré je přidávání fotografií, které Rodinnou mapu ožíví a dodají jí osobitý charakter. Otevírá další možnosti práce s fotografií. Rodinná mapa může být sestavena z různého materiálu, dětem pomáhá s jejím sestavením sociální pracovník. Cílem je zprostředkovat zážitek jednotlivcům, umožnit uvědomění, že všichni jsou součástí systému. Zážitek z historie, že nejsem stvořen ze vzduchoprázdna. Hledání podobností s ostatními členy rodiny. Hledáme místa, na které je dobré se zaměřit. .

Práce s metaforou je také velmi důležitá.

8.3.2 Rozhovor č. 2 - Simona

Simona pracuje v sociálních službách v Neziskové organizaci v Bruntále, oblast Jeseníky. Pro místo setkání byl zvolen místní park. Atmosféra je velmi přátelská. Na Simoně je vidět její zájem o práci a otevřenost pro sdílení zkušeností. Pracuje s mladými delikventy a jejich rodiči, dále s rodinami procházejícími rozvodovou situací a také s klientkami v azylovém domě. Je vedoucí sociálních pracovníků a učí minimálně základ práce s rodinnou mapou. Rodinnou mapu užívá tehdy, když je potřeba se vrátit do nějaké situace v rodině, kterou klient vnímá jako důležitou. Mapu vždy jako první zakreslují rodiče Rodinná mapa slouží pro rodiče jako viditelná ukázka jednotlivých systémů a subsystémů. Zde se jedná o doplnění mapy Modelu růstu, jde o učení Eriksona, kde je dobrou zkušeností zakreslit hranice jednotlivých systémů rodiny.

8.3.3 Rozhovor č. 3 - Katka

Katka Pracuje v Ostravě jako dětský psycholog, spolupracuje s mnoha neziskovými organizacemi, sociálními službami a OSPODEM. Rozhovor probíhal v krásném prostředí Ostravy-Výškovic. Cílovou skupinou jsou děti od dvou do osmnácti let. Pracuje jako krizový intervent. Praxi provozuje sedm let. Poznatky z práce s Rodinnou mapou:

- Rodinná mapa slouží jako užitečný diagnostický a terapeutický nástroj.
- Rodinná mapa slouží jako nástroj propojení toho, co se v rodině dělo a jaký dopad to na klienta mělo.
- Rodinná mapa slouží jako komunikační nástroj pro jednotlivé členy rodiny.
- Práce s rodinnými mapami se dá použít i na pískovišti.
- Rodinná mapa slouží k vizualizaci.
- Rodinná mapa slouží jako ukotvení pro klienta v těžké situaci.
- Rodinná mapa je důležitá v tom, že pomáhá vyznat se v jednotlivých situacích.
- „Pro adolescenty rodinná mapa funguje jako kotva, kterou se můžou chytit“ (14min20s).

I terapeutická práce slouží jako nástroj pro prohloubení sociálních kontaktů. Velmi dobrým poznatkem pro práci a vytváření individuálních plánů je číslování pořadí osob či situací. Pořadí určuje, jak je pro klienta bezpečné o těchto identifikovaných věcech či osobách mluvit.

8.3.4 Rozhovor č. 4 - Ivana

Ivana pracuje ve zdravotnictví, je porodní asistentkou. Má také živnost, jejíž náplní je příprava na rodičovství a mateřství. Pracuje tedy jako poradenský pracovník. S Modelem růstu pracuje deset let. S rodinnou mapou pracuje v kontextu práce s párem, který připravuje na porod. Při práci s párem funguje rodinná mapa jako komunikační kanál, důležitý pro vyjasnění dopadů z původních rodin a nově vznikající rodinu. Rodinnou mapu je využívána následujícími způsoby:

- Rodinná mapa jako nástroj pro transformaci pravidel.
- Rodinná mapa jako diagnostický nástroj.
- Rodinná mapa jako zážitek nově vznikajícího systému.

„Rodinná mapa, určitě mění pohled na sebe samého i na budoucnost. Na přijetí.“ (20min35s).

Tabulka 8: Získaná fakta z rozhovorů: Klady a zápory.

KLADY	ZÁPORY
Srozumitelnost.	Možnost zakreslování pohledu jednoho člena rodiny na datovanou událost.
Odosobnění.	Mohou se otevřít témata, na která klient není připraven.
Použitelné pro všechny věkové kategorie.	
Umožňuje rychlý vhled do problému.	
Umožňuje snadné individuální plánování, stanovení cílů spolupráce.	
Kreativita.	

Poznámky k tabulce:

- **Srozumitelnost** znamená, že fakta, data i zakreslování samotné je jasné a srozumitelné. Nástroj může být použit i jako zpráva pro následné služby či odborníky – psychology, soudce, pedagogy, speciální pedagogy, asistenty žáka.
- **Odosobnění** zde označuje, že klient je chráněn před konfrontací s vlastními emocemi, jako jsou pocity viny, křivdy, vztek, smutek a jiné, pokud jemu samotnému nejsou příjemné a přinášejí negativní reakce. Zkušený pracovník provede klienta jeho Rodinnou mapou bezpečným způsobem.
- **Použitelné pro všechny věkové kategorie** představuje transparentní užití, od malých dětí po dospělé. Je možno pracovat s jednotlivci i s celým rodinným systémem.
- **Umožňuje rychlý vhled do problému**, což znamená, že cíle spolupráce lze vidět okamžitě. Bezpečně lze zjistit informace o dopadech minulých událostí na klientovu přítomnost.
- **Umožňuje snadné individuální plánování, stanovení cílů spolupráce.** Pracovník odhaluje společně s klientem oblasti, jejichž dopadem je nesoulad mezi interpersonálním a intrapsychickým prožíváním klienta. Srozumitelně stanoví společně cíle spolupráce a sestaví individuální plán.
- **Kreativita.** Nástroj umožňuje užití různých druhů materiálů a způsobů znázornění. Odborník může použít oblíbený materiál klienta, dopadem je srozumitelnost a zážitek. Těmito materiály mohou být kameny, mandaly, magnety, hračky, barevné papíry, pískoviště, symboly, atd.

- Při práci s rodinným systémem je možné zakreslovat Rodinnou mapu na určitou událost v rodině z pohledu jednoho rodinného příslušníka. Každý člen rodiny může mít na stejnou událost jinou vzpomínku a jiný dopad na současné vnímání interpersonálních vztahů.

9 DISKUSE

Vnímání sebe, druhých a světa kolem nás je velmi obtížné. Nalezení vlastního místa a poslání života, kde budu žít, jakou práci se budu živit, jaká rozhodnutí v průběhu života udělám a co si z nich pro sebe vezmu, jinými slovy, co se naučím o sobě, druhých a světě. Je jedno z důležitých učení jednotlivce, které jej provází od narození do smrti. Jako děti se rodíme do rodiny, která nám určuje pravidla, hodnoty a způsoby řešení stresových událostí. Jednotlivé role všech zúčastněných osob jsou jasně dané a mají svůj specifický význam. Domov je tam, kde se cítíme bezpečně, kde jsme přijímáni, a kde známe chování blízkých lidí, a tudíž nás nic neohrožuje. Ovšem toto zdání může být v mnoha lidských příbězích jen klam. Pak si do života neseme spoustu nejasností spojených právě s děním v rodině. Dopadem pak mohou být naše neúspěchy, selhání či nedůvěra v sebe a ve druhé natolik, že můžeme být ve společnosti dlouhodobě neúspěšní, nebo dokonce učiníme rozhodnutí společnosti škodit.

První rovina, kde autorka pracovala s tématem rodiny, byla její osobní zkušenost z hlubokého zážitku v procesu Rodinné rekonstrukce, kterou vypracovala Virginia Satirová jako techniku práce s daty primárně pro terapeuty a sociální pracovníky. Tato technika zprostředkovává zážitek pro porozumění sobě samému v kontextu rodinných událostí.

Druhou rovinou byla profese vedoucí terénního týmu, kde pracovala s mladými schizofreniky a napomáhala jim v rámci resocializace porozumět vlastnímu chování a jednání. Právě zde začala používat nástroj Rodinná mapa, jež klientům umožnil zprostředkovat srozumitelný obraz rolí, vztahů, jednotlivých propojení v rodině, konfliktů, pravidel, tabu a dalších důležitých informací tak, že se staly srozumitelnými. Díky důvěře mezi sociálním pracovníkem a klientem a zakreslení důležitých faktů do mapy se práce na změnách a přijetí sebe sama stala možnou. Práce s mladými psychoticky nemocnými lidmi byla natolik úspěšná (snížení remisí nemoci), že se autorka rozhodla tento nástroj v rámci své praxe lektorovat a učit pro širší použití v dalších oborech pracujících s rodinami.

Tento nástroj lze doporučit všem profesím humanitního směru. Autorka používala nástroj Rodinné mapy v různých etapách práce s klienty. Ve škole v roli asistenta žáka, v azylovém domě pro rodiny s dětmi a pro matky s dětmi v roli klíčového pracovníka koordinátora péče. Všechna pracoviště skýtala jedinečné prostředí a jiný kontext pro práci s rodinou. Od rodin s vyšší životní úrovní po osoby v sociální nouzi. Všechny spojovala jedna víra a naděje ve zlepšení. Výsledky práce se ukázaly jako velmi dobré, vyvolaly touhu zjistit, jaké mají zkušenosti s nástrojem Rodinné mapy ostatní kolegové. Překážkou bývá častá neochota odborníků v sociální oblasti pomoci druhým. Vytrácí se empatie, soucítění a lidskost. Zde je možno vidět přínos v supervizích, které by mohly v mnoha případech sociální pracovníky připravovat či nastavovat prosociálně. Lze jen doufat, že se nástroj Rodinná mapa dostane do všech sfér pomáhajících profesí a dopadem bude změna nastavení odborníků v prosociálním vnímání jedinců, což povede ke kvalitní sociální péči o osoby, které se „ocitly ve tmě“.

Práce s rodinami mne jako autorku ovlivňuje v několika rovinách. S rodinami mohu pracovat z mnoha pozic poskytujících celou paletu životních situací, jejichž řešení vždy vyžaduje jedinečné kroky. Různé pozice zde znamenají různé profesní role. Potkávání se s rodinami v kontextu školství, sociální práce, psychoterapie i zdravotnictví. Role výzkumníka mi umožnila exkurz do práce kolegů a odnesla jsem si i několik nových tipů pro práci. V osobní rovině jsem objevila další zdroje, které mne formují, je to zdroj houževnatosti a porozumění, zdroj podporující touhu vědět – učení se a zdroj sdílení, který mi umožnil psát tuto práci a předat získaná fakta.

I když o rodinách a rodinných systémech již bylo napsáno mnoho publikací, stále existuje málo odborníků, kteří umějí uchopit rodinu jako životodárný systém. Kolegyně Palečková – Pešková v přednášce pro výcvik MOVISA 6 zmínila: „Nikdo se nerodíme jako solitér. Když se podíváme na oblohu, tak ta jedna nezářivější hvězda, to jsme my, ale kolem nás je spousta dalších hvězd, které září, některé více a některé méně, ale můžeme s jistotou říct, že my jsme součástí celku. A tak je to dobře.“

Možnost kreativity ukazuje na variabilitu a otevřenost celého systému pro využití v mnoha profesích, bez ohledu na věk, národnost či náboženské přesvědčení jednotlivců. Zcela ohromující bylo zjištění o existenci a užívání mobilních map, které si sestavují rodiny za pomoci mobilních závěsných ramen. Fotografie opatřené magnety zvyšují autenticitu a prožitek při práci s rodinnou mapou natolik, že je možné dopady minulosti měnit v přítomnosti v krátkém časovém úseku. Pohyb ramen zajistí vidění pohybu systému a tím pochopení vzájemných vazeb či hranic v daném přítomném

okamžiku na každého člena rodiny. Rodinná mapa respektuje rodinu jako ohraničený prostor, což tvrdí také Trapková a Chvála (2009).

Dobře provedená výzkumná část práce umožňuje otevřít nová témata jako je případová konference s užitím nástroje Rodinná mapa, dopad na sebeúctu jednotlivce při využití nástroje Rodinná mapa, změny využívání copingových strategií po práci na Rodinné mapě. Nabízejí se náměty, jak ještě efektivněji prozkoumat dopady využití nástroje Rodinná mapa, což zatím zůstává pro tuto chvíli jen otevřenou polemikou.

ZÁVĚR

Cílem diplomové práce bylo prozkoumat zkušenosti a možnosti použití nástroje, patřícího do základních stavebních kamenů Transformační systemické terapie Virginie Satirové, Rodinné mapy v sociální práci. Především jeho použití pro různé cílové skupiny přicházející jak do služby základního poradenství, tak i do služby odborného poradenství. Teoretická část práce je věnována důležitému tématu naší společnosti, kterým je rodina, její důležitost pro fungování jednotlivce ve společnosti. Kapitola 2 popisuje vývojové fáze rodiny, zatímco kapitola 3 pojmenovává a vysvětluje pojem pěstounská péče. Zabývá se rozvodovou problematikou a sešivanými rodinami. Zachycuje specifické znaky těchto rodin a způsoby práce s nimi. Kapitola 4 je věnována komunikaci a jsou zde popsány copingové pozice. Pozornost je věnována nástroji Rodinná mapa, jeho užití, způsobu zakreslování faktografických údajů, časových informací, pravidel, rodinných rituálů, tabu, přesvědčení a vztahových vazeb mezi jednotlivými členy rodiny. Samostatná kapitola je věnována osobnosti Virginie Satirové, na jejímž životopise je prakticky předvedeno grafického znázornění rodinné mapy.

Teoretická část představuje kontextové náležitosti nástroje Rodinná mapa, který je základním teoretickým a metodickým stavebním kamenem TSTS.

Na teoretickou část navazuje část praktická, pro magisterskou diplomovou práci jsem se rozhodla pro rozhovory s profesionály, pracujícími s rodinami. Nejprve jsem zvolila kritéria výběru profesionálů. Všichni oslovení respondenti museli absolvovat čtyřletý psychotherapeutický výcvik MOVISA (Model růstu Virginie Satirové) a mají minimálně pětiletou praxi v sociální oblasti. Rozhovory byly vedeny volně, otázky byly kladeny nestructurovaně. Cílem bylo zjistit co nejvíce informací o užívání rodinných map jednotlivými profesionály, o způsobech práce s rodinnou mapou a o dopadech pro klienty.

Nástroj Rodinná mapa, který je jedním z nosných nástrojů Transformační systemické terapie a kterému je věnována předkládaná diplomová práce, se prokázal jako velmi funkční a spolehlivý nástroj při práci s rodinou. Potvrdil se předpoklad univerzálnosti využití tohoto nástroje pro všechny věkové skupiny, potvrdila se jeho srozumitelnost, ucelenost a systematičnost. Ukázalo se, že tento nástroj je dobré propojit s dalšími nástroji TSTS Virginie Satirové, kterým tato práce není věnována, ovšem jsou podstatnou součástí práce s jednotlivci, páry či rodinami. Jedná se o nástroj Ledovec a Sebeúcta.

Analýza sdělení respondentů o svých zkušenostech s nástrojem rodinná mapa podala odpověď na položené výzkumné otázky. Právě analýza dat rozkryla mnohvrstevnatost využití nástroje pro sociální práci. Jedná se o subjektivní sdělení respondentů, která vypovídají o jejich osobní zkušenosti s užíváním nástroje Rodinná mapa ve své praxi. Důvěryhodnost výsledků se opírá o dlouhodobý kontakt s respondenty v různých kontextech profesních rolí. Autorka se snažila o maximální objektivní pohled a neutralitu sebe sama při vedení rozhovorů, o čemž svědčí osobní supervize v průběhu zpracování práce. Supervize se týkala tématu zachování neutrality.

Překvapivým výsledkem výzkumu je jednotná pozitivní zkušenost s užívaným nástrojem, kterou sdílejí a popisují všichni respondenti. Překvapující bylo také zjištění míry kreativity jednotlivých respondentů při vytváření rodinných map. Potvrdilo se zjištění, že rodinná mapa slouží jako bezpečný nástroj pro otevírání citlivých témat. Tabu rodin, které mohou mít na jednotlivce negativní dopad, lze změnit.

Všechna zjištění jsou podrobně zpracována do tabulky č. 8 v kapitole 8.3 Získaná fakta, kde se jasně projevuje, že klady práce s Rodinnou mapou jasně převažují nad zápory. Potvrzuje se, že nástroj Rodinná mapa splňuje očekávání, vyhovuje všem osloveným profesím.

Pokud existuje nástroj, který může propojit pochopení historických kontextů minulosti a dokáže zprostředkovat jejich dopad na současnost tak, aby umožnil klientovi vést kvalitní život, je posláním každého sociálního pracovníka tento nástroj zprostředkovat a poskytnout. Mohlo by se zdát, že volný rozhovor s respondenty je příliš volný a že chybí doplnění o kvantitativní šetření klientů, kteří s profesionály s rodinnou mapou pracovali. Tento kritický bod byl ovlivněn především tím, že respondenti hovořili o již ukončených o ukončených případech. V této možnosti lze spatřit prostor pro další možné výzkumné šetření.

Pokud by se měl zhodnotit přínos této magisterské diplomové práce, lze poukázat především na aktuálnost tématu, všechny poznatky z praktické části se autorka snaží aplikovat jako lektor do své práce a předávat informace profesionálům, které osobně školí. Autorka rovněž šíří učení práce s Rodinnou mapou v psychoterapeutickém výcviku MOVISA, který je určen pro profesionály pracující v humanitních oborech. Předkládaná diplomová práce může posloužit jako platforma pro rozšíření tohoto tématu.

LITERATURA A ZDROJE

- Anter, J.J. (2012). *Carl Gustav Jung aneb zkušenost s božstvím*. Praha: Emitos.
- Banmen, J. (2009). *Transformační systemická terapie*. Ostrava: IVS ČR.
- Banmen, J. (2016). *Virginia Satirová. Psychologické eseje 1963–1983*. Praha: Triton
- Bowlby, J. (2010) *Vazba*, Praha: Portál 2010.
- Claude-Pierre, P.C. (1998). *Tajná řeč a problémy poruch příjmu potravy*. Praha: Pragma.
- Čermák, I., Hytych, R. (2013). *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita.
- Danzer, G. (2001). *Psychosomatika*. Praha: Portál.
- Disman, M. (2002). *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum.
- Fromm, E. (2014) *Mít nebo být?* Praha: Aurora.
- Geist, B. (1992) *Sociologický slovník*. Olomouc: Victoria Publishing, a.s.
- Geldard, K., Geldard, D. (2008). *Dětská psychoterapie a poradenství*. Praha: Portál.
- Gjuročová, Š. (2003). *Rodinná terapie. Systemické a narativní přístupy*. Praha: Grada.
- Graves, R. (2004). *Řecké mýty*. Brno: Centa.
- Havlík, R. (2010) *Úvod do sociologie*. Praha: Nakladatelství Karolinum.
- Hauserová – Schonerová, I. (1996). *Děti potřebují prarodiče*. Praha: Portál.
- Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Johnsonová, J.T. (2011) *Bouřlivá léta*. Praha: Kosmas.
- Koutná – Kostníková, J. & Čermák, I. (2013). *Interpretativní fenomenologická analýza*. In: Řiháček, T. Čermák, I., Hytych, R. aj. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita.
- Kratochvíl, S. (1997). *Základy psychoterapie*. Praha: Portál.
- Kubler – Rossová, E. (2003). *O dětech a smrti*. Praha: ERMAT.
- Masaryk, T.G. (1990). *Ideály Humanitní*. Praha: Melantrich.
- Matoušek, O. & kol. (2012). *Základy sociální práce*. Praha: Portál.
- Matoušek, O. & kol. (2007). *Sociální služby*. Praha: Portál.
- Minuchin, S. (2013). *Rodina a rodinná terapie*. Praha: Portál.
- Petrášek, J. (2014) *Sociální politika*. Praha: UJAK.
- Reichel, J., (2009). *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada.
- Satirová, V. & Bladwin, M. (2012) *Terapie rodiny*. Praha: Portál.
- Satirová, V. (2006). *Kniha o rodině*. Praha: Práh.
- Satirová, V. (2007). *Společná terapie rodiny*. Praha: Portál.

Satirová, V., Banmen, J., Greber, F. & Gomori, M. (2005). *Model růstu: Za hranice rodinné terapie*. Brno: Cesta.

Sekera, O. (2010). *Rodina v nečase*. Ostrava: Pedagogická fakulta ostravské univerzity v Ostravě.

Slipp, S. (2007) *Freudovská mystika: Freud, ženy a feminismus*. Praha: TRITON.

Trapková, L. & Chvála, V. (2009). *Rodinná terapie psychosomatických poruch*. Praha: Portál.

Vacínová, M., Trpišová, D., Farková, D. (2010). *Psychologie*. Praha: UJAK.

Vágnerová, M. *Vývojová psychologie I*. (2005). Praha: Karolinum

Zeig, J.K. (2005). *Umění psychoterapie*. Praha: Portál.

Zimbardo, P. a Coulombová, N.D. (2017) *Odpojený muž*, Praha. Grada

Elektronické zdroje:

E-citaty.cz. (2008-2017). *Lidé mají jedna ústa*. [online], dostupné z WWW: <<https://www.e-citaty.cz>>.

MPSV. (2008). *Rodinná politika na úrovni krajů a obcí. Metodické doporučení MPSV ČR* [online] MPSV ČR, dostupné z: WWW: /https://www.mpsv.cz/files/clanky/6778/Rodina_politika.pdf>.

Sdružení pěstounských rodin, z.s. (2018). [online], dostupné z WWW: <<https://www.pestouni.cz/pestounska-pece>>

Schinkmannová, M. (2016). *Máma, táta a dítě. Jediná správná rodina*. [online], dostupné z WWW: <<http://patalie.cz/mama-tata-dite-jedina-spravna-rodina>>

Virginia Satir Global Network (2018). *Satir institute of the pacific* [online], dostupné z WWW: <<http://www.satirpacific.org>>.

Zákony ČR online. (2004-2018). *Zákon o rodině*. [online], dostupné z WWW: <<http://www.zakonycr.cz/seznamy/094-1963-Sb-zakon-o-rodine.html>>

<http://www.studentske.cz/2007/08/vvojov-fze-nuklern-rodiny.html>

http://www.benepal.cz/files/project_3_file/Rizikove-chovani-aktualizovana-publikace.pdf

<http://probud.se/kvantuv-svet/kvantpsycho/699-fyzika-a-principy-chovani-vdomi-lovka>

<https://duchovno.doktorka.cz/zmena-jako-prirozeny-sklon>

Zahraniční zdroje:

- Banmen, J. (1986). *Virginia Satir's family therapy model. Individual Psychology.*
- De Little, M. (2015). *Where Words Can't Reach. Neuroscience and the Satir Model in the Sand Tray.*
- Laca, P. & Laca, S. (2017). *Sociálna Práca a sociálna pedagogika.* Rožňava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv Alžbety.
- Satir, V. (1988). *The New Peoplemaking.* Palo Alto, CA: Science and Behavior Books.

Ostatní zdroje:

- Radosová, M. (2007). *Světová konference o rodině Praha 2007 - Sborník abstrakt,* Praha: Galén.
- RADOSOVÁ, M., RAINEROVÁ, I., & SÁGNEROVÁ, L. (2012). SPOLEČNOST TSTS ČR
- V. SATIR, Z.S., *VÝUKOVÝ MATERIÁL PRO PSYCHOTERAPEUTICKÝ VÝCVIK MOVISA 4.*
- Štelclová, J. (2014). *Kongruence vysokoškolských studentů.* Magisterská diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita.
- Ságnerová, L. (2012) *Prezentace komunikační vzorce, MOVISA 4*
- Ságnerová, L. (2018) *Prezentace primární a sekundární Bonding, CNRP Litoměřice*
- Radosová, M (2014) *Skripta výcviku MOVISA*

PŘÍLOHA 1 TRANSKRIPCE ROZHOVORŮ

ROZHOVOR 1 - PETRA

- Lenka:** Spouštím teda první rozhovor. Petra – Opava, do diplomové práce. Peťulko, já se tě chci zeptat, ty pracuješ s rodinejma mapama „aaa“... a mě by zajímalo, **jak dlouho s tím nástrojem, nebo, jak znáš dlouho vlastně model Satirový, jako takovej?**
- P:** „Uff“ ježkovy oči, jak dlouho plus minus, takže počkej, Petrův syn má šestnáct, to jsem začínala výcvik, „nó“, tři čtyři roky, „nó“ Osmnáct let „hm“ - osmnáct let.
- L :** A zeptám se tě pro pořádek, jestli ti nevadí, že použiju tu nahrávku jako pro přepis textu, teda pro práci?
- P :** Vůbec ne.
- L :** Děkuji, bude to anonymní, nikde nepoužiju žádné věci ve smyslu jméno nebo název organizace
- P :** ale můžeš
- L :** nebo jméno organizace
- P :** to by nevadilo, jen mi o tom dej vědět
- L :** určitě. To zajistím. **Jakým způsobem užíváš nástroj rodinné mapy?**
- P :** „aha“
- L :** **S jakou cílovou skupinou pracuješ?**
- P :** „Aha...jo...jo“, používám vlastně nákych v dvou asi rovinách, ve třech rovinách, „eee“ první je když pracuji s klientem, teda pracuji s rodinama, mám tři takové jako oblasti hlavně jednak jsou to rodiny, které se rozvádí nebo rozchází a většinou na zakázku OSPODU nebo soudu „eee“ takže je minimálně jeden člen té rodičovské diády je většinou nemotivovanej pro tu spolupráci nebo ji často vnímá jako hodně účelně a ehm jako s tím, že bude mít čárku, když se dostaví, ale moc není připravený na to pracovat
- L :** Můžu se zeptat ještě do toho meziotázku: **Jak se k tobě klienti dostanou?**
- P :** Nejčastěji na vyžádání OSPODU
- L :** „aha, aha“
- P :** nebo na posláním soudem, to je jako většina, a nebo si to řeknou mezi sebou, jako že kdo komu je pomozeno tak si řeknou a pak pracuji s pěstounským rodinama

a pak jako s lidma, co se vrací z výkonu trestu, ale jako v té klientské práci „eee“ ten nástroj jako rodinná mapa není moc k použití, není moc odlišné. Jako, že ten kontext, v jakých životních situacích ti lidé přicházejí pro tu samotnou práci není až tak důležitý, jó.

L : „aha“

P : „áaa“ takže jako první způsob, kterým pracujeme je, že opravdu si kreslíme rodinnou mapu a já vlastně pomáhám tomu klientovi zorientovat se v tom rodinném systému ... ale zároveň on už při té samotné tvorbě si nachází jako vlastně odpovědi na některé své otázky, se kterými do té konzultace přichází

L : „aha“

P : protože ten nástroj, já ho vnímám jako velmi komplexní, přehledný a pro ty klienty, jako srozumitelný, je to jeden z mála nástrojů, kterému oni velmi rychle porozumějí, jó. Takže i klienti, kteří jsou třeba v něčem takový jako zahlceni nebo jsou jednodušší, tak tomu porozumí, jako by tomu systému té rodiny velmi rychle, jako porozumí.

L : „aha“

P : takže zároveň se to stává vlastně naším komunikačním kanálem, jó, ta rodinná mapa. O některých tématech ke kterým je složité se dostat. A přes tu mapu se tam dá jako dobře, dobře dojít, jó. Takže to je jedno použití. Druhé použití je pro mě, když třeba pracuji s klientem a nedělám si mapu, ale třeba s ním pracuji na pískovišti, nebo děláme něco jiného jó, socháme, nebo něco, tak já si vždycky kreslím mapu, jó ...“aaaa“

L : **Můžu tomu rozumět, že ty si to děláš třeba jako diagnostiku?**

P : jo,jo

L : **Nebo nějaký mapování, šetření?**

P : jo,jo přesně tak „aha aha“

„ahh, ahh“ určitě a dokonce já ji dávám jako součást zápisu do spisu, já ji prostě jako občas napíšu jako zápisy, jenom napíšu, že jsme prostě dělali rodinnou mapu a dám ji jako součást zápisu, takže, slouží jako komunikační kanál“eee“ třeba s klíčovým pracovníkem

L : super

P : ta naše práce je rozdělena na určité role, takže jako komunikujeme spolu třeba přes tenhle nástroj a to děláme v 99%, jako moje rodiny mají zpracovanou rodinnou mapu, třeba ne úplnou, ale prostě to co tam je potřeba mít, tak to tam

prostě v tu danou chvíli jako mají. Takže to je druhé použití. A třetí použití je, když školím, nebo máme nějaké vzdělávací, pro nějaké skupiny, ať už rodičů nebo profíků, tak vždycky pracuju s rodinnou mapou, buď někoho konkrétního a nebo s rodinnou mapou jako s nástrojem ...“eee“.. jako skrze kterým dokážou jednak ti lidi rychleji...“eee“..uchopit vůbec vývoj vztahu v rodinách, jak to funguje

L : „aha“

P : a zároveň to mnozí z nich začnou používat, prostě pro svoje mapování nebo zaznamenávání jako situace té rodiny, jó. Mě to přijde, že to je jako užité, jako v mnoha profesích, jó, ale třeba pro sociální pracovníky zcela nezbytné, proto, kdo jako pracuje s rodinou, tak já už si jako skoro nedovedu představit, že by někdo mohl pracovat jako bez mapy, jó.

L : **My obě známe model TSTS dlouho, myslíš si, že je nástroj rodinné mapy použitelný i pro lidi, kteří neznají model Virginie Satirové?**

P : jó

L : **Musejí mít, podle tebe, výcvik?**

P : jo, jo musejí mít výcvik, aby pochopili jako ty ty ...“eee“..to provázání a aby to mělo tu hloubku, ale když to vezmu čistě jako mapující nebo zaznamenávající jako nástroj, tak s tím může pracovat kdokoliv

L : kdokoliv? „hmm“

P : pokud jako ví, je to velmi jako, „eee“, pro mě je to velmi přehledné, že si nemusíš psát prostě ke každému tomu člověku poznámky složitě, je to v textu, vyhledávat, máš to přehledné, jasné, jó, je to srozumitelné a je to předatelné hlavně a je mi jedno, jestli tu moji zprávu čte soudce nebo psycholog, nebo doktor, tak tomuhle všichni porozumí

L : bezva, takže, když se tě zeptám na tu druhou otázku: **V jaké fázi práce s rodinou ten nástroj využíváš?** jestli je to při prvním jako nějakým kontaktu nebo naopak uprostřed nebo, když se dotknete tématu anebo jak jsme teď pojmenovali, že jo mapování, šetření

P : jó, jó, já vlastně hned, já hned, pro sebe si ji dělám hned, jako, že úplně na první konzultaci a s klientem jak si to nakontraktujeme, podle toho jako s čím přichází „ééé“ necpu mu to, jako že bych mu říkala : ano nutně musíme si udělat rodinou mapu, ale jako by, já pro svoji potřebu si ji dělám hned „ááá“ s tím klientem ... v podstatě...., jako když to zavnímáme oba dva. On tu nabídku má, ale stejně

ta nabídka přichází až ve chvíli, kdy on vlastně jako vyloží na stůl nějaké přání nebo téma, které je o rodině

L : **Jaký je nejčastější způsob využití nástroje rodinné mapy?**

P : vždyť je tak různé, jako já mám několik typů

L : popiš mě jo kolik typů

P : „*smích*“ já je

L : „*smích*“ já o té různosti vím, ale líbilo by se mi, kdybys popsala, jak

P : tak víš co ta klasická je, že se to namaluje, jó, maluješ si kolečka

L : jasně

P : prostě se snažíme malovat někde na velký, ať to pak ten člověk vidí z odstupu, jó, protože zas ten pohled *i i* jako komplexní je jiný než když si to třeba maluje sám. Otázkou je pak, jak kdo si ji maluje, klient sám nebo.... Já... mu ji malují nebo oba se na tom se podílíme, jako byly doby, kdy mě to hodně zajímalo, přišlo mi to důležité, jestli si ji ten klient maluje sám, nebo jestli mu ji maluje někdo, a v poslední době jsem se dobrala do fáze, že je to vlastně jedno

L : hele a co u dětí, když je třeba, nebo jinak, já nevím, jestli vlastně **děláš rodinné mapy u dětí ?**

P : „*aha, aha*“, jó jó sem tam

L : **sem tam?**

P : když je to dítě jako dost asi zralý na to to uchopit, jó, toho systému

L : ta otázka mě napadla, víš z jakýho důvodu? Když se rodiče rozvádějí ty si říkala, že někdy to máš tak, jak vlastně pracuješ s rodinnou mapou takové rodiny

P : jó, jó, jó

To jako ukazují dětem, co se tam děje

L : jó, jó aha

P : to oni mají otázku, že jim to není srozumitelné, jó

pokud potřebují pracovat na tom, aby tomu porozuměli, tak jim to ukazují, ale spíš jako edukativně

L : **Jak to třeba ukážeš?**

P : namalují jim to a potom vidím „*tooo*“, pokud to bylo dřív, že jsme jakoby malovali hodně anebo si tam třeba doplní fotky pak jako by přesouváme ty obrázky, jako, že mají nějakou hmatatelnou věc, která zastupuje ty určité lidi a oni pak je různě přesouvávají, vysunují z toho systému a dívají se, kam se ten systém může pohnout

- L :** „aha, aha“ To by mě ještě zajímalo, Peťulko, jestli pracuješ stejně, „ehm“, jako jestli rodinnou mapu jenom kreslíš, protože jsi říkala na začátku, že pracuješ i s pískem
- P :** jó, jó, jó
- L :** **Máš ještě i jiné možnosti práce?**
- P :** já mám mandaly malé
mám je sebou? *Áá* nemám, mandalky takové malinké jako komplexní, to jsou kolečka a s těma třeba pracuju s adolescentama, že pracujeme jakoby s mandalou a oni si vlastně můžou jako utvořit tu svoji rodinnou mapu a pak různě ty lidi ji vlastně přesouvaj, pak dívají se, že se systém může pohnout jó.
Pak mám tu závěsnou od těch američanů, ten mobil a to je luxusní, to se mi jako fakt strašně dobře pracuje, protože tam je výhoda toho, že oni nejenom že to vidí, ale vidí jako by v podstatě i vyváženě nebo nevyváženě v tom jako systému, jó
Mobilní mapa visí na takovém háčku, takže oni, takže oni, je to fakt jako velmi, jako že na jakoukoliv zátěž to je strašně citlivé, jó. Prostě taková jako ta, a na tu magnetickou pásku si jenom lepíš, vlastně takové jako malinké čtverečky včetně pozic jó, ale můžeš tak lepit cokoli a ty děti to strašně, jako baví, jó
- L :** **Lepíš to ty nebo oni?**
- P :** lepí si to sami, jó, že mi vždycky vybereme velkou krabici, oni si tam povybírají, jó, a nalepí si tam, kde koho vnímají a někdy se stihne udělat jenom jejich původní rodina, nebo jenom něco, nebo ukazujeme, jak to vypadá, co se děje. A tam je super, že ty jednotlivé části jsou oddělitelné, takže, když někdo z té rodiny odejde normálně ho z toho mobilu sejmu a dám ho pryč, takže on najednou vidí systém, jak se najednou „*tú*“ jó, najednou se jakoby zneváží a celá ta zátěž je na té jedné straně, jó. A to s těma dětma je super, jó.
- L :** **Když používáš ty jiné techniky, co vlastně sleduješ?**
- P :** rozhodně, rozhodně a vždycky mi jde o zprostředkování zážitku, zážitku ve vnitřním světě. V tom intrapsychickém. Ráda pracuji se vším, co mám po ruce, když zjistím, že jsem si zrovna nevzala hračky na písek nebo nemám pískoviště, tak stavím na stole, když nemám hračky, tak použiju kameny a pastelky, je mi to jedno s čím PRACUJI
- L :** jasně, jasně
- P :** hračky jsou fajn. Ale ale už jsem se taky naučila, že uděláš, jako i s malým čertíkem velkou zábavu

L : **Když pracuješ s klienty, co oni si všechno uvědomí, Pet'o?**

P : Víš co? Asi to hlavní, co si myslím, je na první dobrou, je napadne, že jsou součástí systému, jó. Že to je vždycky takový šok, jako že to je, když se vidí, že jsou vlastně- aha, já jsem fakt součástí systému. Pak, co je důležité, co tak jako oni reflektují, je, že si uvědomí tu svoji roli, jak je determinovaná, jó, prostě opravdu „*eee*“ nejsou ve vzduchoprázdnu a některé věci chca nechca jsou prostě dané a potřebují s ím nějak nakládat

L : „*aha*“

P : Tak to je tak na první dobrou co jako říkají a potom často si vytahují zdroje ty od těch jednotlivých svých, hledají podobnosti, jó, nebo hledají vlastně nějaké souvislosti, které tam jsou. A tak to je na tom tak baví a a a co je na tom pro ně tak důležité, je jako ten zážitek vlastně i té sociální dělohy, že vlastně fakt je člověk výsledkem nebo jako výstupem, jako té hromady těch předků a různých zdrojů, kteří vlastně mě do toho života vybaví a je na mě, jako co s tím udělám já. Jako zážitek té mohutnosti, té a jako té historie a možná té svobody, jako že v tom, u mě se to teď může zastavit, ale může se to vlastně i nějak rozvíjet, jó. Takže to je asi tak jako pro ně. A k čemu to já používám, je, že se orientuju, jako že pro mě, jako že se orientuju v tom, jak ten klient vnímá rozvrstvení svých vztahů a samozřejmě, že mě napadají, jako někde ňáké, já nevím, uzly, nechci říct patologie, jó, ale ňáké, jó, prostě místa na které by stálo se zaměřit, jó.

L : **Pracuješ s celou rodinou s rodinnou mapou?**

P : „*hm, hm*“

L : **Kdo mapu kreslí, z jakého pohledu ?**

P : Hele, k nám se dostanou celé rodiny málokdy, v těch rozvodech většinou pokud to je nějaké identifikované dítě a má ňákou identifikovanou potíží, tak já zajásám, protože můžu pracovat terapeuticky v nějaké čisté linii, „*smích*“, když tak řeknu, a tam dělám mapu vždycky. Jako, když mi přijde fakt dítě s rodičema, s rodičem a má problémy, tak děláme mapu vždycky. Dokonce teď jsem pracovala s dvou a půlletým dítětem a tak jsme dělali rodinnou mapu s brontosaurama.

L : *hmmm.....*

P : no to bylo fakt dobrý jako „*aaá*“, když „*smích*“ jsem se ptala na toho dinosaura, takový hnusnej, jó, dal ho přiřadit k mamince a já říkám, jée a maminka je velkej brontosaurus a on, jo, protože řve. „*smích*“ to bylo dobrý, tak jsme si to hned nastavili, jako, že do té mapy, to bylo dobré, jó, to mě bavilo.

Jó, jó, jó, jedeme v tom co je, ale já třeba, když pracuji s odinama, tak se je snažím dostat jakoby na písek, často pracuji buď se sourozenci anebo jako rodič dětí, teď jsem měla jednoho rodiče dítě, úžasná práce, rodič dětí a pokud je to větší rodina, tak socháme a tam většinou tu mapu, jako když sochám, tak ji dělám vždycky, to je jako úplně základ, to si nedovedu představit jinak, protože i pro ty lidi je důležité, aby to viděli, že děláme, ale jenom prostě základ, to jste vy vy vy vy máte tu děti „tdd“, kdo ještě u vás v rodině je přítomen, ten- o.k. dejme ho tam a pojd'me se na to podívat, jak to u vás vypadá.

L : **Mě zajímalo, kdo je v kotextu rodinné práce, práce s rodinou KDO JE TÍM NOSITELEM, komu rodinná mapa patří ?**

P : „aha, aha“

Většinou hledáme nějakou shodu, že „eee“, že pokud se neshodnou jako třeba na podobě toho vztahu, tak já se ptám toho dítěte, jestli jako, že si to ověřuju s tím dítětem, ptám se jestli to tak je a pokud ta shoda není, tak říkám, hele necháme to nedoplněný, jako není na tom shodaprostě. Zakresluji já

L : **Nevím jestli jsem se ptala na to, jaký dopad práce má na klienta, ty jsi říkala, že si uvědomuje, že někam patří**

P : jo, že si jako by uvědomuje, jednak součást jako vůbec tu šíří toho rodinného systému, protože on je toho součástí a myslím, že ho to osvobozuje v tom, že mu to odpovídá na některý otázky, kterým třeba on nerozuměl. Proč dělám pořád dokola tohle, nikdy jsem se nechtěl chovat stejně jako svůj otec a teď se tak chovám, jako jó. A takový ti klienti, kteří jsou delší dobu v té práci, „eee“, tak už si tam nacházejí prostě pro sebe nějaké hlubší linie, jó, typu nějakého, třeba přenosu nějakých strategií nebo způsobu zvládnání, nebo zacházení vůbec se stresem v rámci ženské linie, mužské linie, a tak. Jako s tím se dá potom pracovat moc pěkně. Ale to už jsou jako nakontraktované dlouhodobé věci, jó.

L : **Můžu tomu rozumět, Petro, že nástroj rodinné mapy užíváš i jako nástroj pro stanovení plánu práce? Při hledání metacíle a jednotlivých dílčích cílů?**

P : jó, jó

P : Jsou i lidi, kteří si sami o práci na mapách řeknou a začnou si jako postupně už sami jako ty věci vyhledávat, jó. Ale jako v té mojí práci, jako není jich moc, jako v kontextu sociálních služeb obecně si myslím, že ne, protože tam nechodí lidi do terapie že by byli motivovaní, že by chtěli něco změnit

L : **Jaké to je, když tví klienti mají spolupráci nařízenou?**

- P :** maj problém, nebo je někdo navelí, že tam maj jít, takže ten kontext je pro začátek spolupráce velmi důležitý
- Ale i tak se to ale dá rozvíjet, jó. A čím srozumitelnější ten nástroj je, tak tím líp, pro ty lidi, jó.
- L :** **Může se stát, že ti přijde nemotivovaný klient a odchází motivovaný?**
- P :** *aha, aha*, rozhodně, jinak by nepřišel
- L :** jo,jo, může se to stát?
- P :** jo, určitě. Jako to já si zase myslím, že pokud v něčem, třeba u nás v práci máme mechanismy vychytané, tak je to ten způsob práce s nemotivovanými, jó, že to jsme tak víc vyizolovali za ty roky, že nás už jen tak ledasco nepřekvapí. Mě třeba překvapí, když teďka ke mně nechtělo jít nějaké dítě, „eee“, protože ho tatínek zmanipuloval a tak, a vlastně jsem si uvědomila, že už se mi to nějakých osm let jako nestalo, jó. Dřív se to stávalo běžně, když dítě nechce „puberťák čtrnáctiletý, nechce jó“, a i tak bylo vidět, že by jako, jakoby chtěl, ale nějak toho tatínka nemůže zklamat, jó, a tak. Takže jsem si vlastně uvědomila, jak dlouho už se mi to nestalo, že by jako když nám klient jakoby odejde, jako, že nevyčká a tak, tak nestává se to, jó. Jako vrací se ti klienti, a to třeba zrovna u těch odsouzených, to je docela jako to považují za úspěch, jako, že fakt tam chcou chodit a pak se jim daří teda.
- L :** **Má poslední otázka zní, v čem vidíš pozitiva nebo naopak úskalí rodinných map?**
- P :** Jako víš co? Ty pozitiva já je vidím, jediné ty pozitiva, protože mě to fakt přijde, že ten nástroj je srozumitelný, poměrně jednoduchý, eeehm, užitečný jako, že naučíš se ho, nemusíš prostě chodit čtyři roky do výcviku, ať se naučíš pracovat s rodinnou mapou. Je jako tvořivý, že si ji jako můžeš vytvářet a zároveň ti úplně projasňuje jako ty principy jsou tam jako jasné, jó, „eehm“, je přehledný, jako to fakt si myslím, že je, fakt je předatelný, strašně rychle, jó, jako prostě...
- L :** **A úskalí?**
- P :** Víš co, mi třeba pracujeme s tou rodinnou mapou i s pěstounskejma rodinama, jó, a tam je to úplně v pohodě, používáme metaforu pejsků a kačenek, jó, že když dítě jde ze svojí rodiny kačenek, tak přechází do rodiny pejsků, jó.
- L :** „smích“

- P :** A vždycky jsou dobré diskuze o tom, jestli, jestli prarodiče jako pěstouni, jsou jako kačenky nebo pejsci, jó, tak oni se všichni vnímají jako kačenky. Já říkám „NĚ“ jste pejsci.
- L :** Aha, výborné.
- P :** Ani tam s rodinnou mapou není problém, jako marně uvažuji o negativech, ale žádná nenacházím
- Jako nestává se mi to, fakt né. Jako co se mi stává, třeba když lidi jako ji tvoří, tak spíš co se stává jako nejčastěji, když jako to nejde, tak třeba když mluví o někom, kdo už nežije, tak řeknou ne, mi o něm nemůžeme říkat, jako žádné, že neměl dobré vztahy, jako v tu chvíli, jako, že o mrtvých jen dobře.
- L :** To je takové, jako nějaké přesvědčení...
- P :** *Jó, jó, jó, jó*
- L :** Takže to tam asi zaznamenáš
- P :** Určitě, já říkám jako dobře, o.k., ne, nebudeme to hrotit, já vám to jenom napíšu, prostě o tom se nemluví.....
- L :** *Aha, aha*
- P :** Nebo, že v naší rodině, jako to tak, je a to je asi nejčastěji co se s tím setkávám, že nechtějí, ale spíš z takové té úcty k tomu systému, že už to bylo dávno a není to důležité. Jako, že žijou teďka, tady a „*húú*“ prostě a to. A u těch dětí.....ona je srozumitelná i pro děti, jó, takže tam taky nevidím nějaký, že by jako, je to na citlivosti asi toho klienta.
- L :** **Děkuji, to totiž nějak potvrzuje moje přesvědčení, takže děkuji moc.**

ROZHOVOR 2 - SIMONA

- L :** Tak Simonko, začínám nahrávat, budeme si toho nevšímat.....
- S :** dobře
- L :** Jsem moc ráda, že jsi přijala moji nabídku, potřebuji ti nejdříve říct, že tenhle rozhovor bude anonymní, já ho budu muset přepsat v rámci své diplomové práce
- S :** ano
- L :** Tak se tě vlastně ptám, jestli s tím souhlasíš, nebudu to nikde šířit, samozřejmě, jenom v kontextu mé školy, psychosociální studia.

Tak, a moje první otázka, jo, a kdybych jsem samozřejmě to někde říkala, tvrdila nebo používala, tak ti to samozřejmě nejdřív zavolám a zeptám se tě, jestli to můžu použít, jó.

S : V pořádku, jasně.

L : Díky moc za důvěru.

První ta otázka je: „S kým ty vlastně pracuješ, s jakou cílovou skupinou? a jakým způsobem užíváš rodinné mapy? A promiň ještě, vím, že ty máš výcvik že?“

S : Ano, mám výcvik, čtyřletý.

Tak jedna z cílových skupin jsou....rodiny, které procházejí rozchodovou rozvodovou situací, druhá z cílových skupin jsou*ehm*.....rodiny mladých v podstatě delikventů, tak pracuji s rodinnou mapou jednak s těma mladýma a jednak ss jejich rodičema, ápoužívám rodinné mapy ještě is klientkami *ehm*azylového domu.

L : aha, a jakým způsobem

S : jakým způsobem*ehm*..... záleží v podstatě jakoby na typu, že klient, na typu situace, s čím přichází a,když jakoby se dostáváme dosituace, kteráve které by mu prospělo podívat se jakoby o krok zpět do původní rodiny a nebo kdy je to, i když ji třeba uděláme s klientem propagačního programu jako časovou osu, kde se v jejich životě odehrály nějaký jakoby významný události, který si pamatují, tak se do toho místa vrátíme, jak na tom byl on a jak na tom byla jeho rodina

L : aha

S : a ten způsob je takový, že buď pracujeme společně, já mu vysvětlím jako princip co to je rodinná mapa, jak se do ní zakresluje a pracuje si on na své mapě

L : *aha*

S : a nebo.....to děláme společně, že pracujeme v podstatě jakoby spolu na té mapě, že já udělám v podstatě jako ruku, doptávám se a zapisuju to, co mi říká a nebo pracuji s klientem tak, že já pracuji na.....na papír a pak pracuje tu mobil mapu

L : **Ještě mě napadá otázka, tak ji položím: ty jsi vedoucí sociálních pracovníků, učíš své lidi, svůj tým pracovat s rodinnými mapami?**

S : učím

L : učíš?

- S :** minimálně aspoň jako základ „hmmm“....., kdy jim to dávám jako návod, když je jako nějaká situace nepřehledná, co se děje jako v rodinném systému, v rozvodu, v rozchodu, tak v podstatě to těm rodičům začnu malovat. Kde jsou oni jako rodiče, kde jsou jejich děti a co se děje v konfliktu a jakým způsobem spolu komunikují a jaký mají, že jó pozice, jó.
- L :** **Takže slouží k diagnostice, k mapování?**
- S :** určitě, určitě a uvědomění si jako pro ty rodiče, že ve chvíli, když nekomunikují jakoby spolu jako dospělí a komunikují přes děti, tak v podstatě ten konflikt proudí jako přes ně, jo. Je to i nějaká jako viditelná, jako ukázka toho, co třeba není vidět, jak se to děje a to co říkají potom jako rodiče, že jednájí v nejlepším zájmu dítěte, tak vlastně se projeví, jako že není jako v nejlepším zájmu
- L :** *aha, aha* a pak se na tom pracuje dál
- S :** pak se na tom pracuje dál...
- L :** **Sestavujete individuální plány? Jak to děláte?**
- S :** my jsme jakoby na té na té mapě, ukazujeme, jak by tojak to teď je, jak by to mohlo být a co tomu brání, aby to mohlo být. Jo a pracuje se jakoby s jedním rodičem a s druhým rodičem, co můžu udělat, každý jako za sebe, jak to probíhá. Jako nějak plán toho postupu, ono v tom rozchodu, rozvodu, to je docela jakoby živelný
- L :** **V jaké fázi používáš, rodinnou mapu? Při jaké fázi vlastně práce s rodinou**
- S :** *aha, aha*
 Tu základní orientační mapu někdy už třeba použiju u prvního rozhovoru jakoby nastínění, jako co se dá vidět, co se dá vnímat, jak tomu rozumí, jak se napojuju na své vlastní rodiče, jak uvažuju jakoby o rodičích, jako že se o svého partnera, se kterým jsem teď v konfliktu, co si přinesli. Jó tak si jakoby uvědomí, rozměr toho systému, co na co má jakoby vliv v podstatě tím to jako rozšíří nějaký jako tunelový vidění
- L :** jo
- S :** ať jakoby porozumí, kudy všechny ty energie jako proudějí
- L :** To je první a je ještě nějaká, kde to použiješ, když třeba u těch rozvodů. Že tam je složité, když jsi v rodině, ještě mě napadá přece rodina je systém několika lidí, **jestli za tebou chodí celá rodina a dělá rodinnou mapu anebo jestli chodí jeden a děláš rodinnou mapu.**

- S :** To je individuální, je to vždycky otázka, jestli se ten druhý rodič připojí, pokud se nepřipojí, tak je to s jedním člověkem, pro nějaké jakoby porozumění tomu, kde to odumře.....
- L :** *aha*
- S :** říct mu, co může udělat, a pokud jakoby se připojí, tak se připojí oba, tím jako lépe
- L :** super, super
- S :** a s jakoby mládežníky, tak to dělám jakoby s nimi a kreslím samostatně jejich mapu a pak na to připojuji ty rodiče
- L :** jo, ale stejně můžeš pracovat i s individuálem, ale v rodinném systému, že
- S :** ano
- L :** **Můžu tomu rozumět, že ty děláš socioterapii? Jak to zasahuje do vazeb?**
Rodina je základní systém sociální, pracuješ na vztazích teda s rodinnou mapou?
A na čem ještě?
- S :** rozhodně
- L :** *aha*
- S :** rozhodně ve vztazích, na zdrojích
- L :** **Je pravidlo u koho začínáš, když děláš rodinnou mapu?** Jako s otázkami jestli, Satirová říká, že se ptáme tak, že se začne od nejstaršího po nejmenšího a nicméně to já jsem teda dělala, ale nevím jestli se to osvědčuje v tvé praxi.
- S :** Ano, i já začínám s rodiči
začínám s rodiči a když jsou tam jakoby oba, tak je to potom jakoby, ať si začnou jak potřebují
- L :** jo, jo, super, děkuji
Tady další, ale myslím si, že to je stejná otázka, **jaký nejčastější způsob využití nástroje rodinné mapy užíváš? Jaký dopad má práce s rodinnou mapou na klienta?** Už jsi to jako řekla v těch věcech, aleabys to shrnula
- S :** Myslím si, že pro ně je tojako velkýjako projasnění, když to vidíjakjak to běží, je to projasnění a porozumění tomu, co se jako v rodině děje, což vnímám jako základní předpoklad jakoby co s tím pak mohou dělat dál. Jak řešit, jak do toho vstupovat, co jim to přináší, co si jakoby přejí pro své dítě.
- L :** **V čem vidíš největší plusy nástroje rodinné mapy?**

- S :** On je nesmírně jako jednoduchý, nesmírně jako tvořivý a dá se jako pracovat rodinné mapy se vztahy, dá se na to napojit ledovce, dá se z tohoto místa odrazit do spousty směrů, jakoby co to může jakoby tý rodině přinést.
- L :** **Jakou formu rodinných map používáš?** Říkala jsi, že pracuješ se štítky, mobilní mapou a já vím, že pracuješ s pískem, používáš ještě něco?
- S :** Ještě mandalky taky
- L :** **Je nějaké úskalí práce s rodinnou mapou? U koho bys třeba nepoužila rodinnou mapu?**
- S :** Já si myslím, že ono to je právě o těch lidech, velmi propracovaně a dá se udělat velmi jednoduše jenom pro nějaký lehký nástin, nebo uvažovat jako o věcech systému jakoby dílčím, jako jednotlivosti
- L :** Jestli tomu dobře rozumím, já si to potřebuji ověřit, „eee“, máš rodinnou mapu jakou, mapování, šetření to je takovéto provedení, když někdo třeba nechce jít do ruky, ale může pomoc člověku se dotknout i těch hlubokých věcí.
- S :** Stoprocentně ano, ale nemusím ho vyděsit tím, že prostě jakoby se jde rovnou hned do hloubky, ale je to někdy takový jako ten klient se připojuje, takový jako motýl, takovým dotekem, tak jako, že se dá udělat jenom kousek na tom setkání
- L :** já tě ještě doplním, že ty plusy ještě vidím v tom, že někdy je to pro ty rozumový typy jako dobrý, že jsou tam fakta, které je neohrožují
- S :** máš naprostou pravdu, stoprocentně
- L :** **Máš stejnou zkušenost?**
- S :** Jo, ta historie, fakta, vzdělání, jó, tam se jako dobře napojují
- L :** **Napadá tě, na co bych se měla ještě zeptat?**
- S :** Možná bych ještě doplnila, že se mi dobře pracuje s rodinnou mapou, při změně rodinných pravidel
- L :** *aha, aha*
- S :** a pro mnohý je to dobrý místo, jak se do té rodiny jakoby dostat v nějaký jako období a daří se jim přes něj definovat nějaká pravidla
- L :** *aha, aha* to je super
Řekni jaký například, jako co tě napadne...
- S :** například jako
- L :** nepojmenovaného pravidla, něco, co se jako může jako fenomén, nebo něco objevovat v tý rodině opakovaně a

- S :** tak já jsem měla teďkom klientku, která nikdy nesměla kritizovat svoji sestru, někdy ji to někdo někdy řekl, ale nikdy ji nesměla kritizovat
- L :** Jinak následoval trest, jó
- S :** Nikdy nesmím kritizovat svoji sestru, protože
- L :** a když se to vynořilo, jaký byl dopad teda
- S :** no pracovali jsme na tom, že někdy může říct jako těm druhým zpětnou vazbou a že zpětná vazba nemusí být vždycky kritika. A že někdy je to kritika, tak co to znamená.
- L :** *jó, jó* takže pak už na transformaci pravidla, to už byla ta druhá zakázka, a to ukázala mapa?
- S :** ano, přesně tak
- L :** Simono, moc děkuji za tvůj čas.

ROZHOVOR 3 KATKA

- L :** Kači, já ti moc děkuju, že se se mnou do toho pustíš, musím se tě nejdřív zeptat, jestli ti nevádí, že nahrávku teda použiju pro přepis našeho rozhovoru
- K :** v pohodě
- L :** děkuju, bude to anonymní, takže použiju buď nějakou značku, nebo napíšu jenom křesní jméno
- K :** *aha, aha*
- L :** ale nebudu uvádět ani pracoviště, prostě, aby to nebylo identifikované. Tu diplomku použiju pro potřeby fakulty, takže to bude jejich majetkem, jenom kdybych já s tím něco měla, nějaký záměry, tak ti o tom prostě řeknu
- K :** jasně
- L :** samozřejmě můžeš ji mít klidně k dispozici, kdybys pak chtěla. Tak kdykoliv. Jestli s tím souhlasíš.
- K :** souhlasím
- L :** děkuji „*smích*“ děkuji moc. Kači, píšu práci, která je právě, protože rodinné mapy známe, já vím, že ty máš výcvik
- K :** *hmmm*
- L :** což je super. Satirová?
- K :** ano

- L :** Chci se tě zeptat, jestli teda používáš a v jakém kontextu rodinné mapy při své práci? A jen pro upřesnění, ty pracuješ ve fakultní nemocnici?
- K :** jo
- L :** Super, tak jestli něco o tom řekneš tak na úvod.
- K :** jo. Já si myslím, že je to asi „*ehm*“ ve dvou rovinách. Ta první je diagnostická, ta druhá terapeutická. Ta první diagnostická je, že se mě stává, že když přichází, protože já pracuji s dětmi prakticky do osmácti let, zhruba od těch dvou, tak, „*hmmm*“, se mě někdy stává, že skutečně ty příběhy těch rodin jsou natolik tak zamotané, že je těžké se v nich zorientovat i v rámci té diagnostiky porozumět vlastně té historii. Takže vlastně rodinnou mapu používám, jako nějaký diagnostický nástroj. Pro nějaké zpřehlednění, pro orientaci... pochopení, vlastně toho kontextu co se s tím dítětem dělo. „*Aaa*“ to je ta první rovina, „*áá.....ééé*“ ta druhá je terapeutická a to je v situaci, kdy potřebuju „*éeee*“ ..., potřebuju toho klienta nějakým způsobem navést na to propojení s tou rodinou, jó. Pochopit vlastně, co se v té rodině dělo, jaký dopad to na něj mělo, jaký dopad mělo jeho chování na ten rodinný kontext a propojování těchto věcí.
- L :** *aha, aha*
- K :** Kdybych třeba šla konkrétně, tak uvedu příklad třeba z práce s jednotlivcem, měla jsem teď dívku, která se pokusila o sebevraždu ve svých dvanácti letech, já jsem za ní byla na krizovou intervenci, domluvili jsme se následně na nějakou individuální práci a vlastně ta základní informace byla, že si přála jít za mámou. Máma jí zemřela pět let zpátky, vlastně měla rakovinu a my jsme vlastně v rámci té terapie nejprve prostřednictvím písku a potom jsme si vlastně sedli i k té rodinné mapě, která byla už taková exaktnější, mechaničtější více jako „*eee*“chtěla asi odvalu než ten písek v tom pravém slova smyslu a zkusili jsme, zkusili jsme propojenost vlastně ty zdroje té mámy. Zapojili jsme nakonec i tatínka, takže nakonec z té individuální terapie byla vlastně diáda, přidal se i tatínek, se kterým vlastně žila a začli jsme propojovat, vlastně ty zdroje. Táta začal mluvit o tom, co ta dcera dělá stejně jako ta jeho žena, která zemřela a ona měla možnost se bezpečně ptát. Bavili jsme se vlastně, jaké to bylo před tím úmrtím a co se změnilo v té rodině, když ta maminka vlastně odešla, jak to prožívala ta dcera, ten otec a vlastně pracovali jsme s tou rodinnou mapou poměrně pěkně abychom vlastně pochopili tu změnu v té rodině, která samozřejmě nastala tím, že ten člen rodiny vlastně odešel. Nebyl už v té dynamice

a i přes to všechno samozřejmě hrál pořád svoji roli, protože ta holka ve dvanácti letech se potřebovala identifikovat s tou mámou. Ta máma tam nebyla, ta máma tam chyběla

L : Tak se ti to povedlo?

K : jo, bylo to super

L : Povedlo se to teda prostřednictvím mapy?

K : Podařilo se to prostřednictvím mapy a potom jsem to ještě ukotvila v tom písku.

L : *aha, aha*

K : jó

L : že jsi jako začala na pískovišti

K : začala jsem na pískovišti, takové jako, hele, něco se stalo

L : a ukaž mi to

K : a ukaž mi to, nemusíš o tom mluvit, prostě jenom mi to ukaž, protože možná je to hodně těžké o tom mluvit a možná je jednodušší se tady nahňat v tomhle písku a vybrat si tyhle hračky

L : *aha, aha*

K : takže to byl pro nás odrazový můstek, kdy ona si zobrazila tu maminku jako andílka a teď jako pracovala na tom, mluvila o tom, co se děje na té zemi, co se děje v tom nebi a že by tam chtěla být s tím andělem, že vlastně máma je pro ni symbol jako sluníčka, takže si to tak nějak propojila, nahňala ten písek, zklidnila se a potom jsme si vlastně dovolili po těch několika setkáních si sednout zpátky na ty židle a už jet jako po těch informacích, po těch zdrojích.

L : které jste zasívali do toho systému rodinného

K : tak, v rámci jakoby rodinné té mapy, protože něco se tam v té rodině dělo, něco se někdy změnilo, jó, nějaká je máma, byla máma, v nějaký je táta a my jsme začali vlastně propojovat ty společné zdroje, jó, a pro ni to bylo objevené, protože to bylo vlastně do té doby tabu. Táta o mámě nemluvil. Nemluvil o tom, jaká byla, co nosila, co dělala, co ji naštvalo, co se stalo jako s nimi, když se naštváli vzájemně a najednou tam byl ten prostor v rámci té rodinné mapy, že ten táta začal o tom mluvit. Bylo to těžké, bylo to hodně o pláči, ale bylo to o velkém sdílení.

L : taky o velké lásce, vid'

K : A o velké lásce, jasně, „ááá“... a to je to, co je propojovalo, to je ta láska. A o tom jsme se vlastně bavili, že, že ať je to jakkoliv, tak to, co je jako propojuje, to je ta láska k té mámě. Že oba dva ji strašně moc milovali a byla pro ně důležitá, a ať je

to, prostě ať vypadá ta komunikace teď jakkoliv, tak věřím, že prostě jim na sobě záleží, proto tady jsou, proto ten táta je tady a teď s tebou, protože tě má rád a chce to změnit

L : **Můžu tomu rozumět, že jsi vlastně poskytla, že oni to viděli. Nejenom, že to zažili**

K : ta vizualizace

L : ale, že to viděli

K : jó

L : že, jak mají k sobě prostě blízko a kolik zdrojů tam je

K : jo, jo, jota vizualizace

L : *aha*

K : a oni vlastně nakonec „eeee“..... S tou láskou, kterou si vybrali v té figurce, protože já jich mám spoustu z kinder vajíček a tak různě, tak oni vlastně to poslední setkání odcházeli s tou figurkou té lásky. Že si to jako ještě ukotvili, jó

L : to je krásné

K : a vlastně ta mapa sloužila skutečně jako prostředek pro nějaké zpřehlednění vizualizace

L : *aha*

K : pro takové jako ukotvení, protože někdy, když jako pracujeme s těmi klienty moc abstraktně, tak může to být pro ně těžké, nemusí mít na to intelektové zdroje, nemusí mít na to emoční zdroje v tu danou chvíli, může jejich myšlení být trošičku jako zkreslené, odlišné, přitom ta vizualizace tomu pomáhá

L : Aha, Kačenko ještě se tě zeptám, je nějaká, nebo ta moje druhá otázka směřuje tam, jestli vlastně **v jaké fázi práce, ať už s jednotlivcem nebo s rodinou, použiješ tu rodinnou mapu?** Teď jsem slyšela, že někdy po nějaké práci, je ještě i nějaká jako fáze, kdy ji použiješ?

K : aha, někdy je jako fakt ta vstupní, diagnostická, kdy fakt je to těžké, těch informací je hodně, kdy jsou rozvedení rodiče a a a jsou nějaké děti z předchozího manželství, někdo odešel, někdo přišel, a a a někdo s někým mluví a nemluví, tak někdy je to fakt složité. A já ty lidi nechávám vykládat prostě, aby mi říkali co se vlastně v é rodině dělo, co se kolem nich dělo a malují si, sama

L : *aha*

K : sama a pak ke konci vlastně je to nějaká taková jako ani se intepretace možná parafrázování, aby oni viděli, že mě to zajímá, že jsem si tam nečmárala jen tak

něco a ukážu. Pochopila jsem to správně, že tady a tady je táta a máma, že se dělo to a to a že tady ti lidé teď spolu nemluví, protože se stalo tohle, a tady tihle se vzdalují, jó. A fakt se setkávám i s tím, že jsou užaslý, oni jako v tu chvíli jako wow, vy jste si tam fakt jako něco malovala, to nebylo, že jste si tam něco čmerkala, že vás nudím. Že vlastně dostanou i ten pocit, že mě to zajímá, jó.

L : aha, takže tebe to spojuje jako

K : je to i propojení.....

L : jako odborníka s klientem

K : že vlastně oni pochopí, že je to pro mě důležité, že to není o tom že

L : že oni jsou důležití

K : že oni jsou důležití, to je pravda

L : to je krásné.....

K : že věnuju tu pozornost tomu, co oni vypráví a že jsem natolik pozorná v tom, že vytvořím nějaké schéma prostřednictvím, kterého se potom jako můžeme spojit a můžeme na to navázat. A pak se třeba v těch dalších setkáních jenom vypichuju část té mapy a třeba se jich ptám, jindy jim řeknu, vemte si čísla a zkuste mi prostě na té mapě v rámci těch vztahů, těch lidí napsat číslo, o kom by jste se chtěli nejvíce bavit, kdo vás zajímá, jaké téma je pro vás důležité, palčivé a a a kde je to téma, o kterém se moc bavit nechcete, to je třeba těžké nebo nedůležité. A pak prostě jedeme systematicky a vlastně vycházíme z té mapy, z toho schématu.

L : perfektní, Kačenko, další ta otázka teda je, používáš, **jaké všechny druhy práce používáš, jako teď myslím metaforicky, říkáš písek, na písku můžu dělat rodinnou mapu, pracuju s flip chartem, nebo kreslím, jsem slyšela, co ještě používáš?**

K : někdy si dovolím sochat, ale je to hodně těžké

L : **Když říkáš sochat, jenom prosím tě řekni pro laika, co to je, ve tvém podání?**

K : nějaká externalizace těch věcí, toho co se děje

L : co používáš, když tam nemáš lidi, protože já znám sochání, jako skupinovou záležitost

K : sochám s rodinami, buď sochám s rodinami, ale to už opravdu musí být rodina, kde máme navázanou vazbu

L : **takže jsou tam všichni členové?**

- K :** jsou tam všichni členové a vlastně prochází si tím nějakým způsobem, každý sám za sebe, mluvíme o tom, kdo se kde chce přidat, co potřeboval a jak to vnímá. Anebo někdy i jakoby v individuální práci sochám, ale samozřejmě prohodíme si role
- L :** jo
- K :** to znamená, hele tak teď mi říkáš, že ta kámoška tě hrozně naštvávala, že tě to zranilo, že ti to ublížilo, a že říkala něco, co ti prostě vadilo, tak pojďme si to zkusit, jó
- L :** anebo ten rodič teda, jó?
- K :** anebo ten rodič
- L :** jo, jo, já jsem chtěla říct o tom kontextu Jo, takovým jako o nejčastějším způsobu jsi docela mluvila nebo ne? **Nejčastější způsob práce?**
- K :** nejčastější způsob
- L :** který používáš?
- K :** v rámci té rodinné mapy?
- L :** *ehm.....*
- K :** já si myslím, že to je tak jako nastejno, že nejde ani jako co preferovat, jestli to je ten diagnostický nástroj, nebo ten terapeutický. Já to mám tak jako podle potřeby v tom klientovi.
- L :** **Jaký všechny dopady na klienta jsi zaznamenala ve své praxi? Jak dlouho ty už jsi v praxi?**
- K :** Sedm let. No, ale prakticky Satirovou používám těch pět. Od začátku výcviku, když jsme ťukali vlastně nějaké jakoby techniky, tak je postupně jako zařazuju. Dopad na klienta?
- L :** *ehm....*
- K :** Určitě jako ta vizualizace je mocná, to uchopení vlastně toho co se děje, vynoření zdrojů, propojování toho, že vlastně ta rodina měla na nás velký vliv, my máme vliv na rodinu a že některé věci se skutečně dějí, protože se prostě děly kdysi a takle to má být.
- L :** takže přijetí v tom slyším
- K :** přijetí, jó, jó
- L :** což je dobrý cíl, že jo?
Přijetí zklidňuje

- K :** ano, protože řada lidí přichází s velkým vztekem, s velkým nepochopením a skutečně ta mapa může vlastně vést k tomu přijetí. K tomu, že to tak prostě je, takhle funguje, že to takhle je. A že*ehm*...možná ta změna není vždycky žádoucí, možná to tak prostě mělo být, aby se zas ten člověk postavil.
- L :** Kačko, *ehm* **Když ty si nástroj rodinné mapy začala používat, o jakých kladech tady vlastně mluvíš, jako. Proč ji používat?** Přesto je něconějaký třeba, ať už pozitivní nebo nejdříve možná nějaký úplně konkrétní pozitiva, v čem fakt je ta mapa hodně dobrá i pro tvou práci? **Proč ji vlastně, proč ji máš ráda jako nástroj?**
- K :** Tak já obecně potřebuji pracovat s vizualizací, já jsem takový jako grafik, co si potřebuje malovat, pro mě je to ukotvení té informace. A to co mě přijde jako by asi nejdůležitější je se vyznat v těch informacích, protože řada klientů, řada pacientů jakoby vykládá a někdy jako přebíhá, pro mě je to taková kotva, chytit se, dopisovat si ty věci, pro mě je to jakoby takové ukotvení.
- L :** *ehmmmm*
- K :** A pozitivní pro klienta, je to. Začne vnímat to propojení, které si člověk jako běžně neuvědomuje, že jó, ale ten terapeut je tam v roli nějakého průvodce, je tam v roli člověka, který by to měl zpřehlednit tomu klientovi, tu situaci a ta mapa mi v tom pomáhá, jako pochopit to propojení a myslím si, že i třeba pro ty adolescenty, kteří se jako hrabou v těch emocích a je to fakt pro ně hrozně těžké, hodně náročné emočně, ta mapa je vlastně pro ně jako taková kotva. Jak se toho chytit.
- L :** *aha, aha*
- Kačí, to je strašně hezké, jak to říkáš, kotva která se dá chytit, a mě se hodně líbilo, když jsi říkala pojmenování a to co je jako pro mě nový, jak to nepoužívám, to si od tebe vezmu, jestli můžu s dovolením, je očíslovat témata, osoby, o kterých chci mluvit. To je opravdu moc hezký, za to moc děkuju.
- Jsou i negativa Kačí, které bys viděla na rodinné mapě, kdy bys rodinnou mapu nepoužila?**
- K :** jó
- L :** Ne kdy, ale proč ne mapa, proč né?
- K :** protože se někdy otevírají věci na které lidi nejsou připraveni.
- L :** Tak, takže to by bylo vlastně ale jako, pro mě kdybych tohle slyšela, jako odborník, tak bych si řekla, mapu ano, ale vědět kdy.

- K :** tak
- L :** jó, vědět kdy to jsem se vlastně ptala, na ty fáze kdy, v jaký fázi. **Co tobě pomáhá vychytat, v jaký fázi do mapy jít, tobě jako člověku, jako odborníkovi?**
- K :** no, možná bych řekla intuice, ale tu u atestace slyšet nechtějí „*smích*“
- L :** atestace nééé „*smích*“
- K :** to tam mám jako napsané, tam to nikdy nesmím říct, že jedná intuitivně
- L :** ale my jsme Satirové a víme, že jó, že
- K :** jó, že vím, že ten člověk už je na to redy
- L :** to přece víme Kači, že jsme trochu spirituální, né? „*smích*“ všichni lidi
- K :** jasně, jasně, neříkám, že vždycky to vím. Opravdu se mi stalo Jako párkrát, kdy to bylo přes čáru, kdy ti lidé na to nebyli redy, jó a kdy jsme otevřeli něco, co jako mělo být ještě schované, ale to jsou opravdu, to je jako 10%
- L :** takže malinko
- K :** ze sta
- L :** Takže, když se zeptám na to, vidíš, že to je nástroj velice přenosnej a a dobrej. Jsem vlastně zpovídala několik lidí a máme stejné, stejné zkušenosti, tak jsi další, která mi to nějak potvrzuje, že to tak fakt je.
- K :** Mě to fakt pomáhá a někdy to třeba i ukotvuju v tom, že nechám ty klienty si přinést nějaké fotky a třeba si sedneme na zem, roztáhneme deku a tu mapu společně tvoříme s těma fotkama. Že oni si ji jako fakt tvoří.
- L :** **K čemu fotografie pomůže, Kači?**
- K :** Že ten prožitek je podle mě větší, když ten člověk tam tu fotku jako vidí, ta fotka nese nějaký příběh
- L :** konkrétní tvář
- K :** jó, jó taková ta konkretizace
- L :** to opravdu je jako zase takové potvrzení, že
- K :** jo,jo a je to jedinečné v tom, že žádná mapa není stejná, že jó
- L :** Hele a Kačenko napadá tě třeba, **na co bych se měla zeptat v rámci mapy**, nebo při té práci, když já jsem dávala dohromady ty otázky, tak samozřejmě já s tím pracuju, ale myslím si, že to je dobrej nástroj, ale napadá tě, na co bych se měla zeptat, jestli jsem na něco zapomněla, nebo co bys doplnila, nebo dodala třeba o mapách. Nebo vůbec o modelu transformační systemické terapie.
- K :** přemýšlím, kdybych zůstala jako u map
- L :** *aha*

K : si myslím, že je taková otázka, jestli pracovat s ní individuálně, nebo v rámci celé rodiny, to si myslím, že je jako otázka, tam je to riziko, že jó. Třeba příklad, když jsem pracovala s tou holčínou, tak jsme s tou mapou původně pracovali jenom my dvě. A když jsem vlastně toho tátu jako opatrně přizývala do té diády, do té práce, tak jsem fakt jako našlapovala hodně opatrně, první jsem ho nechala, aby jako poslouchal to, co s tou dívčínou vypovídám, pak jsem se ho jakoby občas zeptala, vtáhla jsem ho a člověk musí fakt našlapovat opatrně, protože třeba ten adolescent nebo ten klient dětský jako je zvědavý. Ale ten dospělý tam může mít spoustu jakoby dalších ranění nějaké a my můžeme prostě jako najít a posvítit na věc z minulosti, která je fakt jako zranitelná

L : *aha*

K : v tom vidím zas jako to načasování, které je jako hodně těžké a rozmyslet se, kdy začlením toho rodiče

L : díky, že to říkáš Kači, napadá mě, když vedu tyhle rozhovory pro diplomku, že vlastně pokládám ještě otázku, **když tam člověk má více členů toho systému rodinného, kdo tu mapu vlastně kreslí**, protože víme, že každý jednatel může vidět událost jinýma očima

K : ano

L : a to to je moc hezký, že to říkáš, jestli že tak je otázky jestli teda individuálně a nebo a nebo o rodině. Díky že jsi to řekla Kačko a to je moje poslední otázka do toho krásného rozhovoru a díky moc, že jsem to mohla prožít

K : díky, já taky

L : Díky moc.

ROZHOVOR 4 - IVANA

L : Tak Ivanko, já ti moc děkuji za to, že jsi ochotná se se mnou pobavit o rodinných mapách, **Ty pracuješ s rodinnými mapama?**

I : Ano

L : *ehm*

L : A Ivi, já potřebuji na začátku říct, jestli ti nebude vadit, že tenhle rozhovor použiju do své diplomové práce, bude to anonymní. Použiji tvoje jméno, jinak nic, jen přepis tohoto rozhovoru bude použitý jen pro tyto účely. Můžu to tak udělat?

I : Ano

- L : Souhlasíš s tím
- I : Ano
- L : **S jakou cílovou skupinou pracuješ?**
- I : Cílová skupina jsou těhotné ženy v azylovém domě, opuštěné těhotné ženy. I zdravé ženy a jejich partneři.
- L : **Ehm...Kdy ses poprvé ty sama setkala s rodinnou mapou, Ivi? Před kolika lety a jakou s tím máš zkušenost?**
- I : Asi před dvanácti lety a zkušenost s tím mám dobrou zkušenost. Bylo to na semináři, na sebezkušenostním semináři, pomohla mi lépe uchopit mé vztahy v rodině.
- L : Aha, aha. Ivi, já o tobě taky vím, že jsi profesně také zdravotník
- I : An , jsem porodní asistentka.
- L : Je podobnost v užití rodinných map ve zdravotnictví a v poradenství? **V jaké fázi práce s klientem mapy používáš?**
- I : V úvodním rozhovoru, protože tam se krásně zjistí, kde se váže ta nemoc v rodině, jestli tam je dědičná dispozice k té nemoci, v jakém prostředí ten člověk vyrůstal, jaký si může nést zkušenosti z té rodiny
- L : **hm.... K čemu ti to pomáhá v práci?**
- I : Pomáhá mi to v práci s komunikací s tím klientem, *eee....*, v tom, jak já s ním...jakým způsobem s ním mluvit, na co se ptát....
- L : Takže co ty rozpoznáš?
- I : Aby to byl citlivý rozhovor
- L : Aha, **citlivý rozhovor, řekneš mi více?**
- I : Jojo, protože často jsou to lidi s duševní chorobou a tam je potřeba obezřetnost no
- L : ehm. **Takže ty pracuješ s individuálním klientem? Nikdy nepracuješ s rodinou?**
- I : No...*pauza asi 30vteřin....* V první fázi většinou nepracuji s rodinou, ale někdy se pak rodina přidá
- L : Super
- I : Většinou pozdějc
- L : Ptám se proto, protože mapa je věc individuálního pohledu jedince na rodinný systém, když je na tvém sezení celá rodina, **jak teda pracuješ?** Pracuje jeden a ostatní přihlížejí na jeho vnímání, snaží se ho pochopit, porozumět mu. Jen pozorují, jak tam ty vzorce chování fungují, že jo

- I : ehm
- L : Anebo je to spíš o tom, že i ostatní členové si sdělují své poznatky, doplňují hodnoty rodiny, pravidlaa něco dalšího
- I : Já používám rodinu, abych získala indicie, informace pro práci s tím jedním klientem, s tím mým
- L : Ivi, ještě se tě zeptám na jednu věc, ať to nezapadne, ty **jezdíš k těhotným ženám k nim domů, nebo přímo do azyláku?**
- I : ano, jsem terénní porodní asistentka
- L : A to je sociální práce
- I : no to je
- L : **Jak pracuješ s rodinnou mapou v těchto případech, v čem ti pomáhá tady?**
- I : Připravuju ženy na porod, na jednotlivé fáze. Pracuju se těhotným od třicátého týdne těhotenství. Tady bych byla moc ráda pracovala s celou rodinou, ale bohužel většinou to moc nejde v těch rodinách. Důvodem je to, že ženy, se kterými pracuji, jsou většinou někde jinde, jsou odstěhované. Pracovat s celou rodinou bych chtěla proto, protože by to pomohlo k psychické pohodě té ženy, zjištěné informace z mapy, by určitě mohly pomoci ke změnám chování a vnímání sebe sama, mé klientky, a to by mělo dopad na dítě, jeho přijetí a asi i na celou výchovu
- L : **Ještě si potřebuji ujasnit, představuji si tvou klientku, k čemu tedy by mohla rodinná mapa pomoci s pohledem na budoucnost? Mohla by páru pomoci se vztahem k sobě samým i k dítěti? Mohou udělat nějaké změny, ještě než se dítě narodí?**
- I : Hmm...tak to je docela těžká otázka. Většina klientek, je totiž opravdu osamělá, jako kůl v plotě. Často partneři slíbí, že pomohou, ale pak se vytratí. Pro fázi mapování a šetření, by se mi hodně líbilo potkat se s ostatními členy rodiny.
Vlastně bych mohla udělat kolo vlivů.
Rodinná mapa, určitě mění pohled na sebe samého na budoucnost. Na přijetí.
- L : **Vnímáš nástroj rodinné mapy jako bezpečný nebo nebezpečný nástroj?**
- I : Bezpečný
- L : **Ty jsi multiprofesní člověk, Můžeš tento nástroj použít ve všech profesních rolích?**
- Je oblast, kde bys rodinnou mapu striktně nepoužila?**

- I : Ne, já si myslím, že to je fakt univerzální nástroj. A že to člověku hodně napoví, tento nástroj bych doporučila, protože on propojí souvislosti, při práci hodně pomůže.
- L : Aha, super díky. **Pracuješ ještě nějak jinak s mapami, než že je jen kreslíš?**
- I : Nene, já jen kreslím.
- L : Moc děkuji za rozhovor, chtěla bys ještě něco přidat, doplnit?
- I : Jen ať se vše daří.....smích

SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK:

Obrázek 1	Rodinná mapa Virginie Satirové
Obrázek 2	stádium 2 - Vnímaná minulost
Obrázek 3	stádium 1 - Faktická přítomnost
Tabulka 1	Základní rozdíly mezi pěstounskou péčí a adopcí
Tabulka 2	Usmiřující pozice
Tabulka 3	Obviňující pozice
Tabulka 4	Rozumující pozice
Tabulka 5	Rušící pozice
Tabulka 6	Kongruentní pozice
Tabulka 7	Výzkumný vzorek, respondenti výzkumu
Tabulka 8	Získaná fakta z rozhovorů: Klady a zápory

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno a příjmení autorky: Bc. Lenka Ságnerová, DiS.
Studijní program: Sociální politika a sociální práce (kombinované) (SPMK)
Název práce: Využití nástroje Transformační systemické terapie
Virginie Satirové v sociální práci s rodinou
Vedoucí práce: Doc. PhDr. David Urban, PhD.
Rok dokončení práce 2019
Počty znaků hlavního textu práce (včetně literatury, bez příloh) 123 508
Přímé citace: 9 838
Ostatní text: 113 670
Celkový počet znaků: 171 399

**Posudek vedoucího/oponenta bakalářské/diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studenta/-tky: Lenka Ságnerová

Obor studia: Sociální politika a sociální práce

Název práce: Využití nástroje Transformační systemické terapie Virginie Satirové v sociální práci s rodinnou – rodinná mapa

Vedoucí práce: David Urban

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 58

Počet stránek příloh: 26

Počet titulů v seznamu literatury: 53

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

		2		
--	--	---	--	--

Oborová příslušnost tématu

	1			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

		2		
--	--	---	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

		2		
--	--	---	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

			3	
--	--	--	---	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

		2		
--	--	---	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

	1			
--	---	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

		2		
--	--	---	--	--

Využití praktických zkušeností

	1			
--	---	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

		2		
--	--	---	--	--

Naplnění cílů práce

		2		
--	--	---	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

		2		
--	--	---	--	--

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěš/a

Návaznost kapitol a subkapitol

		2		
--	--	---	--	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

		2		
--	--	---	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)

		2		
--	--	---	--	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

- Má využití rodinné mapy nějaké limity/rizika?

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Předložená diplomová práce se skládá z části teoretické a praktické. V teoretické části práce autorka prezentuje texty, které se vztahují k tématu, místy však popisuje větší množství pouze teoretických informací, a příliš je nezasazuje do kontextu (např. kap. 3 a 4). Některé informace jsou pak z mého pohledu v práci nadbytečné (Životopis Virginie Satirové (kap. 6) a Publikační činnost Virginie Satirové (kap. 6.6)). Místy není zcela zřejmé, z jakých zdrojů autorka prezentované informace čerpá (jako příklad: str. 11 až 12 – od třetího odstavce: „Do této etapy patří...“). Doporučuji lépe pracovat s citovanými a prezentovanými informacemi – odkazovat na použité zdroje.

Na práci lze kladně hodnotit tu skutečnost, že autorka přináší svou vlastní (pracovní) zkušenost s tímto tématem, snaží se identifikovat a popsat možnosti využití rodinné mapy při práci s klienty, což se jí daří. Práce splňuje požadavky kladené na tento typ prací, a proto ji doporučuji k obhajobě.

Doporučení k obhajobě: doporučuji

Navrhovaná klasifikace: velmi dobře

Datum, podpis:

14. 5. 19

**Posudek oponenta diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studentky: **Lenka Ságnerová**

Obor studia: **Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii**

Název práce: **Využití nástroje Transformační systemické terapie Virginie Satirové
v sociální práci s rodinou – Rodinná mapa**

Oponent práce: PhDr. Hana Hejná

Technické parametry práce:

Počet znaků textu (bez příloh): 123 508

Počet stránek příloh: 26

Počet titulů v seznamu literatury: 49

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Oborová přiléhavost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

	x			
--	---	--	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

	x			
--	---	--	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

		x		
--	--	---	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

		x		
--	--	---	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

	x			
--	---	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

	x			
--	---	--	--	--

Využití praktických zkušeností

		x		
--	--	---	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

x				
---	--	--	--	--

Naplnění cílů práce

	x			
--	---	--	--	--

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

Vyváženost teoretické a praktické části
v daném tématu

	x			
--	---	--	--	--

Návaznost kapitol a subkapitol

		x		
--	--	---	--	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost
výsledků v praxi

	x			
--	---	--	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce
(publikace, referáty, apod.)

	x			
--	---	--	--	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

Můžete nastínit, jak je možno využít TSTS/Rodinnou mapu při práci s rodinou v rozvodové krizi a řešení budoucího udržení vztahů rodičů a dětí?

Celkové hodnocení práce:

Diplomová práce se zabývá stále aktuálním tématem sociální práce s rodinou. Práce má teoretickou i výzkumnou část.

V teoretické práci se autorka zabývá teoretickými poznatky o rodině, zvláště o vývojových fázích, kterými rodina prochází. Autorka v samostatné kapitole představuje poměrně specifické rodinné vztahy v době rozvodu a po rozvodu a také v rodinách náhradních. Tato kapitola je dobrým motivačním prvkem pro další rozpracování tématu diplomové práce. Autorka dále představuje koncept TSTS. Srozumitelnosti textu by prospěla výměna pořadí kapitol 5 a 6. Text je na dobré odborné úrovni a je čtivý. Pro čtenáře je odborně přínosný.

Ve výzkumné části se autorka zabývá zjištěním, jaké jsou praktické zkušenosti sociálních pracovníků, kteří metodu TSTS/Rodinné mapy používají při práci s rodinou. Autorka zvolila kvalitativní výzkumnou strategii. Metodou sběru dat byl polostrukturovaný rozhovor se 4mi sociálními pracovníci. Autorka v rozhovoru postupovala dle předem připravených otázek, ale byla připravena i na volné doplnění odpovědí respondenty. Za respondenty autorka cíleně zvolila zkušené pracovníky s mnohaletou praxí a komplexním vzděláním. V části Diskuse je patrná odborná zdatnost autorky ve zvoleném tématu DP. Stejně tak v Závěru autorka připomíná praktické využití tématu i konkrétně diplomové práce při své lektorské činnosti.

Drobné formální nedostatky - v citaci (kapitola 6.5), navazující kapitoly nejsou dostatečně od sebe odděleny a zmíněné logické seřazení kapitol, nejsou důvodem pro zásadní snížení stupně ohodnocení práce.

Doporučení k obhajobě: **doporučuji**

Navrhovaná klasifikace: **v ý b o r n ě**

4.5.2019

PhDr. Hana Hejná

